

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ – ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΜΣ – ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

ΕΠΑΝΑΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕ ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ ΤΗΣ:

**Η ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ, ΟΙ ΑΣΤΙΚΕΣ
ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΑΣ
ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΑΛΛΙΟΠΗΣ Γ. ΚΟΛΕΛΗ**

**Επιβλέποντες Καθηγητές
ΑΣΠΑ ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ**

Βόλος, Φεβρουάριος 2017

Η εικόνα του εξωφύλλου είναι από προσωπικό αρχείο επεξεργασμένη με το πρόγραμμα paint.net

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Λάρισα, μια μεσαιά ελληνική πόλη, χτίσθηκε στις όχθες του ποταμού Πηνειού. Όμως κατά την εξέλιξη της έντονης οικιστικής της εξάπλωσης τον προηγούμενο αιώνα, το ποτάμι αντί να ενσωματωθεί στην πόλη, λειτούργησε ως φραγμός για την ανάπτυξη της. Η παρούσα Διπλωματική Εργασία προσπαθεί να δώσει μια κατεύθυνση σχεδιασμού για την ανάδειξη και αξιοποίηση των παραποτάμιων περιοχών της Λάρισας ώστε να αποκτήσει το ποτάμι ξανά σημαντικό ρόλο στην καθημερινή ζωή και την εικόνα της πόλης. Αρχικά εξερευνάται η υφιστάμενη κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή και οι μέχρι τώρα πολεοδομικές επεμβάσεις και αναπλάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί. Έτσι εντοπίζονται τα σημαντικά χαρακτηριστικά, τα δυνατά σημεία και οι αδυναμίες της. Η αξιολόγηση των ευρημάτων της ανάλυσης αυτής και η μελέτη ανάλογων Ευρωπαϊκών παραδειγμάτων ανάπλασης παραποτάμιων περιοχών οδήγησαν στην διαμόρφωση της τελικής πρότασης. Η πρόταση εστιάζει στην αισθητική αναβάθμιση της περιοχής και την ανάδειξη της εισάγοντας νέες χρήσεις και λειτουργίες σε αυτή αξιοποιώντας την σημαντική πολιτιστική και καλλιτεχνική δραστηριότητα που εντοπίζεται στην πόλη.

Λέξεις κλειδιά: αστική ανάπλαση, Λάρισα, ανάπλαση παραποτάμιας περιοχής, παραποτάμιο επίκεντρο πολιτισμού και αναψυχής

ABSTRACT

Larissa, a Greek medium sized city, was built along the banks of Pineios River. However, during its great expansion in the previous century, the river acted as a barrier to the city's development, instead of being integrated in it. The specific Master Thesis aims at giving a planning direction for the designation and utilization of the riverfront areas of Larissa city, in order to attribute again to the river its vital role in the city's everyday life and image. First, the current situation in the broader area is being examined along with the urban interventions and regenerations that have taken place up to now. As a result, the important characteristics, points and weaknesses of the city are detected. The evaluation of the specific analysis findings and the research of corresponding European examples of riverfront areas regeneration, have contributed to the final proposal. The proposal focuses on the aesthetic upgrade of the area and its designation, introducing new uses and functions in it, by developing important cultural and artistic activities that are spotted in the city.

Key words: urban development, Larissa, waterfront regeneration, culture and leisure waterfront epicentre

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1	Αντιστοιχία πολεοδομικών ενοτήτων και συνοικιών Λάρισας	24
Πίνακας Π1	Μόνιμος και πραγματικός πληθυσμός Δήμου Λαρισαίων κατά την απογραφή του 2011	102
Πίνακας Π2	Διαχρονική εξέλιξη (1961-2011) του πληθυσμού του ΟΤΑ	102
Πίνακας Π3	Σύνθεση Πληθυσμού ανά φύλο, ηλικιακές ομάδες (2011)	103
Πίνακας Π4	Διάρθρωση απασχόλησης / ανεργίας, 2011	105
Πίνακας Π5	Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας ανά Περιφερειακή Ενότητα (2007 – 2015)	106
Πίνακας Π6	Απασχόληση ανά τομέα παραγωγής, 2011	106

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1	Η Λάρισα στις αρχές του 18ου	19
Χάρτης 2	Χάρτης της Λάρισας του 1827/8, έργο του μηχανικού Halil Bey	20
Χάρτης 3	Το Πολεοδομικό Σχέδιο της Λάρισας μέχρι το 1970	21
Χάρτης 4	Οι πολεοδομικές ενότητες της Λάρισας	25
Χάρτης 5	Οι συνοικίες της Λάρισας	26
Χάρτης 6	Ασυνέχειες και φραγμοί του αστικού ιστού	27
Χάρτης 7	Οι πράσινοι χώροι και οι πλατείες της Λάρισας	29
Χάρτης 8	Το δίκτυο πεζοδρόμων και οι πλατείες στο κέντρο της πόλης	30
Χάρτης 9	Υφιστάμενο δίκτυο πεζόδρομων και ποδηλατοδρόμων	35
Χάρτης 10	Χωροθέτηση μνημείων στο ιστορικό κέντρο της Λάρισας	36
Χάρτης 11	Οριοθέτηση και χρήσεις κεντρικού τομέα πόλης	40
Χάρτης 12	Οριοθέτηση και χρήσεις βόρειων συνοικιών	41
Χάρτης 13	Οι κυκλοφοριακές παρεμβάσεις που προβλέπονται για την κεντρική περιοχή από ΣΒΑΚ	43
Χάρτης 14	Το δίκτυο ποδηλατοδρόμων που προβλέπεται από το ΣΒΑΚ	44
Χάρτης 15	Η περιοχή Spike Island με σημειωμένη τη θέση του Spike Island Artspace και του M Shed	62
Χάρτης 16	Χωροθέτηση περιοχής παρέμβασης	69

Χάρτης 17	Χρήσεις γης στην περιοχή	70
Χάρτης 18	Υφιστάμενη κατάσταση διαμορφώσεων παρόχθιας ζώνης Πηνειού	74
Χάρτης 19	Σχέδιο πόλης, κοινόχρηστοι χώροι και αδιέξοδα στο βορειοδυτικό τμήμα των Αμπελοκήπων	80
Χάρτης 20	Σχέδιο πόλης, κοινόχρηστοι χώροι και αδιέξοδα στο νοτιοδυτικό τμήμα των Αμπελοκήπων	80
Χάρτης 21	Πρόταση Σχεδίου Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας δρομολόγιο Αστικής Συγκοινωνίας στην περιοχή	81
Χάρτης 22	Πρόταση Σχεδίου Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας για την περιοχή	82
Χάρτης 23	Προτεινόμενες επεμβάσεις στην περιοχή μελέτης – Γενική πρόταση	87
Χάρτης 24	Προτεινόμενες επεμβάσεις για την ενοποίηση Ιστορικού Κέντρου και περιοχής μελέτης	91
Χάρτης 25	Προτεινόμενες επεμβάσεις στο βόρειο τμήμα συνοικίας Αγίου Αθανασίου	93
Χάρτης 26	Προτεινόμενες επεμβάσεις στο δυτικό τμήμα συνοικίας Αμπελοκήπων	94

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

ΓΠΣ: Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

ΕΘΙΑΓΕ: Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικών Ερευνών

ΕΛΣΤΑΤ: Εθνική Στατιστική Αρχή

ΕΟ: Εθνική Οδός

ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

ΚΦ: Κοινοφελής Χώρος

ΚΧ: Κοινόχρηστος Χώρος

ΜΜΜ: Μέσα Μαζικής Μεταφοράς

ΠΑΘΕ: Αυτοκινητόδρομος Πάτρας – Αθήνας – Θεσσαλονίκης – Ευζώνων

ΠΕ: Πολεοδομική Ενότητα

ΠΠΧΣΑΑ: Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

Κολέλη Καλλιόπη

ΟΣΕ: Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος

ΣΣΜΛ: Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας

CAS: City Of Arts

JESSICA: Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas

SWOT: Strengths – Weak – Opportunities – Threats Analysis

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους επιβλέποντες καθηγητές μου, κα. Άσπα Γοσποδίνη και κ. Δημήτρη Καλλιώρα για την πολύτιμη βοήθεια τους, την καθοδήγηση και την ενθάρρυνσή τους και την άψογη συνεργασία μας καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας.

Επιπλέον, θέλω να αναφερθώ και στη συμβολή της καθηγήτριας μου κας Βάσως Τροβά καθώς και οι δικές της καίριες υποδείξεις βοήθησαν στη διαμόρφωση των προτάσεων της Διπλωματικής Εργασίας μου.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις συναδέλφους μου από τη Διεύθυνση Τεχνικών Έργων του Δήμου Λαρισαίων, κ.κ. Μαρία Κωτούλα, Αμαλία Μιχάλη και Στέλλα Παπακωνσταντίνου για την παραχώρηση μελετών, χαρτών, σχεδίων και εικόνων από το Αρχείο του Δήμου καθώς και την κα. Στελίνα Τσιάντου για την παραχώρηση φωτογραφιών από το προσωπικό της αρχείο.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον προϊστάμενο μου και Διευθυντή της Διεύθυνσης Πολεοδομίας Δήμου Λαρισαίων κ. Φώτη Βασιλείου, για την πολύτιμη βοήθεια και τη στήριξη του καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ.....	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΩΝ.....	6
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΜΕΡΟΣ Ι: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.....	14
1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	14
1.1 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	17
1.2 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ 18	
2. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	24
2.1 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	24
2.1.1 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ.....	24
2.2 ΟΙ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ	28
2.2.1 ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ – ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ, ΑΝΑΨΥΧΗΣ, ΠΛΑΤΕΙΕΣ	29
2.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	36
2.4 Η ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	39
2.4.1 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ	39
2.4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ	41
2.5 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	47
2.5.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ... 48	
2.5.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	50
ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΜΕΛΕΤΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	53
3. ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ.....	53
3.1 Η ΠΕΡΙΟΧΗ ABANDOIBARRA ΣΤΟ ΜΠΙΛΜΠΙΑΟ	54
3.2 CITY OF ARTS AND SCIENCES ΣΤΗ ΒΑΛΕΝΘΙΑ.....	58
3.3 ΤΟ SPIKE ISLAND ΣΤΟ ΜΠΙΡΙΣΤΟΛ.....	62
3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	64

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ	67
4. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ.....	67
4.1 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ.....	69
4.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ.....	71
5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ	83
5.1 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟΥ	83
5.2 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ.....	84
5.3 ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	86
5.4 ΤΡΟΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ	98
6. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	100
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	102
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	113

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τις τελευταίες 3 δεκαετίες, η Λάρισα κάνει προσπάθειες να εξελιχθεί από την απρόσωπη πόλη που είχε διαμορφωθεί ως την δεκαετία του '80, στην σύγχρονη Ευρωπαϊκή εκδοχή της. Η Λάρισα στη διάρκεια της μακρόχρονης ιστορίας της υπέστη πολλές αλλαγές, οι οποίες διαμόρφωσαν τη μνήμη και έθεσαν τις βάσεις για το μέλλον της, στοιχεία που την περίοδο '50 - '80 καταστράφηκαν και αλλοιώθηκαν παράλληλα με την υποβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης στον αστικό της χώρο. Φθάνοντας σε οριακό σημείο πλέον, ο Δήμος Λαρισαίων ανταποκρίθηκε στην ανάγκη αντιστροφής αυτής της πορείας και από το 1985 ξεκίνησε μια συστηματική διαδικασία ανασυγκρότησης και αναβάθμισης της πόλης που συνεχίζεται μέχρι σήμερα ενώ το 2008, για αυτή τη προσπάθεια, απέσπασε το 1^ο βραβείο Πολεοδομίας στα πλαίσια του Πανελληνίου Διαγωνισμού Πολεοδομίας & Χωροταξίας από το Σύλλογο Ελλήνων Πολεοδόμων & Χωροτακτών.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις αναπλάσεις που είχαν στόχο την ανάδειξη της περιοχής του ευρύτερου ιστορικού κέντρου με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος, τη λειτουργική και αισθητική αναβάθμιση της κεντρικής περιοχής και την ανασυγκρότηση των στοιχείων που συνθέτουν την ταυτότητα και τη φυσιογνωμία της (Δήμος Λαρισαίων, 2008). Στην περιοχή αυτή, περιλαμβάνονται 4 από τα βασικά χαρακτηριστικά της Λάρισας όπως αυτά προκύπτουν από τις ανάλογες μελέτες που υπάρχουν για την περιοχή, το Α' Αρχαίο Θέατρο, ο Λόφος Φρουρίου, ο Πηνειός ποταμός και το δυναμικό εμπορικό κέντρο της πόλης με την μεγάλη συγκέντρωση καταστημάτων αναψυχής (Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας, 2014). Οι επεμβάσεις που έχουν γίνει μέχρι σήμερα φαίνεται να έχουν ευνοήσει ιδιαίτερα την ανάπτυξη και ενίσχυση του εμπορικού κέντρου της πόλης, ενώ ο Λόφος Φρουρίου μαζί με το αρχαίο θέατρο και τα υπόλοιπα μνημεία του όχι μόνο αναδείχθηκαν αλλά συνεχίζεται η προσπάθεια ώστε αυτά να λειτουργούν όχι μόνο σαν εκθέματα αλλά και σαν λειτουργικά στοιχεία της σύγχρονης ζωής¹. Όσο αφορά όμως το ποτάμι, παρόλο που αποτελεί βασικό στοιχείο αναφοράς της πόλης και ενώ έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές επεμβάσεις κατά μήκος της παλαιάς κοίτης του ποταμού που βρίσκεται

---

¹ Πρόκειται για μελέτες που έχουν εκπονηθεί και ενέργειες που πρόκειται να ξεκινήσουν για να καταστούν το Α' Αρχαίο Θέατρο και το ιστορικό Μπεζεστένι, μνημεία επισκέψιμα και λειτουργικά ενώ άλλα ευρήματα ανασκαφών στην περιοχή έχουν ενταχθεί μέσα στο σχεδιασμό του δημόσιου χώρου.

εντός αστικής περιοχής, δεν φαίνεται να έχει τον αναμενόμενο ρόλο – σε σχέση με τη σημαντικότητα του ως φυσικό στοιχείο - στην καθημερινή ζωή αλλά και στην εικόνα της Λάρισας. Το κέντρο της πόλης γειτνιάζει με τις παραποτάμιες περιοχές αλλά αναπτύσσεται προς την αντίθετη κατεύθυνση ενώ παράλληλα παρατηρείται υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος σε μεγάλο τμήμα των παραποτάμιων αυτών περιοχών.

Η παραπάνω διαπίστωση, ότι το ποτάμι, ένα σημαντικό φυσικό και μοναδικό πλεονέκτημα της πόλης, έχει περιορισμένο ρόλο στη λειτουργία της και την αναπτυξιακή προοπτική της, γεννάει τα εξής ερωτήματα: Ποιοι παράγοντες διαμόρφωσαν τη σημερινή ελλιπή σχέση της πόλης με το ποτάμι της και με ποιο τρόπο μπορεί να αποκατασταθεί αυτή η σχέση; Ποιες είναι οι υφιστάμενες διαμορφωμένες συνθήκες στην πόλη, ποιες στην περιοχή του ποταμού και ποιος ο λόγος που θα πρέπει αυτές να αλλάξουν ή να προσαρμοστούν ώστε να επιτευχθεί μια περαιτέρω ανάπτυξη της παραποτάμιας περιοχής;

Στόχος της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας είναι να απαντήσει τα παραπάνω ερωτήματα καταρχήν και στη συνέχεια να αναζητήσει την πρόταση που θα δώσει την κατεύθυνση σχεδιασμού ανάπτυξης και ανάπτυξης των παραποτάμιων περιοχών της Λάρισας. Η αναζήτηση αυτή είναι σημαντική καθώς ο Πηνειός αναγνωρίζεται ως ένα βασικό χαρακτηριστικό της Λάρισας που αποτελεί σημαντικό φυσικό και μοναδικό πλεονέκτημα της πόλης επομένως η περαιτέρω ανάδειξη του και η ενίσχυση του ρόλου στη λειτουργία της Λάρισας πολλαπλασιάζει τα οφέλη που μπορεί να αποφέρει στην πόλη τόσο στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της όσο και στην γενικότερη ανάπτυξη της.

Η μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε στη συλλογή των απαραίτητων στοιχείων για την εκπόνηση της Διπλωματικής Εργασίας ήταν δευτερογενής και πρωτογενής έρευνα. Δευτερογενώς χρησιμοποιήθηκε επίσημη και αξιόπιστη βιβλιογραφία, αλλά και το διαδίκτυο, το οποίο αποτέλεσε σημαντικό εργαλείο κυρίως γιατί ο Δήμος Λαρισαίων αποδείχτηκε ιδιαίτερα οργανωμένος ως προς αυτόν τον τομέα, παρέχοντας μέσω ιστοσελίδων του ιδιαίτερα σημαντικές και χρήσιμες πληροφορίες. Η συλλογή πρωτογενών πληροφοριών έγινε με επιτόπια παρατήρηση που λειτούργησε φυσικά και διαχρονικά, όπως γίνεται με κάθε πόλη που αποτελεί για κάποιον τόπο κατοικίας. Από τη βιβλιογραφική έρευνα των ευρημάτων και των προτάσεων προηγούμενων εργασιών και μελετών που εκπονήθηκαν για την περιοχή προέκυψε ότι αναγνωρίζεται η σημασία

και η σπουδαιότητα του Πηνειού και πάντα επισημαίνεται η αναγκαιότητα διερεύνησης για την ανάδειξη και ανάπτυξη της παραποτάμιας περιοχής.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία σκοπεύει να συνεισφέρει στο εγχείρημα της αστικής ανάπλασης και στην προσπάθεια ανασυγκρότησης της Λάρισας που συνεχίζεται μέχρι σήμερα παρουσιάζοντας μια νέα προοπτική για την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης περιοχής με μοναδικές δυνατότητες.

Η Διπλωματική Εργασία αποτελείται από 3 μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης της ευρύτερης περιοχής που αφορά την εργασία και περιλαμβάνει 2 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα γενικά στοιχεία και χαρακτηριστικά της Λάρισας και μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην οικιστική εξέλιξη της πόλης μέχρι σήμερα. Στο δεύτερο κεφαλαίο αναλύονται η σύγχρονη πολεοδομική οργάνωση της πόλης, οι κυριότερες αστικές αναπλάσεις, οι σημαντικότερες πολιτιστικές υποδομές και στη συνέχεια η ανάλυση επικεντρώνεται στην ευρύτερη κεντρική περιοχή που περιλαμβάνει το ποτάμι. Το πρώτο μέρος κλείνει με την αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης και παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της ανάλυσης που προηγήθηκε. Στο δεύτερο μέρος αναλύονται 3 ευρωπαϊκά σχετικά παραδείγματα ανάπλασης παραποτάμιων περιοχών η μελέτη των οποίων, μαζί με τα συμπεράσματα του πρώτου μέρους, διαμορφώνουν την τελική πρόταση. Στο τρίτο μέρος αναπτύσσεται η πρόταση ανάπλασης και ανάπτυξης παραποτάμιας περιοχής της Λάρισας. Αρχικά ορίζεται συγκεκριμένη περιοχή παρέμβασης, εντοπίζονται τα χαρακτηριστικά της στοιχεία που αφορούν την προτεινόμενη παρέμβαση και ακολουθεί η ανάλυση και η παρουσίαση των προτάσεων.

ΜΕΡΟΣ Ι: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η Λάρισα βρίσκεται στο κέντρο του εύφορου Θεσσαλικού κάμπου και είναι μια ελληνική πόλη μεσαίου μεγέθους με μόνιμο πληθυσμό 163.000 κατοίκους σύμφωνα με την τελευταία απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ² (2011). Πρόκειται για την 5^η μεγαλύτερη πληθυσμιακά πόλη στην Ελλάδα όμως σύμφωνα με το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς, ο Δήμος Λαρισαίων καλείται σήμερα να αναπτυχθεί ως το 3^ο αστικό κέντρο της χώρας, στο κέντρο της Ελλάδας, με την μορφή αστικού «δίπολου» σε συνεργασία με το Δήμο Βόλου. Υπό το πρίσμα αυτό ισχυροποιείται η θέση της Λάρισας οικονομικά, παραγωγικά και λειτουργικά στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας, καθώς το δίπολο αυτό, ως οντότητα χαρακτηρίζεται από αλληλοσυμπληρωματικές παραγωγικές δραστηριότητες, ενώ τυγχάνει υψηλότερης ανταγωνιστικότητας σε σχέση με άλλα μεγάλα αστικά κέντρα όπως η Πάτρα και το Ηράκλειο (Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Δήμου Λάρισας – 2^η φάση, 2015).

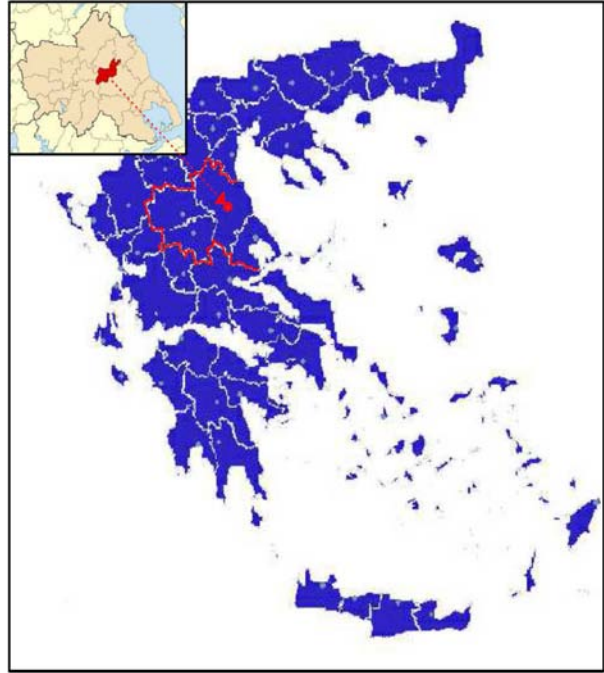
Ο Δήμος στηρίζεται σε πολυτομεακή οικονομική ανάπτυξη, με πληθώρα δραστηριοτήτων του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα, ενώ ο τριτογενής διατηρεί

Εικόνα 1: Η Λάρισα από ψηλά. Σε πρώτο πλάνο το Α' Αρχαίο Θέατρο και η πλατεία Λαμπρούλη με την παλαιοχριστιανική βασιλική (Πηγή: <http://underwriter.gr>)

² Στο παράρτημα παρατίθεται ενότητα με την ανάλυση των πληθυσμιακών χαρακτηριστικών του Δήμου ενδεικτικών της δυναμικής του.

ζωντανό το κέντρο και τους επιμέρους θύλακες που επιτρέπουν κεντρικές λειτουργίες³. Η Λάρισα κατέχει κεντροβαρική θέση στον αυτοκινητόδρομο Πάτρας– Αθήνας– Θεσσαλονίκης – Ευζώνων (ΠΑΘΕ), που θα παραμείνει ο παραδοσιακός άξονας ανάπτυξης της χώρας, συνδέοντάς την με τις δυο μητροπόλεις της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, καθώς και με το σύνολο των χερσαίων και θαλάσσιων πυλών εισόδου / εξόδου της χώρας. Επιπλέον βρίσκεται πάνω στο βασικό σιδηροδρομικό άξονα της

Εικόνα 2: Η θέση του Δήμου Λαρισαίων (Πηγή: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019 και ίδια επεξεργασία)

Ελλάδας και συνδέεται οδικά με την Ήπειρο, δηλαδή το δυτικό τμήμα της χώρας.

Με βάση το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ, 2003) τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία που διαθέτει η πόλη της Λάρισας είναι τα εξής:

- Είναι μεγάλο αστικό κέντρο
- Είναι διοικητικό κέντρο τόσο σε επίπεδο Περιφερειακό όσο και Δημοτικό
- Είναι κόμβος επικοινωνιών τόσο οδικά όσο και συγκοινωνιακά
- Είναι κέντρο υπηρεσιών για την αγροτική παραγωγή και προσέλκυσης νέων επενδύσεων σε πρωτοποριακές καλλιέργειες
- Είναι κέντρο εμπορίου και μεταποίησης στα γεωργικά προϊόντα και τρόφιμα λόγω της εύφορης πεδιάδας της και είναι γνωστή όχι μόνο σε όλη την Ελλάδα αλλά και στα Βαλκάνια.
- Είναι κέντρο παροχής υπηρεσιών υγείας (διαθέτει το Περιφερειακό Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο), στο οποίο έρχονται ασθενείς από όλη την Θεσσαλία

³ Στο παράρτημα παρατίθεται ενότητα με την ανάλυση των χαρακτηριστικών της τοπικής οικονομίας και απασχόλησης.

- Είναι Πολιτιστικό κέντρο γιατί διαθέτει αξιόλογα μνημεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Τα τελευταία χρόνια, ενταγμένη στο πανευρωπαϊκό δίκτυο μεσαίων πόλεων, η πόλη της Λάρισας κάνει προσπάθειες διασύνδεσης, με την ευρωπαϊκή οικογένεια, με την υποβολή των

Εικόνα 3: Ο Πηνειός Ποταμός (Πηγή: <http://www.pttl.gr>)

υποψηφιοτήτων για το Ευρωπαϊκό Βραβείο Πράσινης Πρωτεύουσας 2016 και την Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2021 ενώ είναι η πρώτη ελληνική πόλη που εκπονεί ένα Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ (ΣΣΜΛ), αναγνωρίζοντας έτσι την ανάγκη για εξωστρέφεια της εικόνας της στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον.

Παράλληλα, η επιθυμία και η προσπάθεια των Τοπικών Αρχών για βιώσιμη ανάπτυξη είναι εμφανής τόσο μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων που υιοθετούν αλλά και των μελετών που προκηρύσσουν. Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου για την περίοδο 2015-2019, οι άξονες προτεραιότητας ορίζουν δράσεις που στοχεύουν στην βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής ενώ μελέτες όπως η «Βιώσιμη Αστική Κινητικότητα Δήμου Λαρισαίων» και η υλοποίηση του έργου «Βιοκλιματική Ανάπλαση Λόφου Φρουρίου» στο ιστορικό κέντρο της πόλης διέπονται κυρίως από τις αρχές του πράσινου σχεδιασμού σε κλίμακα πόλης.

Τα τελευταία χρόνια, παρά την οικονομική ύφεση, γίνονται σημαντικές προσπάθειες, ώστε η Λάρισα να αποκτήσει και να κρατήσει το χαρακτήρα της. Πέρα από τη ανάπλαση εγκαταλελειμμένων αστικών περιοχών (διαμόρφωση Πηνειού ποταμού, πάρκο Χατζηχαλάρ, επανάχρηση συγκροτήματος Μύλου Παππά) και την προβολή των ιστορικών της μνημείων (αποκατάσταση και συντήρηση ιστορικών μνημείων, δίκτυο πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων, αναπλάσεις πλατειών και ενοποίηση ιστορικού κέντρου κτλ), διοργανώνονται πολλές πολιτισμικές δράσεις που συμβάλλουν στην προβολή της πόλης.

1.1 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ⁴

Όσο αφορά το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον της πόλης, δηλαδή του Νομού Λαρίσης, το κυριότερο χαρακτηριστικό της μορφολογίας του είναι το πεδινό έδαφος (48% πεδινό, 25% ημιορεινό και 27% ορεινό) και το βασικό υδρογραφικό στοιχείο του Νομού είναι ο Πηνειός ποταμός. Η πόλη της Λάρισας βρίσκεται στο κέντρο του ανατολικού τμήματος της θεσσαλικής πεδιάδας είναι χτισμένη στις δύο όχθες του Πηνειού ποταμού ο οποίος στο ύψος αυτό χωρίζεται για μικρό διάστημα σε δύο κλάδους. Ο βορειότερος κλάδος είναι σχεδόν ευθύγραμμος τεχνητός αγωγός, που κατασκευάστηκε την δεκαετία του 1930 για την αντιπλημμυρική προστασία της πόλης και περνά έξω από αυτή. Ο νοτιότερος κλάδος είναι η παλιά φυσική κοίτη του Πηνειού και περνάει μέσα από τις βόρειες συνοικίες της Λάρισας, ο οποίος αρχικά με την διάνοιξη του βόρειου κλάδου είχε καταργηθεί. Στη δεκαετία του 50', μετά και από απαίτηση των κατοίκων, επαναφέρθηκε μέρος του νερού στην παλιά κοίτη. Το χώρισμα των δύο κλάδων του ποταμού γίνεται λίγο μετά το Υδραγωγείο, ενώ υπάρχει ρυθμιστής, που καθορίζει την ποσότητα του νερού που διοχετεύεται στις δύο κοίτες. Το ποτάμι μέχρι το 1986 κάλυπτε τις ανάγκες υδροδότησης της πόλης και πλέον καλύπτονται 100% από υπόγεια νερά, που προέρχονται από γεωτρήσεις (Πολιτιστική Πύλη της Πόλης της Λάρισας, 2008, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

Εντός ορίων του Δήμου Λαρισαίων υπάρχουν και προστατευόμενες περιοχές. Αυτές είναι:

- Τμήμα της περιοχής **NATURA** με κωδικό GR1420011
- Ο σημαντικός βιότοπος καταγεγραμμένος στο σύστημα **CORINE** με κωδικό A0030017
- Ο υγροβιότοπος του

Εικόνα 4: Η 'δυτική είσοδος' του Πηνειού στην πόλη της Λάρισας, στη συνοικία Άγιος Θωμάς (Πηγή: Προσωπικό αρχείο)

⁴ Όλες οι πληροφορίες της ενότητας αυτής προέρχονται από το κείμενο της υποψηφιότητας της Λάρισας για Ευρωπαϊκό Βραβείο Πράσινης Πρωτεύουσας 2016 και το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019

Πηνειού ποταμού με κωδικό απογραφής Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων 140116000.

Τέλος το κλίμα της περιοχής της Λάρισας έχει τα στοιχεία του ηπειρωτικού κλίματος της πεδινής Θεσσαλίας με κυριότερο χαρακτηριστικό το μεγάλο θερμομετρικό εύρος μεταξύ καλοκαιριού και χειμώνα. Η μέση ετήσια θερμοκρασία είναι 15,7°C (απόλυτες τιμές μεταξύ 45°C και -21,6°C) και η ετήσια βροχόπτωση 427,4 mm. Την κατάσταση αυτή του μικροκλίματος στο κέντρο της πόλης επιδεινώνει η μεγάλη πυκνότητα των πολυώροφων κτιρίων καθώς και η έλλειψη σημαντικού μεγέθους πράσινων χώρων διάσπαρτων στον αστικό ιστό.

1.2 ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

Το γόνιμο έδαφος της Θεσσαλίας και ο περίφημος Θεσσαλικός κάμπος, προσέλκυσαν τους ανθρώπους από τα πανάρχαια χρόνια όπως μαρτυρούν οι αρχαιότερες παλαιολιθικές οικήσεις στον ελλαδικό χώρο, που βρέθηκαν κοντά στην πόλη, στις όχθες του Πηνειού και χρονολογούνται πριν 100 χιλιάδες χρόνια περίπου (τα ευρήματα τους εκτίθενται πλέον στο νέο Διαχρονικό Μουσείο

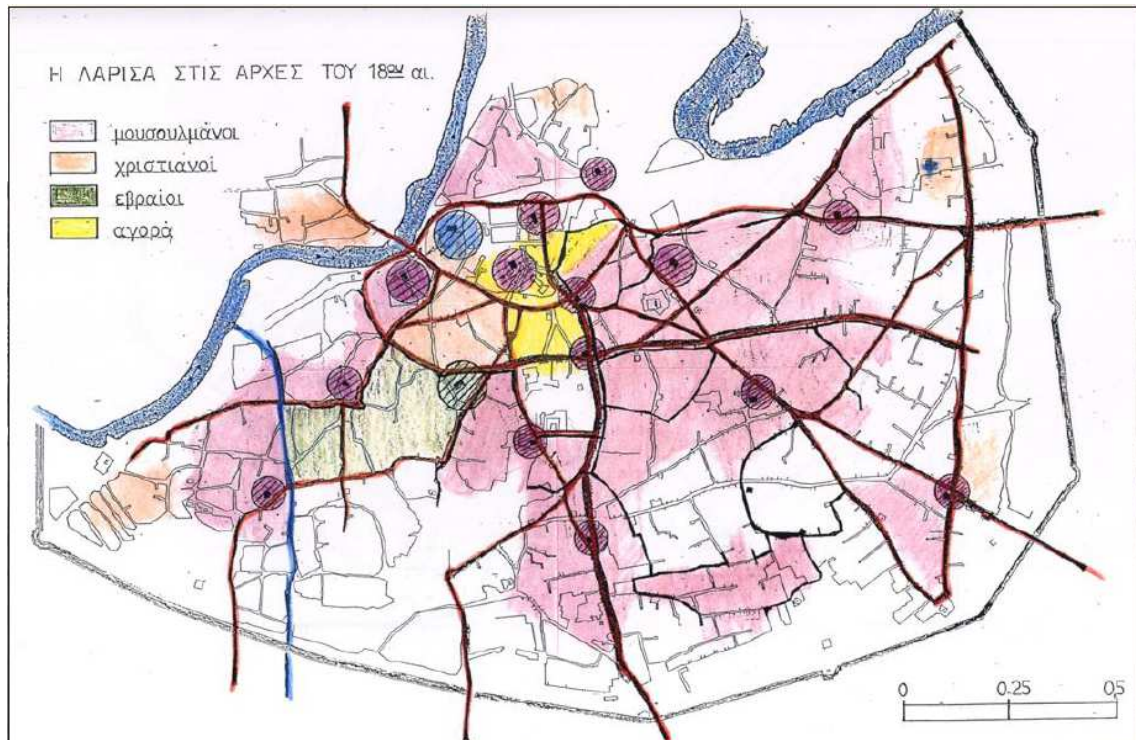

Λάρισας), ενώ αξιοσημείωτο είναι το πλήθος των νεολιθικών οικισμών της περιοχής. Η Λάρισα είναι μια από τις

Εικόνα 5: Εκθέματα στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας. Πάνω αριστερά τα νομίσματα που απεικονίζουν τα φημισμένα άλογα του Θεσσαλικού κάμπου, σύμβολο της Λάρισας (Πηγή: Προσωπικό Αρχείο)

αρχαιότερες ελληνικές πόλεις και υπάρχει στην ίδια θέση, με το ίδιο όνομα, εδώ και 4.000 χρόνια. Είχε σημαντικό ρόλο στην περιοχή, σε όλες τις χρονικές περιόδους της αρχαιότητας και κατά τη Βυζαντινή περίοδο αποτελούσε μητρόπολη με δεκατέσσερις επισκοπές (Πολιτιστική Πύλη Δήμου Λαρισαίων, 2008).

Το **1423** η Λάρισα κατακτάται από τους Τούρκους και **ως τις αρχές του 16^{ου} αιώνα** εξοπλίζεται με όλα τα στοιχεία της αγοράς – διοίκησης. Το **1770**, η Λάρισα, έδρα της τουρκικής διοίκησης στη Θεσσαλία, αποτελείται από έξι συνοικίες: Τρανός Μαχαλάς (Αγ. Αχίλλειου), Ταμπάκικα, Σουφλάρια, Παράσχου (Αγ. Νικολάου), Αρναούτ (Αγ.

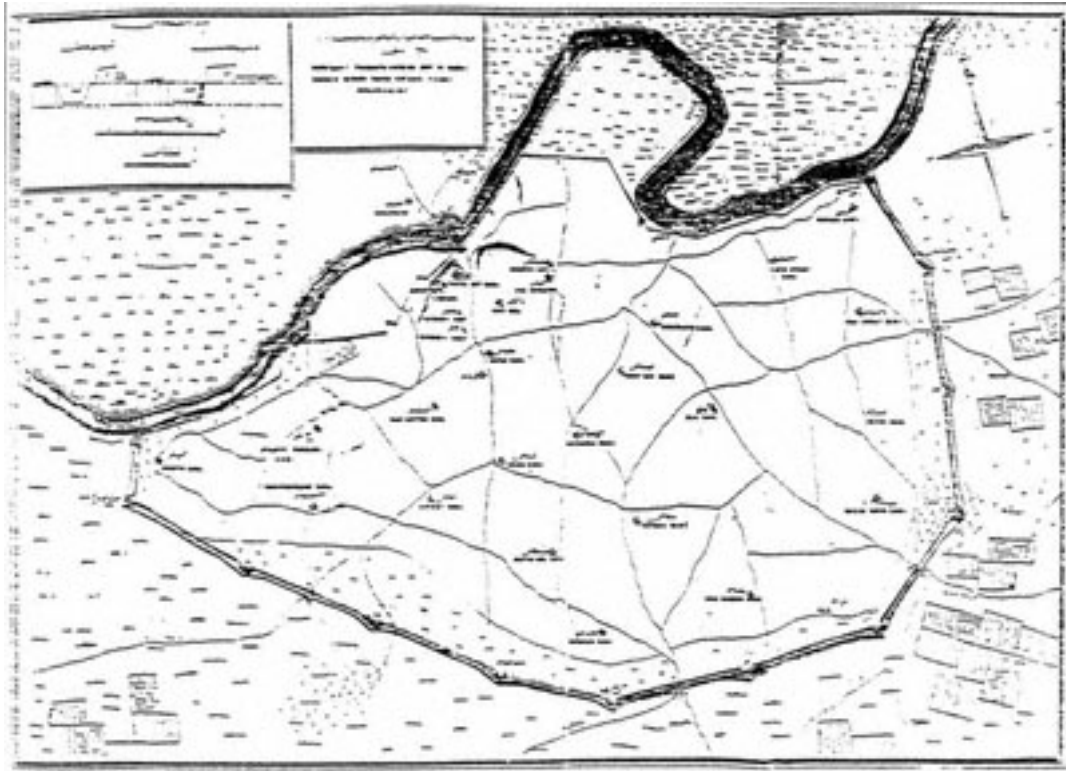
Χάρτης 1: :Η Λάρισα στις αρχές του 18ου (Πηγή : Αργυράκος Α., Ντεούδης Ε., «Λάρισα Yeni-Sehir, πολεοδομική συγκρότηση και εξέλιξη της πόλης 14ος – 19ος αι.», Τομέας πολεοδομίας χωροταξίας, Αθήνα, 1993)

Αθανάσιος) και Πέρα Μαχαλάς (Ιπποκράτους) (Πολιτιστική Πύλη της Πόλης της Λάρισας, 2008).

Το **τέλος του 18^{ου} αι.** βρίσκει την πόλη στο μέγιστο της οικονομικής της ανάπτυξης. Ο ρόλος της ως εμπορικό – μεταπρατικό κέντρο μεγιστοποιείται. Οι αγορές σκεπαστές ή υπαίθριες αναπτύσσονται και καταλαμβάνουν όλο σχεδόν το κέντρο της πόλης, ενώ ο χώρος του καθημερινού εμπορίου βρίσκεται στο νοτιότερο τμήμα της πόλης. Οι όποιες αλλαγές στη μορφή και την έκταση της πόλης που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του **19^{ου} αι.**, περιορίστηκαν στη σταδιακή οικοδόμηση των κενών χώρων και των αγρών, στην πύκνωση της δόμησης εντός των τειχών της και στην ανέγερση λιγοστών κτιρίων. **Τέλος, η πρώτη απόπειρα σχεδιασμού της πόλης έγινε από τον Τούρκο Μηχανικό Χαλήλ Μπέη το 1827-28** (Λυτροκάπης κ.α., 2009).

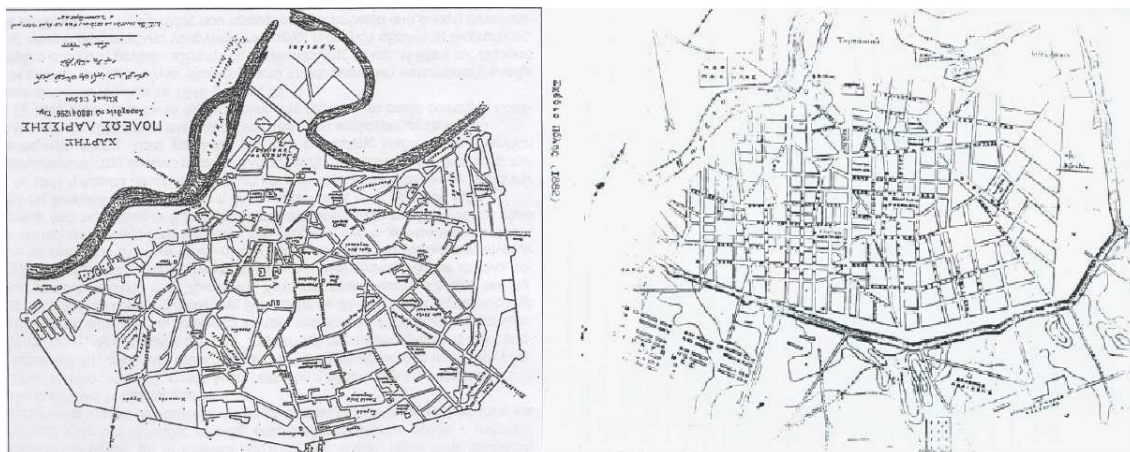
Μετά την απελευθέρωση (1881) η πορεία της πόλης σημαδεύτηκε από την προσπάθεια εξελληνισμού της, με τη συστηματική απάλειψη όσων στοιχείων μαρτυρούσαν το οθωμανικό της παρελθόν⁵. Το 1882 εκπονείται το 1^ο σχέδιο πόλης της Λάρισας, το

⁵ Με τη σύναψη δανείου, το 1887 και 1894, για την εφαρμογή του σχεδίου, χαράσσεται η κεντρική πλατεία και ορισμένες δευτερεύουσες, ενώ γίνονται αρκετές διανοίξεις δρόμων. Συγχρόνως γίνονται και τα πρώτα στοιχειώδη έργα υποδομής με την κατασκευή υπονόμων στο κεντρικό τμήμα. Επί δημαρχίας Αστεριάδη (1903) πραγματοποιείται ο ηλεκτροφωτισμός της πλατείας και των γύρων δρόμων, οι ασφαλτοστρώσεις δρόμων και η δημιουργία (εκτός

Χάρτης 2: Χάρτης της Λάρισας του 1827/8, έργο του μηχανικού Halil Bey (Πηγή: Παλιούγκας, Θ. *Η Λάρισσα κατά την Τουρκοκρατία (14231881)*, Όμιλος Φίλων της Θεσσαλικής Ιστορίας, Βιβλιοθήκη Θεσσαλικών μελετών, Τόμος Α')

οποίο παρέμεινε αναλλοίωτο μέχρι το 1946. Η εισροή των προσφύγων μετά την Μικρασιατική καταστροφή έπαιξε μεγάλο ρόλο στη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της πόλης καθώς και η θέση της Λάρισας στο κέντρο μιας μεγάλης γεωργικής περιοχής. Μέχρι το 1940, η πόλη αναπτύχθηκε μέσα στην περιμετρική οχυρωματική τάφρο

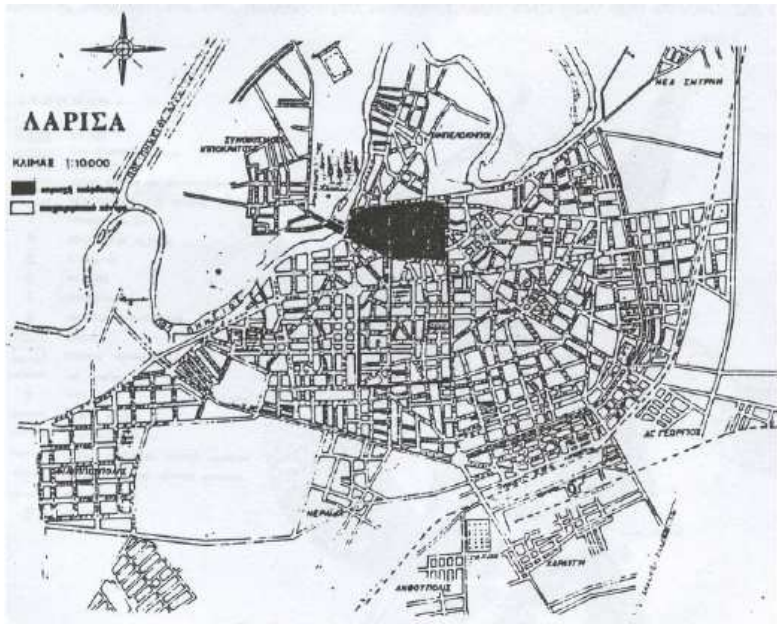
Εικόνα 6: Η σύγκριση του προτεινόμενου ιστού στο Σχέδιο Πόλεως του 1882 (χάρτης δεξιά) με τον υπάρχοντα (χάρτης αριστερά) δείχνει ότι το σχέδιο προσπαθεί να διευθετήσει και να αξιοποιήσει τις υπάρχουσες ιδιοκτησίες αδιαφορώντας όχι μόνο για τις δυνατότητες επέκτασης αλλά ακόμη και για την οργάνωση της υπάρχουσας κατάστασης (Πηγή: Παπαδοπούλου, 2006)

σχεδίου) του συνοικισμού της Νέας Φιλιππούπολης, για τη στέγαση των προσφύγων από την Ανατολική Ρωμυλία. Σημαντικά έργα υποδομής έγιναν στη δεύτερη περίοδο Δημαρχίας Σάπκα (1934) όπου ολοκληρώνεται η ύδρευση και ο ηλεκτροφωτισμός (Παπαδοπούλου, 2006).

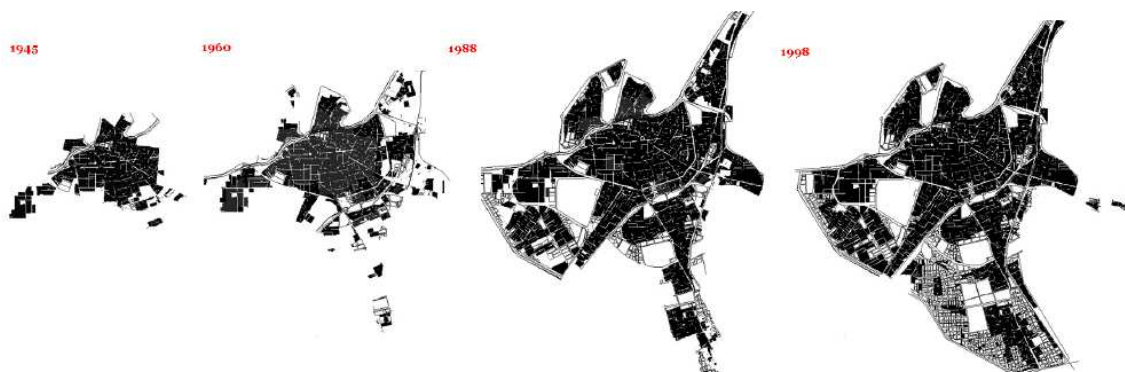
(σημερινή οδό Ηρώων Πολυτεχνείου). Στην εποχή του μεσοπολέμου η πόλη εξακολουθεί να ορίζεται από το ποτάμι, τα τείχη και την περιμετρική οχυρωματική τάφρο (Σταθακόπουλος, 2011).

Μετά τον Οκτώβριο του 1944 με την απελευθέρωσή της άρχισε η νεότερη περίοδος

ανάπτυξης και προόδου της πόλης, παρά τις τραγικές επιπτώσεις του εμφυλίου πολέμου (1946-1949) και παρατηρείται μια εισροή εσωτερικών μεταναστών, η οποία είχε ως επακόλουθο τη γρήγορη επέκταση της πόλης. Κατά τη δεκαετία του '50, η Λάρισα μετά από καταστροφικούς σεισμούς, ανοικοδομείται χωρίς σχέδιο αναμόρφωσης (Πολιτιστική Πύλη Δήμου Λαρισαίων, 2008). Στις δεκαετίες του '60 και '70 η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού και η έλλειψη έγκαιρης χωροταξικής και πολεοδομικής πολιτικής από την πολιτεία είχαν ως αποτέλεσμα, παράλληλα με την έξαρση της αυθαίρετης και άναρχης δόμησης, την επιδείνωση των συνθηκών ποιότητας ζωής και την υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος. Η εικόνα του κέντρου της πόλης άλλαξε γρήγορα, πολλά αξιόλογα κτίσματα καταστράφηκαν παράλληλα με στοιχεία από την φυσιογνωμία και ταυτότητα της ιστορίας της, ενώ επιδεινώθηκαν οι συνθήκες κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων. Την ίδια χρονική περίοδο (1960-1970) έγιναν νέες

Χάρτης 3: Το Πολεοδομικό Σχέδιο της Λάρισας μέχρι το 1970 (Πηγή: Παπαδοπούλου, 2006)

Εικόνα 7: Οι διαδοχικές επεκτάσεις της Λάρισας (Πηγή: Αντροκάπης κ.ά., 2009: 43)

επεκτάσεις της πόλης σε περιοχές αυθαιρέτων και ουσιαστικά ήταν το σχέδιο που ακολουθούσε τη δόμηση και όχι το αντίστροφο, παρόλα αυτά, μέχρι τη δεκαετία του 1970, η πόλη αναπτύσσεται μέσα στην περιμετρική οχυρωματική τάφρο (Λυτροκάπης κ.α., 2009, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η εκτός σχεδίου πόλη, μέσα από την αυθαίρετη διαδικασία δόμησης, κάλυπτε μεγαλύτερη έκταση από την εντός σχεδίου περιοχή⁶. Έτσι, το **1976** και το **1979**, έγιναν σημαντικές επεκτάσεις στο σχέδιο πόλεως (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

Η Λάρισα στις αρχές της δεκαετίας του '80, είχε την εικόνα μιας 'αναπτυσσόμενης' αλλά απρόσωπης πόλης που δεν θύμιζε πλέον τίποτα από την μακρόχρονη ιστορία της. Φθάνοντας σε οριακό σημείο πλέον, ο Δήμος Λαρισαίων ανταποκρίθηκε στην ανάγκη αντιστροφής αυτής της πορείας και ξεκίνησε την προσπάθεια αναβάθμισης της πόλης που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. **Το 1986 θεσμοθετείται νέο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο**, ενώ το **1988 – 89** επεκτείνεται το σχέδιο πόλης και αναθεωρείται το σχέδιο των περιοχών επέκτασης του 1976 και 1979. Έτσι η πόλη οριοθετήθηκε στη σημερινή της έκταση.

Το **2007** ανατίθεται η μελέτη Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου από το Δήμο και του Ρυθμιστικού Σχεδίου από το ΥΠΕΧΩΔΕ. Το 2008 ολοκληρώνονται οι δύο μελέτες, οι οποίες θέτουν βασικές αρχές για την ανάπτυξη της πόλης. Τέλος, το 2009 θεσμοθετείται το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΦΕΚ 523/ΑΑΠ/2009) και το 2012 – εξαιτίας της μεταρρύθμισης στο σύστημα χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού από το αρμόδιο Υπουργείο ΠΕΚΑ – παγώνει το υπό θεσμοθέτηση Ρυθμιστικό Σχέδιο της Λάρισας (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

Τέλος, επισημαίνεται ότι εκτός από την άναρχη αυθαίρετη δόμηση του προηγούμενου αιώνα, υπήρξαν και ορισμένοι φυσικοί παράμετροι που επέδρασαν καθοριστικά στη μορφή της πόλης. Η ύπαρξη του Πηνειού, η μεγάλη έκταση των στρατοπέδων, το αεροδρόμιο και οι σιδηροδρομικές γραμμές καθώς και η στάση της πολιτείας απέναντι σε αυτά, συντέλεσαν στη διαμόρφωση του αστικού ιστού. Συγκεκριμένα ο χώρος του ποταμού αντί να ενσωματωθεί στην πόλη, λειτούργησε ως φραγμός για την ανάπτυξη της ενώ τα στρατόπεδα και οι σιδηροδρομικές γραμμές δημιούργησαν ασυνέχειες και

---

⁶ Το **1974** γίνεται η πρώτη σοβαρή προσπάθεια πολεοδομικού σχεδιασμού με τη συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και διαφόρων φορέων της πόλης και εκπονείται το πρώτο Ρυθμιστικό Σχέδιο που όμως δεν θεσμοθετήθηκε ποτέ.

αστικά κενά στον ιστό της πόλης. Οι ασυνέχειες αυτές παρουσιάζονται αναλυτικότερα σε επόμενη ενότητα.

2. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Στην ενότητα αυτή περιγράφεται αναλυτικά, αρχικά η υφιστάμενη πολεοδομική οργάνωση της Λάρισας, εστιάζοντας στη συνέχεια στην ευρύτερη περιοχή που περιλαμβάνει την περιοχή μελέτης της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, όπως έχει διαμορφωθεί μετά και από τις πολεοδομικές επεμβάσεις της τελευταίας 25ετίας.

2.1 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Σήμερα, η Λάρισα εκτείνεται σε 16.000 στρέμματα περίπου. Έχει σαν βορειοδυτικό όριο τον Πηνειό ποταμό, νότιο και δυτικό όριο τον περιφερειακό δρόμο Τρικάλων και ανατολικό την παλαιά εθνική οδό Αθηνών – Θεσσαλονίκης, μόνο ως προς το βόρειο και νότιο τμήμα της καθώς 3 συνοικίες της πόλης εκτίνονται και ανατολικότερα από την οδό. Χαρακτηριστικό στοιχείο της Λάρισας αποτελεί το επίπεδο του έδαφος της με εξαίρεση το λόφο του Φρουρίου, στο κέντρο της πόλης, με ύψος περίπου 20μ.

2.1.1 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Η Δημοτική Ενότητα Λάρισας διαιρείται στις εξής 19 πολεοδομικές ενότητες Π.Ε. (οι οποίες συμπεριλαμβάνουν 23 συνοικίες, πίνακας 1):

Στους χάρτες 4 και 5 απεικονίζονται αντίστοιχα οι 19 πολεοδομικές ενότητες και οι 23 συνοικίες της Λάρισας. Οι ΠΕ που αποτελούν τον παλιό πυρήνα της πόλης, δηλαδή την έκταση που καταλάμβανε μέχρι τις αρχές του προηγούμενου αιώνα η πόλη, είναι οι ΠΕ 1, ΠΕ 2, μέρος της ΠΕ 3, ΠΕ 4, ΠΕ 5 και μέρος της ΠΕ 6. Χαρακτηριστικό της Λάρισας, δηλαδή, είναι ότι το ‘κέντρο’ της πόλης δεν βρίσκεται κάπου κεντρικά στον αστικό ιστό αλλά είναι κοντά στο βόρειο άκρο του. Η περιοχή συγκέντρωσης των κεντρικών

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΙΚΙΩΝ	
ΠΕ 1	ΚΕΝΤΡΟ - ΑΓ. ΑΧΙΛΛΕΙΟΣ
ΠΕ 2	ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ
ΠΕ 3	ΑΓ. ΣΑΡΑΝΤΑ - ΛΑΧΑΝΟΚΗΠΟΙ
ΠΕ 4	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΠΕ 5	ΑΓ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
ΠΕ 6	ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ
ΠΕ 7	Ν. ΣΜΥΡΝΗ
ΠΕ 8	ΛΑΧΑΝΟΚΗΠΟΙ - ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΠΕ 9	ΣΤΟ Ν.Α. ΑΚΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ, ΜΕΤΑΞΥ Π.Ε.Ο. ΚΑΙ Ε.Ο. ΛΑΡΙΣΑΣ - ΒΟΛΟΥ
ΠΕ 10	ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΑΘΜΟΥ - ΧΑΡΑΥΓΗ
ΠΕ 11	ΑΝΘΟΥΠΟΛΗ - ΝΕΡΑΪΔΑ
ΠΕ 12	ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΣΑΡΙΜΠΕΗ
ΠΕ 13	ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΗ
ΠΕ 14	ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΑ
ΠΕ 15	Ν. ΠΟΛΙΤΕΙΑ - ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ
ΠΕ 16	ΝΕΑΠΟΛΗ
ΠΕ 17	ΑΓ. ΘΩΜΑΣ - ΛΙΒΑΔΑΚΙ - ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΗ
ΠΕ 18	ΑΒΕΡΩΦ
ΠΕ 19	ΣΤΟ Ν.Δ. ΑΚΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ, ΝΟΤΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΟΔΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

Πίνακας 1: Αντιστοιχία πολεοδομικών ενοτήτων και συνοικιών Λάρισας (Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019 και ίδια επεξεργασία)

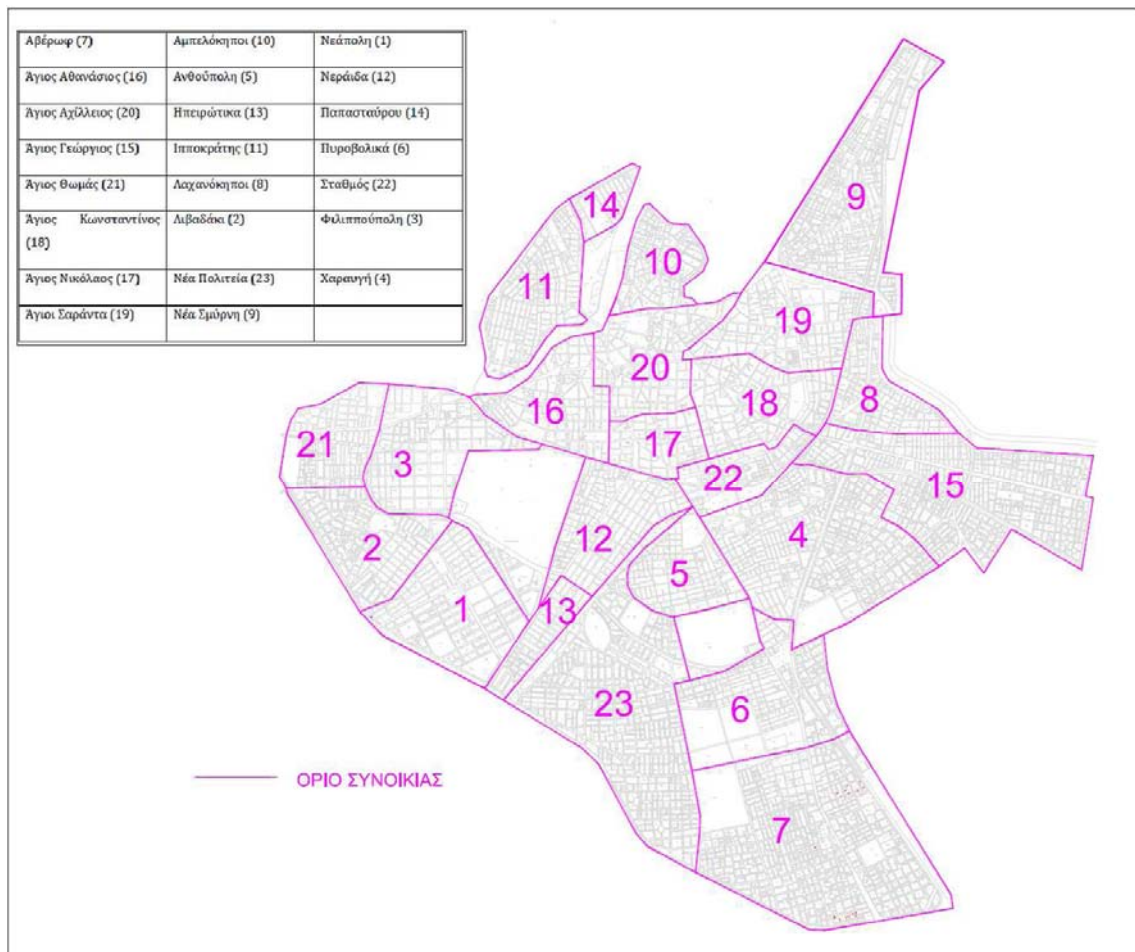

Χάρτης 4: Οι πολεοδομικές ενότητες της Λάρισας (Google Earth και ίδια επεξεργασία)

λειτουργιών πόλης, δηλαδή το πολεοδομικό κέντρο ταυτίζεται με τον αρχικό ιστορικό πυρήνα της πόλης. Από εκεί και προς τα νότια κυρίως – αλλά και ανατολικά και δυτικά – ο οικιστικός ιστός της Λάρισας έχει εξαπλωθεί σε ακτινωτή μορφή λόγω της επίπεδης επιφάνειας του ευρύτερου χώρου και διαμέσου των κεντρικών αρτηριών που συνδέουν την πόλη με γειτονικές πόλεις (Βόλο, Φάρσαλα, Ιωάννινα, Καρδίτσα). Όπως διαπιστώνεται και από τον χάρτη 4, η πόλη πλέον επεκτείνεται κυρίως προς τα νοτιοδυτικά όπου έχει οριοθετηθεί και η ΠΕ 19 ως περιοχή επέκτασης της.

Τέλος, ο βασικός σχηματισμός των χρήσεων γης, στην πόλη της Λάρισας, είναι εκείνος που παρατηρείται σε αστικοβιομηχανικά κέντρα που έχουν αναπτυχθεί συγκεντρικά και χωρίς την επιβολή συγκεκριμένων πολεοδομικών ρυθμίσεων. Οι κεντρικές περιοχές της πόλης παρουσιάζουν μια διάχυτη ανάπτυξη λειτουργιών κατοικίας, εμπορίου, διοίκησης, υπηρεσιών, χώρων γραφείων και αναψυχής.

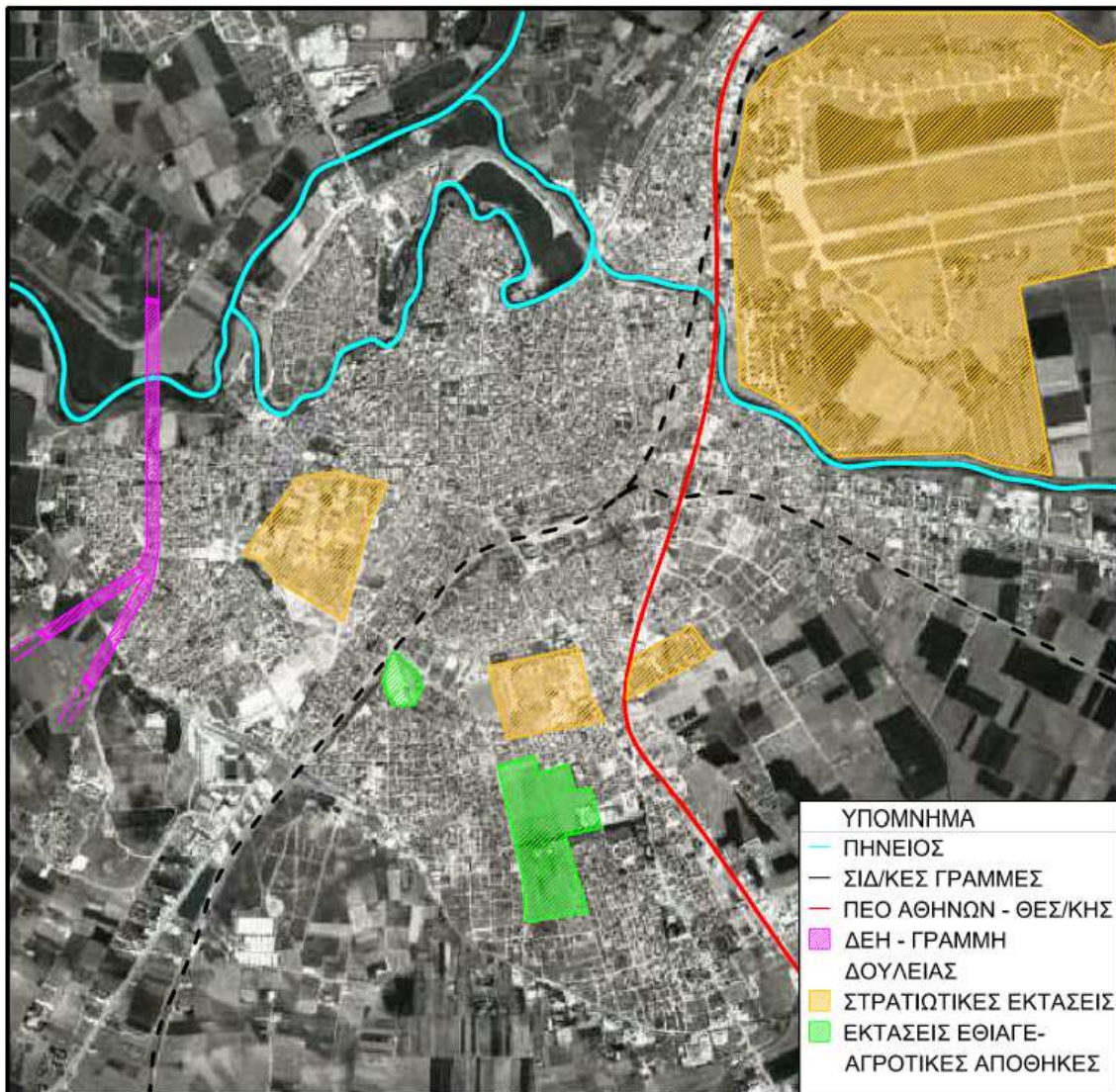
Χάρτης 5: Οι συνοικίες της Λάρισας (GIS Δήμου Λαρισαίων και ίδια επεξεργασία)

2.1.2 ΑΣΥΝΕΧΕΙΕΣ ΚΑΙ ΦΡΑΓΜΟΙ ΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πόλη της Λάρισας είναι η συνοχή του πολεοδομικού της ιστού και οι συγκρούσεις των χρήσεων γης.

Οι φραγμοί και οι ασυνέχειες στον πολεοδομικό ιστό της Λάρισας, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ενιαία, καθώς πρόκειται είτε για γραμμικού τύπου εμπόδια, είτε για μεγάλες κενές εκτάσεις, οι οποίες παρουσιάζουν αδυναμία στην ενσωμάτωσή τους στον ιστό της πόλης εξαιτίας διαφόρων προβλημάτων (ιδιοκτησιακό καθεστώς, επιβαλλόμενοι περιορισμοί κλπ). Όπως φαίνεται στο χάρτη 6 οι ασυνέχειες αυτές είναι:

- Οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις οι οποίες καταλαμβάνουν σημαντικό κομμάτι της έκτασης της πόλης κατακερματίζοντας έτσι τον αστικό ιστό, διακόπτοντας την συνέχεια του ενώ έρχονται σε σύγκρουση με τη χρήση γενικής κατοικίας που επικρατεί στις περιοχές γύρω από αυτές τις μονάδες
- Οι εγκαταστάσεις ΟΣΕ και οι σιδηροδρομικές γραμμές Αθήνας – Θεσσαλονίκης και Λάρισας – Βόλου που διασχίζουν την πόλη δημιουργώντας κυρίαρχο

Χάρτης 6: Ασυνέχειες και φραγμοί του αστικού ιστού (Google Earth και ίδια επεξεργασία)

πρόβλημα για την επικοινωνία των νοτιοανατολικών συνοικιών με την υπόλοιπη πόλη

- Οι εκτάσεις του Εθνικού Ιδρύματος Αγροτικής Έρευνας⁷ και οι αποθήκες Αγροτικής Τράπεζας στο νότιο μέρος της πόλης
- Οι εγκαταστάσεις ΔΕΗ στο δυτικό μέρος της πόλης

⁷ Κατά καιρούς είχαν παραχωρηθεί κάποιοι χώροι για τις ανάγκες της πόλης (σχολεία, αθλητικοί χώροι), αλλά το Ίδρυμα εξακολουθούσε να διατηρεί έκταση 354 στρεμμάτων στην περιοχή. Τον Ιούλιο του 2016 παραχωρήθηκε κατά χρήση στο Δήμο Λαρισαίων το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης (220 στρέμματα) για την διαμόρφωση του σε αστικό πράσινο, εντός του οποίου θα αναπτυχθούν χώροι περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης, μουσείο εδαφών και γεωλογίας, καθώς και την μετατροπή συγκροτήματος αγροτικών αποθηκών σε πολιτιστικό χωριό με κοιτώνες φιλοξενίας καλλιτεχνών.

- Η παλαιά Ε.Ο. Αθηνών – Θεσσαλονίκης που όμως με την κατασκευή της ανατολικής παράκαμψης Λάρισας έχει ατονήσει η διερχόμενη κίνηση οχημάτων ενώ πρόσφατα ολοκληρώθηκαν τα έργα διαμόρφωσης του μεγαλύτερου μέρους της οδού για την ασφαλή ένταξη της στον ιστό της πόλης
- Ο Πηνειός ποταμός ο ρόλος του οποίου αναλύεται εκτενέστερα παρακάτω

Ο Πηνειός ποταμός ως φραγμός ανάπτυξης της πόλης

Ο Πηνειός αποτελεί κεντρικό σημείο αναφοράς της Λάρισας παρόλο που από την αρχαιότητα αποτέλεσε φυσικό φραγμό στην ανάπτυξη της πόλης, εμποδίζοντας και την ένταξη του στον πολεοδομικό ιστό της πόλης.

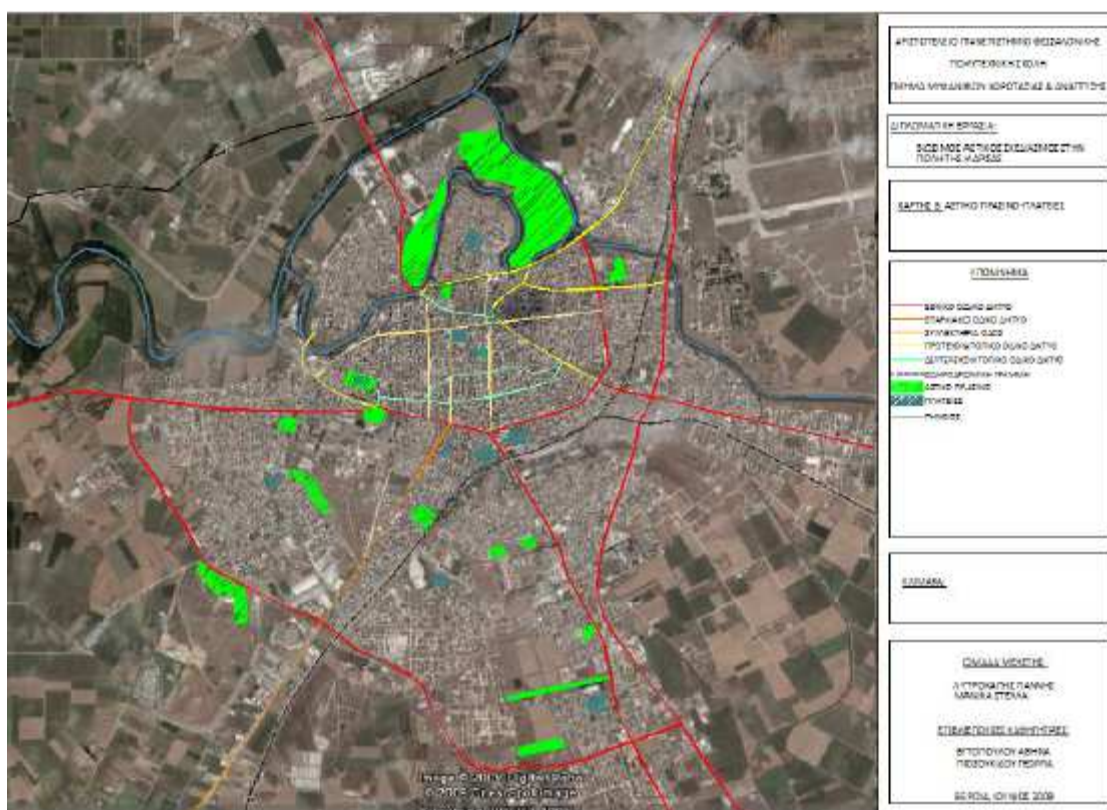
Τους προηγούμενους αιώνες, το ποτάμι ήταν η πηγή ύδρευσης της πόλης και αποτελούσε σημείο συγκέντρωσης, καθώς και περιοχή ανάπτυξης αγροτικών, κτηνοτροφικών και εμπορικών δραστηριοτήτων (διοργάνωση εμποροπανηγύρεων, ανάπτυξη βυρσοδεψίας στις όχθες του, περιβολιών και βοσκοτόπων). Ταυτόχρονα όμως δημιουργούσε και δυσκολία στην επικοινωνία των περιοχών εκατέρωθεν ενώ το σοβαρότερο πρόβλημα της γειτνίασης της περιοχής με το ποτάμι ήταν οι καταστροφικές πλημμύρες του Πηνειού για την πόλη. Έτσι ο χώρος του ποταμού αντί να ενσωματωθεί σε αυτή, οδήγησε την ανάπτυξη της προς το νότο. Μέχρι σήμερα, παρά την κατασκευή της δεύτερης κοίτης στο βόρειο τμήμα της Λάρισας και την αξιοποίηση της παρόχθιας περιοχής για αναψυχή στην παλαιά κοίτη, εξακολουθεί να αποτελεί εμπόδιο για την ανάπτυξη της πόλης προς το βορρά, καθώς η νέα κοίτη και η αντιπλημμυρική της ζώνη δημιουργούν ένα φυσικό φράγμα προς την κατεύθυνση αυτή.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια να αντισταθμιστούν οι δυσκολίες που δημιουργεί το ποτάμι στην ανάπτυξη της πόλης προς βορρά με την επέκταση των έργων αξιοποίησης των όχθων του και των γεφυρών σύνδεσης, σε συνδυασμό με την κατάργηση των φαναριών στην κεντρική γέφυρα από turn about. Η αντιπλημμυρική ζώνη της κύριας κοίτης του Πηνειού, η οποία όσο αφορά στην πόλη της Λάρισας περιλαμβάνει μέρος της συνοικίας του Αγίου Θωμά (ΠΕ 13 & 17) και το βόρειο τμήμα του Ιπποκράτη (περιοχή αναχώματος) (ΠΕ 6) αποτελεί ιδιαίτερη περιοχή, όσο αφορά στους περιορισμούς που επιβάλλονται.

2.2 ΟΙ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ

2.2.1 ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ – ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ, ΑΝΑΨΥΧΗΣ, ΠΛΑΤΕΙΕΣ

Η πλειοψηφία των ελεύθερων χώρων (πλατείες και πάρκα) βρίσκεται στο κεντρικό και δυτικό τομέα της πόλης. Σύμφωνα με στοιχεία του Δήμου Λάρισας, σε συνολική έκταση ΓΠΣ περίπου 15.000 στρ, οι οργανωμένοι κοινόχρηστοι χώροι αποτελούν το 20%. Σημαντικοί κοινόχρηστοι χώροι είναι το πάρκο Αλκαζάρ (ΠΕ 6), το πάρκο Αγίου Αντωνίου (ΠΕ 5), το πάρκο Χατζηγαλάρ (ΠΕ 16) και ο λόφος Φρουρίου στο ιστορικό κέντρο της πόλης. Ο μεγαλύτερος εν δυνάμει κοινόχρηστος χώρος είναι η περιοχή της παλαιάς κοίτης του Πηνειού, ενώ μεγάλες πλατείες υπάρχουν στις συνοικίες Νεάπολης

Χάρτης 7: Οι πράσινοι χώροι και οι πλατείες της Λάρισας (Πηγή: Λυτροκάκης κ.ά. 2009: 49)

(ΠΕ 16) και Νεράιδας (ΠΕ 11). Όσο αφορά το κέντρο της πόλης, επισημαίνεται ότι λόγω έλλειψης πράσινων χώρων (πάρκα, άλση κλπ) σε σχέση με τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό της περιοχής, στις πλατείες και τους πεζόδρομους υπάρχει συνωστισμός χρήσεων (παιχνίδι, περίπατος, αναψυχή κλπ).

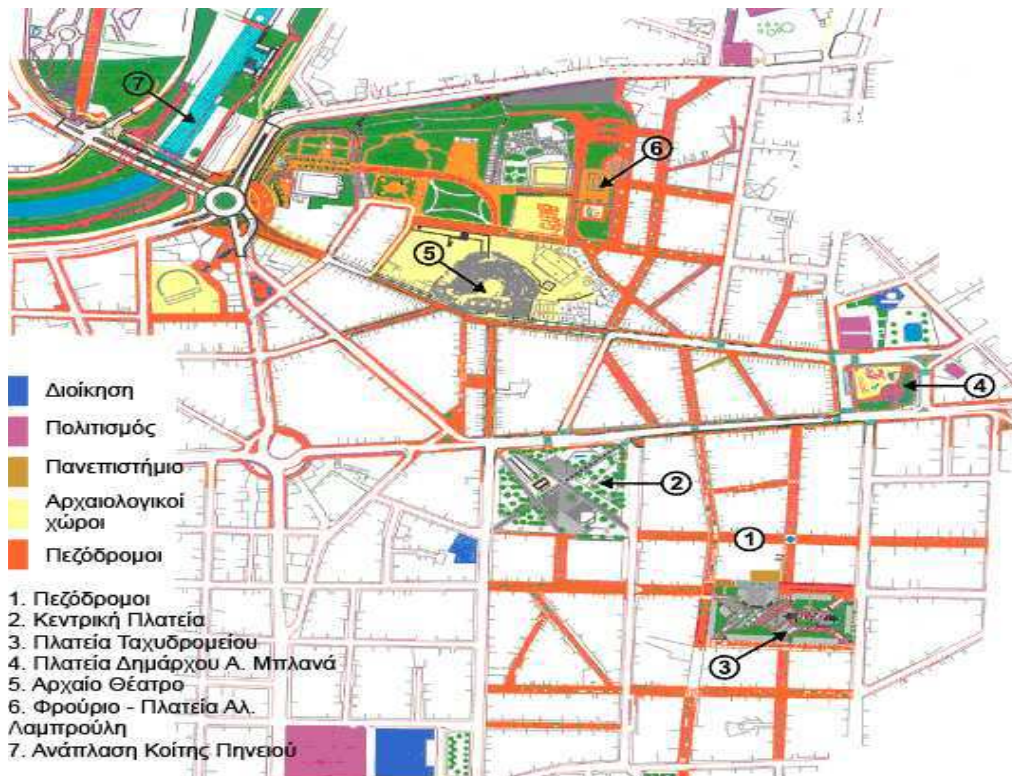
Στο κέντρο, το δίκτυο των πεζοδρόμων συνδέει την **πλατεία Ταχυδρομείου** και την **Κεντρική Πλατεία**. Την πρώτη χαρακτηρίζει η ύπαρξη δεκάδων καφετεριών και πρόκειται για την πιο ζωντανή πλατεία της πόλης και η δεύτερη είναι η ιστορική πλατεία της Λάρισας που για πάρα πολλά χρόνια αποτελούσε το κεντρικότερο σημείο

της πόλης ενώ σήμερα εξακολουθεί να αποτελεί σημείο αναφοράς μέσα στον πολεοδομικό ιστό συγκεντρώνοντας πλήθος λειτουργιών, εμπορικών, ψυχαγωγικών, πολιτιστικών, καθώς και κοινωνικών σχέσεων. Χαρακτηριστικό καλλιτεχνικό στοιχείο των δύο πλατειών αποτελεί ο «Γλυπτός Ποταμός» της Λαρισαίας γλύπτριας Νέλλας Γκόλαντα.

Εικόνα 8: Η κεντρική πλατεία (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

Σημαντικοί χώροι στο κέντρο, αποτελούν επίσης η **πλατεία Λαού** (ή πλατεία Δημάρχου Αγ. Μπλάνα) και η **πλατεία Δημάρχου Αρ. Λαμπρούλη**. Στην πρώτη, μετά από ανασκαφικές εργασίες για την δημιουργία υπόγειου χώρου στάθμευσης, ήρθαν στο φως παλαιοχριστιανικά λουτρά του 5ου αι. π.Χ. τα οποία ανέβηκαν στη στάθμη της σημερινής πόλης και ενσωματώθηκαν με την πλατεία. Η δεύτερη βρίσκεται στο λόφο του Φρουρίου και μετά την αποκάλυψη του βυζαντινού ναού και του παλαιοχριστιανικού λουτρού, η πλατεία διαμορφώθηκε έτσι ώστε να βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με το ιστορικό Μπεζεστένι και την βασιλική του Αγίου Αχιλλείου, ενώ

Χάρτης 8: Το δίκτυο πεζοδρόμων και οι πλατείες στο κέντρο της πόλης (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

Εικόνα 9: Η πλατεία στο Λόφο Φρουρίου με το μνημείο της παλαιοχριστιανικής βασιλικής και το Μπεζεστένι (Πηγή: <http://www.larissa-culturestories.gr/el/>)

γύρω της υπάρχουν διάφορα μπαράκια που γεμίζουν από κόσμο, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες.

Στις περιοχές επέκτασης, οι χώροι που έχουν χαρακτηριστεί από το ΓΠΣ ως κοινόχρηστοι χώροι είναι μικροί σε έκταση και διασπαρμένοι. Υπάρχει αδυναμία εφαρμογής των χωρικών σχεδίων της πόλης – υψηλό ποσοστό των δεσμευμένων και μη αποκτημένων ΚΧ και ΚΦ του εγκεκριμένου σχεδίου πόλης. Ακόμη, η Λάρισα είναι η

Εικόνα 10: Το πάρκο Αλκαζάρ με σύγχρονη κηποτεχνική διάρθρωση, μεγάλους πεζοδρόμους, σιντριβάνια, ποδηλατοδρόμους, χώρους αναψυχής, διαμορφωμένη λιμνούλα, αναψυκτήριο, παιδικές χαρές και υπαίθριο θέατρο 2.500 θέσεων, το γνωστό 'Κηποθέατρο', στο οποίο λαμβάνουν χώρα πολλές θεατρικές παραστάσεις την άνοιξη και το καλοκαίρι (Πηγή: www.spiralmedia.gr)

ελληνική πόλη μεσαίου μεγέθους με τη μεγαλύτερη επάρκεια πράσινων χώρων, αν και το ποσοστό πρασίνου της πόλης είναι ακόμα πολύ χαμηλό συγκριτικά με τα διεθνή δεδομένα. (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

2.2.2 ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΙ – ΠΟΔΗΛΑΤΟΔΡΟΜΟΙ

Ένα από τα κυριότερα έργα αστικής ανάπλασης στη Λάρισα ήταν η δημιουργία ενός πλέγματος πεζοδρόμων στο κέντρο της πόλης, μήκος περίπου 10 χιλ., με την ανάδειξη των κοινοχρήστων και κοινωφελών χώρων (χάρτης 8).

Όσο αφορά το χρονικό των κυριότερων παρεμβάσεων στο κέντρο της πόλης, αυτό είναι το εξής:

1985- 1992: Η πρώτη πεζοδρόμηση μήκους 2,2 χιλ. έγινε σε τμήματα των οδών Πανός, Κούμα και Ασκληπιού με αποκλεισμό της κυκλοφορίας των οχημάτων στην περιοχή αυτή.

1994- 1998: Πραγματοποιήθηκαν οι αναπλάσεις της Κεντρικής Πλατείας, της

Πλατείας Ταχυδρομείου και της Πλατείας Δημάρχου Αγ. Μπλάνα. Το 1998

Εικόνα 11: Ο πεζόδρομος της οδού Βενιζέλου μπροστά από το Α' Αρχαίο Θέατρο (Πηγή: <http://7gym-laris.lar.sch.gr>)

ολοκληρώθηκαν τα έργα ανάπλασης και πλήρους πεζοδρόμησης της περιοχής του Φρουρίου.

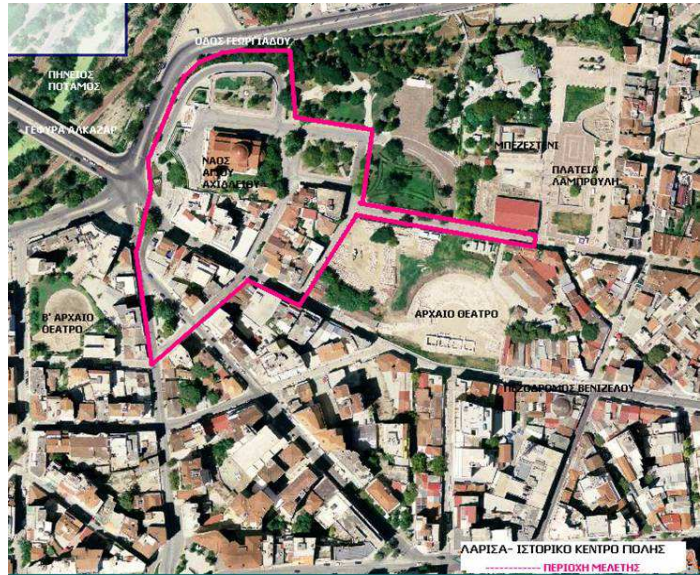
1998- 2006: Την περίοδο 1985-1998 αποκαλύφθηκε το Α' Αρχαίο Θέατρο της πόλης και με το έργο της διαμόρφωσης των πεζοδρόμων Παπαναστασίου, Βενιζέλου και Ηφαίστου ολοκληρώθηκε το σύνολο του δικτύου πεζοδρόμησης του ιστορικού κέντρου, που αποτελεί τη σημαντικότερη παρέμβαση στην κατεύθυνση της ανάδειξης του περιβάλλοντος χώρου του Α' Αρχαίου Θεάτρου⁸.

⁸ Ένα ακόμα σημαντικό βήμα που έγινε πρόσφατα για την ανάδειξη του Α' Αρχαίου Θεάτρου είναι δέσμευση περίπου 7 εκατ. ευρώ που κατάφερε ο Δήμος Λαρισαίων από το Πράσινο Ταμείο, για τις απαλλοτριώσεις και την αναμόρφωση της περιοχής μπροστά από τον χώρο του θεάτρου. Προβλέπεται να κατεδαφιστούν τα κτίρια ενός οικοδομικού τετραγώνου που περικλείεται από τις οδούς Παπαναστασίου, Βενιζέλου, Απόλλωνος και Ύδρας, το οποίο είχε χαρακτηριστεί από τη δεκαετία του '80 κοινόχρηστος χώρος. Τέλος, έχει ήδη υπογραφεί σύμβαση ανάμεσα στο Δήμο και το Σωματείο Διάσωσης Αρχαίων Θεάτρων «Διάζωμα», τον Οκτώβρη του 2016, για την εκπόνηση μελέτης η οποία θα επιταχύνει τις διαδικασίες προκειμένου να καταστεί το μνημείο λειτουργικό (<http://www.larissa-dimos.gr>).

1999- 2008: Εκπόνηση μελετών και διαμόρφωση της έκτασης κατά μήκος της παλαιάς κοίτης του ποταμού με μονοπάτια, πεζόδρομους, ποδηλατοδρόμους, πεζογέφυρες κ.ά.

Η ευρεία πεζοδρόμηση του κέντρου της πόλης άλλαξε κατά πολύ τον απρόσωπο χαρακτήρα της κεντρικής περιοχής και επηρέασε αναμφισβήτητα όλες

Εικόνα 12: Η περιοχή παρέμβασης της Βιοκλιματική Ανάπλαση του Ιστορικού Κέντρου της Λάρισσας (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

τις πλευρές της κοινωνικής και εμπορικής ζωής της πόλης. Μέσα στο πλέγμα των πεζοδρόμων εντάσσονται διάφορες κοινωνικές, πολιτισμικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και συνδέει την πόλη με τον ιστορικό τομέα, το ποτάμι με το σημερινό εμπορικό κέντρο, τους αρχαιολογικούς χώρους και με τις βασικές λειτουργίες της πόλης. Παράλληλα, βελτιώθηκαν οι συνθήκες μετακίνησης και γενικότερα η διαβίωση στο κέντρο. Η κυκλοφορία των αυτοκινήτων διοχετεύτηκε σε λιγότερες αρτηρίες ή σε άλλες περιφερειακές αρτηρίες ενώ ελαττώθηκε η μόλυνση της ατμόσφαιρας του κέντρου με τη μείωση των αέριων ρύπων των οχημάτων και την αύξηση του ποσοστού

Εικόνα 13: Βιοκλιματικό στέγαστρο πεζόδρομου στο Λόφο Φρουρίου (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

πρασίνου. Η επέμβαση αυτή, δείχνει σήμερα, τη συνεισφορά του εγχειρήματος στην έννοια του Δημοσίου χώρου και την αισθητική αλλαγή της πόλης, καθώς παρουσιάζει την οργανική και κατ' επέκταση την αισθητική και λειτουργική ένταξη του Δημόσιου χώρου στην καθημερινή ζωή της πόλης (Λυτροκάπης κ.α., 2009, Μάτσακα, 2012).

Σημειώνεται ότι, η μόνη παρενέργεια από την εφαρμογή της πεζοδρόμησης είναι η

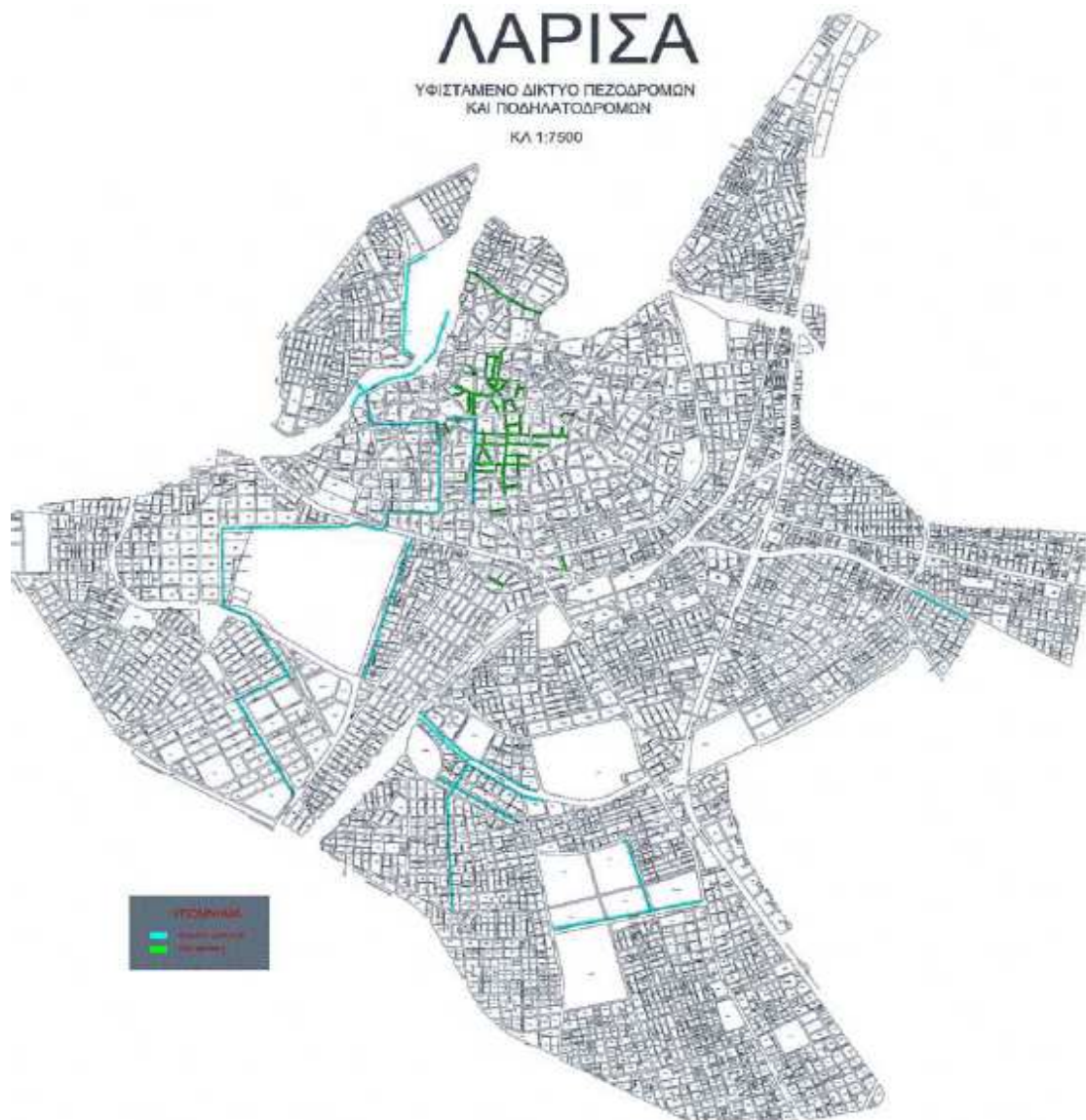
Εικόνα 14: Πάνω η πραγματοποιημένη κατάσταση σήμερα και κάτω η αρχική πρόταση της μελέτης. Η βελτίωση του επιπέδου θερμικής άνεσης των εξωτερικών χώρων της περιοχής του κέντρου επιτεύχθηκε με την επίστρωση έγχρωμων κυβόλιθων που περιέχουν ψυχρά υλικά και τσιμέντο φιλικής προς το περιβάλλον τεχνολογίας καθώς και στέγαστρα με κατάλληλα τεμπόπανα σκίασης αλλά και φύτευση φυτών και δένδρων κατά μήκος όλης της περιπατητικής διαδρομής (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

διαπίστωση ότι η εμπορική δραστηριότητα τείνει τα τελευταία χρόνια να λάβει το χαρακτήρα μιας ανησυχητικής 'εμπορικής μονοκαλλιέργειας', καθώς οι περισσότερες επιχειρήσεις του κέντρου της πόλης είναι επισιτιστικού ενδιαφέροντος και κυρίως καταστήματα πώλησης καφέ. Η ύπαρξη τόσο πολλών καταστημάτων αναψυχής σε τόσο περιορισμένη έκταση αλλοιώνει την επιδιωκόμενη εικόνα και τη μίξη χρήσεων στην κεντρική περιοχή.

Πρόσφατα, ολοκληρώθηκε άλλο ένα σημαντικό έργο που συμπεριέλαβε νέες πεζοδρομήσεις, «η Βιοκλιματική Ανάπλαση του Ιστορικού Κέντρου της Πόλης», το οποίο δίχασε την κοινή γνώμη από άποψη αισθητικής ως προς το τελικό αποτέλεσμα. Η βιοκλιματική παρέμβαση έγινε σε περιοχή μέσα στον κεντρικό πυκνό αστικό ιστό της Λάρισας, στο λόφο Φρουρίου, με έντονο το πρόβλημα της κλιματικής υποβάθμισης, και συμπεριέλαβε πεζοδρομήσεις και αναπλάσεις οδών της περιοχής καθώς και την

ανάπλαση του περιβάλλοντος χώρου πέριξ του Ι.Ν. Αγ. Αχιλλείου και του δυτικού τμήματος στο λόφο του Φρουρίου. Οι παρεμβάσεις που υλοποιήθηκαν είχαν σκοπό να συμβάλλουν στη δημιουργία ελκυστικών περιοχών για χρήση από τους πολίτες λόγω επίτευξης συνθηκών θερμικής άνεσης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, στην εξοικονόμηση ενέργειας των κτηρίων που χωροθετούνται εντός και πέριξ της περιοχής της βιοκλιματικής αναβάθμισης, στην απόδοση ελεύθερων χώρων κίνησης και στάσης και γενικότερα στη μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Στη Λάρισα, παρόλο που υπήρχε μια αξιόλογη παράδοση στη χρήση του ποδηλάτου, η εκτεταμένη χρήση του αυτοκινήτου και το ανεπαρκές οδικό δίκτυο κατέστησαν δύσκολη έως επικίνδυνη την ποδηλασία. Το 1994, η Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου εκπόνησε την πρώτη μελέτη του δικτύου ποδηλατοδρόμων για όλη την πόλη, με στόχο την επαναφορά του ποδηλάτου στις αστικές μετακινήσεις και την αποσυμφόρηση της

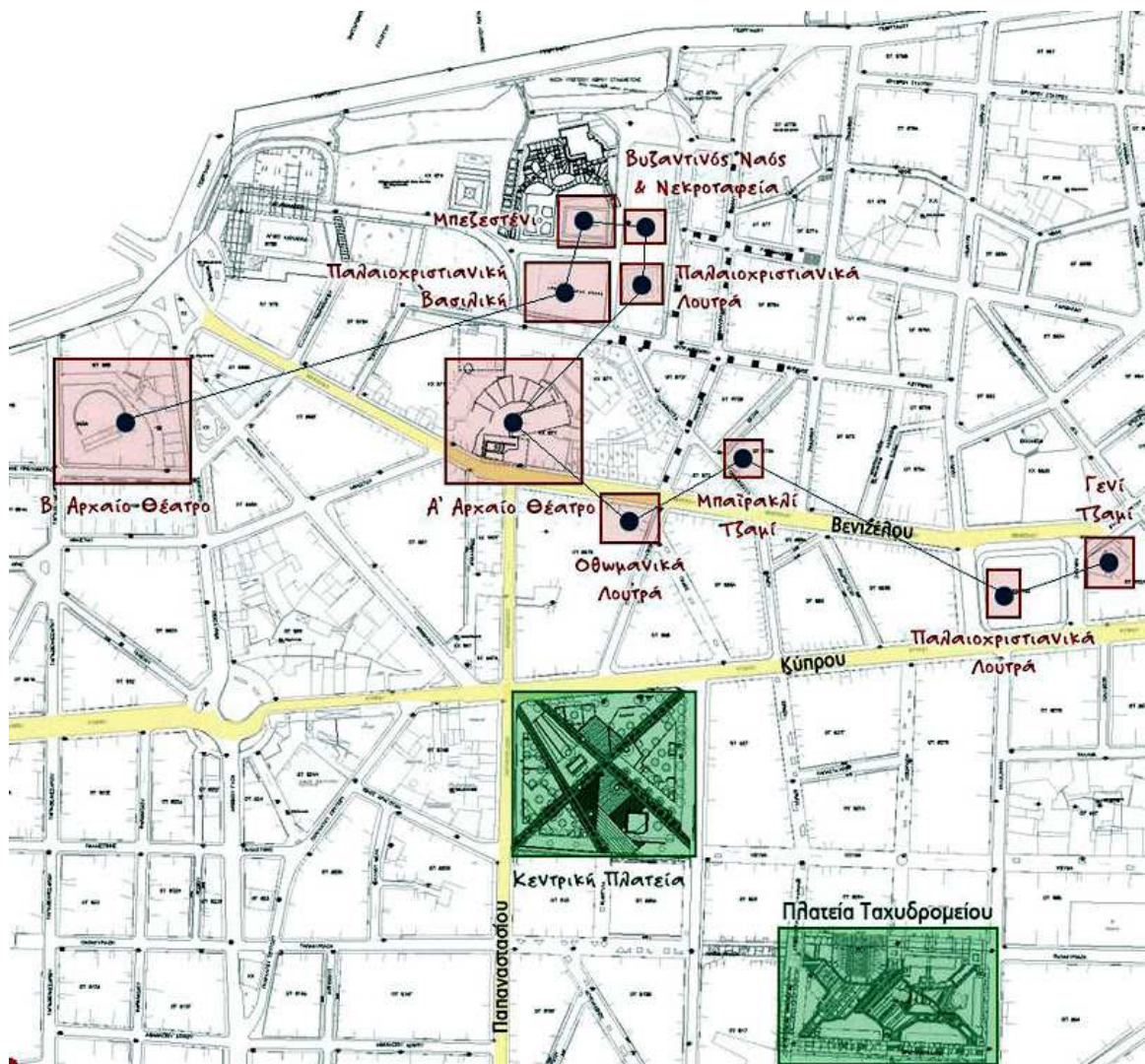

Χάρτης 9: Υφιστάμενο δίκτυο πεζόδρομων και ποδηλατοδρόμων (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

πόλης από το αυτοκίνητο. Μέχρι το 2000 είχαν μελετηθεί και κατασκευαστεί από το Δήμο μεμονωμένα τμήματα ποδηλατοδρόμων συνολικού μήκους 3χλμ, στις συνοικίες της πόλης, όπου υπήρχε η δυνατότητα και το επέτρεπε το πλάτος της οδού, καθώς και στις όχθες του Πηνειού σε μήκος 3 χλμ. Η Λάρισα εντάχθηκε στο πρόγραμμα του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών «Εθνικό Πρόγραμμα Οδικής Ασφάλειας έργων υλοποίησης παρεμβάσεων για την ασφαλή κυκλοφορία ποδηλάτων και την κατασκευή ποδηλατοδρόμων» και προχώρησε στην υλοποίηση της Α' φάσης του δικτύου ποδηλατοδρόμων. Το έργο ολοκληρώθηκε το 2003 με συνολικό μήκος ποδηλατοδρόμων 10 χλμ. και προβλεπόμενη μελλοντική επέκταση 54 χλμ. (Λυτροκάπη κ.α., 2009).

2.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η πόλη της Λάρισας ως σημαντικό αστικό κέντρο με ευρύτερη οικονομική

Χάρτης 10: Χωροθέτηση μνημείων στο ιστορικό κέντρο της Λάρισας (Πηγή: <http://www.larissa-dimos.gr>)

ακτινοβολία, παρουσιάζει έντονη πολιτιστική δραστηριότητα που εκφράζεται μέσα από την πληθώρα ενεργών πολιτιστικών υποδομών που η πόλη διαθέτει. Γενικότερα η πολιτιστική ζωή της Λάρισας προάγει τις καλές τέχνες σε όλους τους τομείς (ζωγραφική, μουσική, θέατρο, κλπ), διαπιστώνεται δε μια μακρά παράδοση πολιτιστικών δρώμενων από τον προηγούμενο αιώνα τα οποία συνεχώς ανανεώνονται (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

Μνημεία και Πολιτιστικές Υποδομές

Οι κυριότεροι αρχαιολογικοί χώροι βρίσκονται στην κεντρική περιοχή της Λάρισας. Συγκεκριμένα, στο λόφο Φρουρίου βρίσκονται το μεγάλο (Α΄) Αρχαίο Θέατρο, μνημεία

Εικόνα 15: Το Α΄ Αρχαίο Θέατρο Λάρισας (Πηγή: <http://www.larissa-culturestories.gr/el/>)

της οθωμανικής περιόδου, καθώς και βυζαντινός ναός (παλαιοχριστιανική βασιλική). Σε κοντινή απόσταση από το λόφο Φρουρίου βρίσκεται το μικρό (Β΄) Αρχαίο Θέατρο. Επίσης στο κέντρο, στην πλατεία Λαού, βρίσκεται το Γενί Τζαμί που σήμερα λειτουργεί ως σημείο πολιτιστικής διασύνδεσης της πόλης και το Δημοτικό Ωδείο Λάρισας, το οποίο διαθέτει τη μοναδική σχετικά μεγάλη αίθουσα εκδηλώσεων στην πόλη (περίπου 500 θέσεων) ενώ λειτουργούν 5 παραρτήματα σε συνοικίες της πόλης. Στο κέντρο της πόλης βρίσκεται ημιτελές (αποπερατωμένο ως προς το κέλυφος) το «Προσκήνιο Πολιτισμού», σημαντικής έκτασης χώρος όπου θα στεγαστεί και το ΔΗΠΕΘΕ Λάρισας. Άλλες πολιτιστικές υποδομές στην περιοχή είναι: η Δημόσια

Βιβλιοθήκη, η Δημοτική Βιβλιοθήκη στο Χατζηγιάννειο Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο και το Μουσείο Εθνικής Αντίστασης στο διατηρητέο κτίριο της παλαιάς πυριτιδαποθήκης.

Περιφερειακά του κέντρου, σημαντικοί χώροι πολιτισμού είναι το Λαογραφικό Μουσείο στη συνοικία της Χαραυγής (ΠΕ 10), κοντά στο χώρο του ΟΣΕ και η Δημοτική Πινακοθήκη που βρίσκεται στη Νεάπολη (ΠΕ 16), η οποία είναι η 3^η μεγαλύτερη πινακοθήκη της χώρας. Το νέο σημαντικό μουσείο της Λάρισας είναι το Διαχρονικό Μουσείο που βρίσκεται νότια της πόλης (Μεζούρλο) με ευρήματα από την παλαιολιθική έως τη Βυζαντινή εποχή.

Το σημαντικότερο μνημείο της νεότερης περιόδου της πόλης, είναι το συγκρότημα κτιρίων του «Μύλου Παππά» στη συνοικία των Αμπελοκήπων (ΠΕ 2), το οποίο μέχρι της αρχές του αιώνα λειτουργούσε ως αλευρόμυλος. Σήμερα λειτουργεί ως πολιτιστικό κέντρο με χώρους για το ΔΗΠΕΘΕ Λάρισας, για τη Δημοτική Σχολή Μπαλέτου, το Κουκλοθέατρο και τη Φιλαρμονική.

Μετά το κλείσιμο των μεγάλων εμπορικών κέντρων στην πόλη της Λάρισας, λόγω της οικονομικής κρίσης, έκλεισαν και οι κινηματογράφοι που λειτουργούσαν σε αυτά. Έχουν απομείνει να λειτουργούν μόνο οι αίθουσες του "Βικτώρια" στο κέντρο και ο Δημοτικός θερινός κινηματογράφος στο Μύλο.

Τέλος, στην πόλη εδρεύει το ιδιωτικό "Θέατρο Τεχνών" στην οδό Ταγματάρχου Βελισαρίου και Πηγειού και το "Μικρό θέατρο" στην οδό Ολύμπου, καθώς λειτουργούν πλήθος ιδιωτικών Μουσικών Σχολών και ιδιωτικών Σχολών Χορού και διάφορες ιδιωτικές γκαλερί - αίθουσες τέχνης.

Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Αντίστοιχες με τις υποδομές είναι και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που

Εικόνα 16: Ο Μύλος Παππά (<http://www.larissa-culturestories.gr/el/>)

πραγματοποιούνται καθ' όλη την διάρκεια του χρόνου, ως θεατρικές παραστάσεις, μουσικές και λογοτεχνικές βραδιές, κινηματογραφικές προβολές, κουκλοθέατρο, εκθέσεις ζωγραφικής και φωτογραφίας. Από τις σημαντικότερες πολιτιστικές εκδηλώσεις του Δήμου Λαρισαίων που λαμβάνουν χώρα καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, είναι το Διεθνές Κινηματογραφικό Φεστιβάλ Λάρισας, το Διεθνές Φεστιβάλ Χορωδιακής Μουσικής κ.ά.

Από τον Ιούνιο μέχρι και τον Σεπτέμβριο πραγματοποιείται μεγάλος αριθμός θεατρικών παραστάσεων από γνωστούς θιάσους και συναυλιών από γνωστούς συνθέτες στο κηποθέατρο του Αλκαζάρ, χωρητικότητας 2500 θέσεων.

Σημαντική διοργάνωση για την πόλη είναι οι **Γιορτές Πηνειού**. Πρόκειται για ένα πολύ-πολιτισμικό Φεστιβάλ που διοργανώνεται από το 2000, κάθε χρόνο στα μέσα του Ιουνίου, στην κοίτη του ποταμού Πηνειού, με αρκετούς επισκέπτες.

2.4 Η ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Στην ενότητα αυτή αναλύονται περισσότερο οι δύο μεγάλες περιοχές που γειτνιάζουν με την παλαιά κοίτη του Πηνειού και συμπεριλαμβάνουν τον παλιό οικιστικό πυρήνα της πόλης αλλά και την προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης. Αυτές είναι ο κεντρικός τομέας της πόλης - όπου έγιναν και οι σημαντικότερες αναπλάσεις μέχρι σήμερα - και οι βόρειες συνοικίες της.

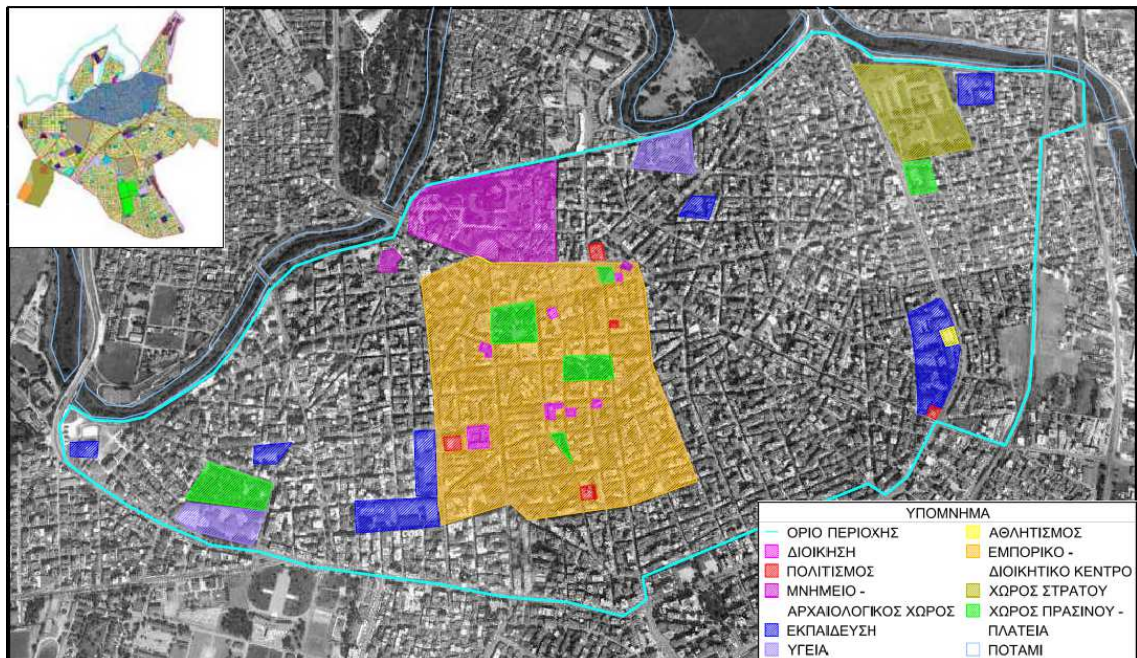
2.4.1 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Κεντρικός Τομέας

Οι δύο κεντρικές συνοικίες της πόλης είναι οι συνοικίες Αγίου Αχίλλειου και Αγίου Νικολάου όπου βρίσκεται το εμπορικό και διοικητικό κέντρο της πόλης, καθώς και μεγάλο μέρος του πληθυσμού της. Στην ευρύτερη περιοχή του κέντρου η κατοικία συνυπάρχει με κεντρικές λειτουργίες, γεγονός που προσδίδει δυναμικότητα στο κέντρο της πόλης. Εκεί βρίσκονται το Δημαρχείο, το κτίριο της Περιφέρειας Θεσσαλίας, το Δικαστικό Μέγαρο, η Λέσχη Αξιωματικών, το Φρουραρχείο, τα κεντρικά καταστήματα των τραπεζών, η Β' ΔΟΥ Λάρισας κ.ά. Ακόμα στην περιοχή του κέντρου βρίσκονται οι δύο μεγάλες πλατείες (η Κεντρική και η Ταχυδρομείου), ο ιστορικός λόφος Φρουρίου καθώς και το εκτεταμένο δίκτυο πεζοδρόμων που ενοποιεί τις πλατείες αυτές με το ιστορικό κέντρο της πόλης και σημαντικούς πολιτιστικούς χώρους. Το μεγαλύτερο

μέρος των εμπορικών χρήσεων και των υπηρεσιών συγκεντρώνεται στην περιοχή αυτή της πόλης. Κατά μήκος των πεζοδρόμων αυτών, καθώς και στους γειτονικούς δρόμους, έχει αναπτυχθεί η αγορά της πόλης - η οποία αποτελεί πόλο έλξης επισκεπτών και από άλλες περιοχές - αλλά και τα περισσότερα καταστήματα αναψυχής.

Συγχρόνως, το κέντρο της Λάρισας παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση υπηρεσιών σε σχέση με τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις. Περιμετρικά των δύο κεντρικών συνοικιών βρίσκονται οι συνοικίες Αγ. Αθανασίου, Αγ. Κωνσταντίνου, Αγ. Σαράντα που αποτελούν τον ευρύτερο κεντρικό τομέα της πόλης όπου βρίσκονται μεγάλες σχολικές μονάδες, το γενικό νοσοκομείο, το στρατιωτικό νοσοκομείο καθώς και το Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας.

Χάρτης 11: Οριοθέτηση και χρήσεις κεντρικού τομέα πόλης (Πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

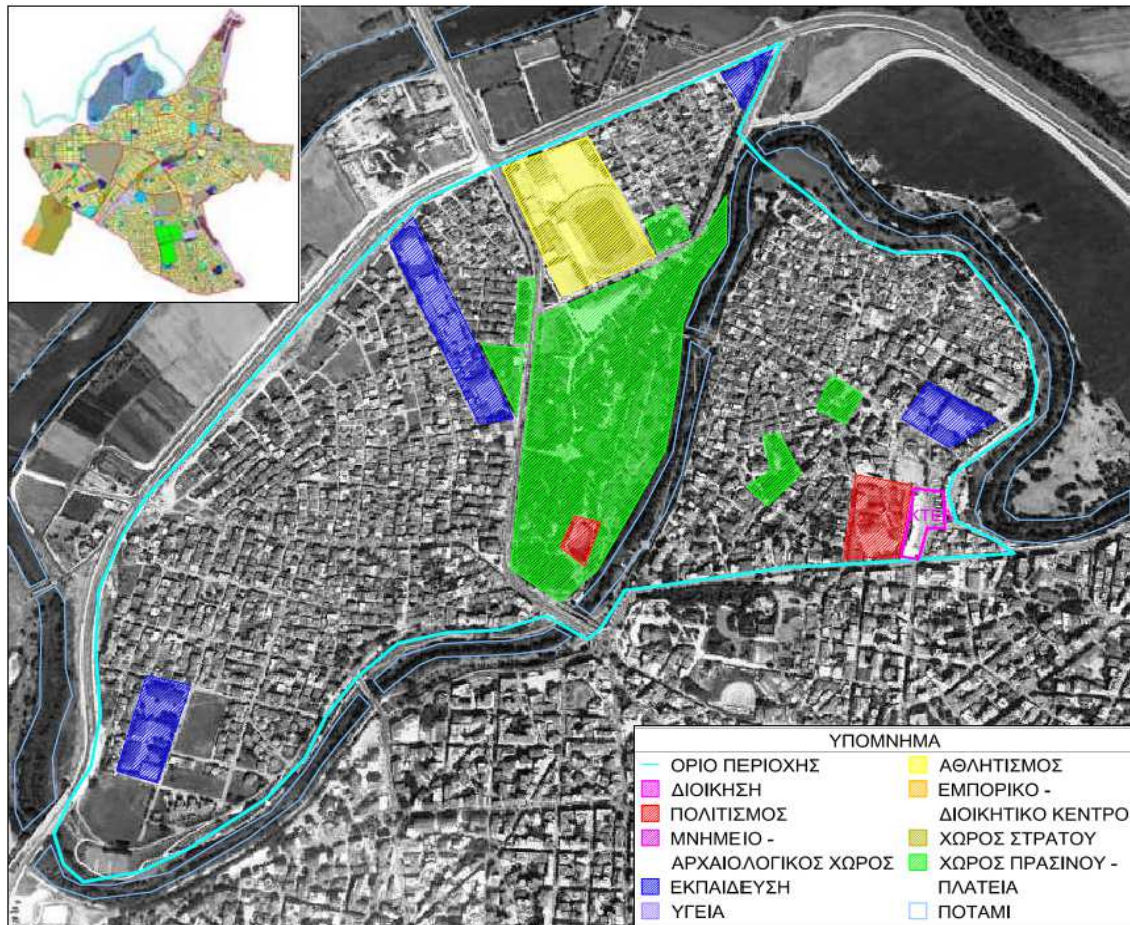
Βόρειες Συνοικίες

Στο μαιανδρισμό του Πηνειού βρίσκονται οι συνοικίες Αμπελόκηποι, Ιπποκράτη και Παπασταύρου. Η περιοχή ορίζεται από φυσικά και τεχνητά όρια, το ποτάμι και τα αναχώματα και η οδός Γεωργιάδου που χωρίζει τους Αμπελόκηπους από το κέντρο της πόλης, ενώ περιλαμβάνει μέρος της διαμορφωμένης παλαιάς κοίτης του Πηνειού. Μέχρι πρόσφατα την περιοχή διέσχιζε η Ε.Ο. Λάρισας – Κοζάνης που πλέον, μετά την κατασκευή της βόρειας περιφερειακής οδού της πόλης, εξυπηρετεί κυρίως την οδική σύνδεση της Γιάννουλης με το κέντρο της πόλης. Στην περιοχή αυτή βρίσκεται το μεγάλο πάρκο Αλκαζάρ και το Εθνικό Αθλητικό Κέντρο Λάρισας (ΕΑΚΛ). Επίσης, στη συνοικία των Αμπελοκήπων βρίσκεται το σημαντικό συγκρότημα πολιτιστικών κτιρίων

του «Μύλου Παππά» και δίπλα σε αυτό βρίσκεται η κεντρική αφετηρία των υπεραστικών γραμμών του ΚΤΕΛ Λάρισας.

Γενικά πρόκειται για δύο συνοικίες με κυρίαρχη χρήση αυτή της κατοικίας. Ειδικά η βορειοδυτική περιοχή των Αμπελοκήπων που γειτνιάζει με το ποτάμι είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένη όσο αφορά το κτισμένο περιβάλλον της, τόσο λόγω του παλαιού κτιριακού της αποθέματος όσο και των παραμελημένων δημόσιων - κοινόχρηστων χώρων της.

Χάρτης 12: Οριοθέτηση και χρήσεις βόριων συνοικιών πόλης (Πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

2.4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΠΑΡΧΟΥΣΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ

Παρόλη τη δύσκολη οικονομική συγκυρία για τη χώρα, οι Τοπικές Αρχές στη Λάρισα κάνουν αξιόλογη προσπάθεια να συνεχίσουν τα έργα για την εξέλιξη της δυναμικής αναπτυξιακής πορείας και τη βελτίωση της εικόνας και της ποιότητας του περιβάλλοντος της πόλης. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι πρόσφατες μελέτες που έχουν εκπονηθεί, και οι προτάσεις τους για την πόλη της Λάρισας σχετικά με νέες

αστικές αναπλάσεις και ανάλογες νέες ενέργειες που αφορούν την αναπτυξιακή προοπτική της πόλης και αφορούν ή επηρεάζουν τη συγκεκριμένη περιοχή του κέντρου και του ποταμού⁹.

Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας για το Δήμο Λαρισαίων

Η Λάρισα είναι η πρώτη ελληνική πόλη για την οποία εκπονήθηκε Μελέτη Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας, της οποίας η Β' φάση οριστικοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2015. Όπως επισημαίνεται στην μελέτη, η μεγάλη πρόκληση για τους σχεδιασμούς για το αύριο της Λάρισας είναι να γίνει η πόλη ακόμη πιο ζωντανή, να γεμίσουν οι δρόμοι με περισσότερους πεζούς και πολλούς ποδηλάτες και να σταματήσουν να συμβαίνουν ατυχήματα. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο επιδιώκεται 'στροφή προς πολιτικές βιώσιμης κινητικότητας': Δημόσια Συγκοινωνία, περπάτημα, ποδήλατο και 'γειτονιές ήπιας κυκλοφορίας'.

Οι 5 θεματικές ενότητες του ΣΒΑΚ είναι οι εξής: Οδικό Δίκτυο-Διαχείριση Οδικής Κυκλοφορίας, Διαχείριση Στάθμευσης, Δίκτυα ροών Πεζών και Ποδηλάτων, Προώθηση ΜΜΜ και Κέντρο Ελέγχου.

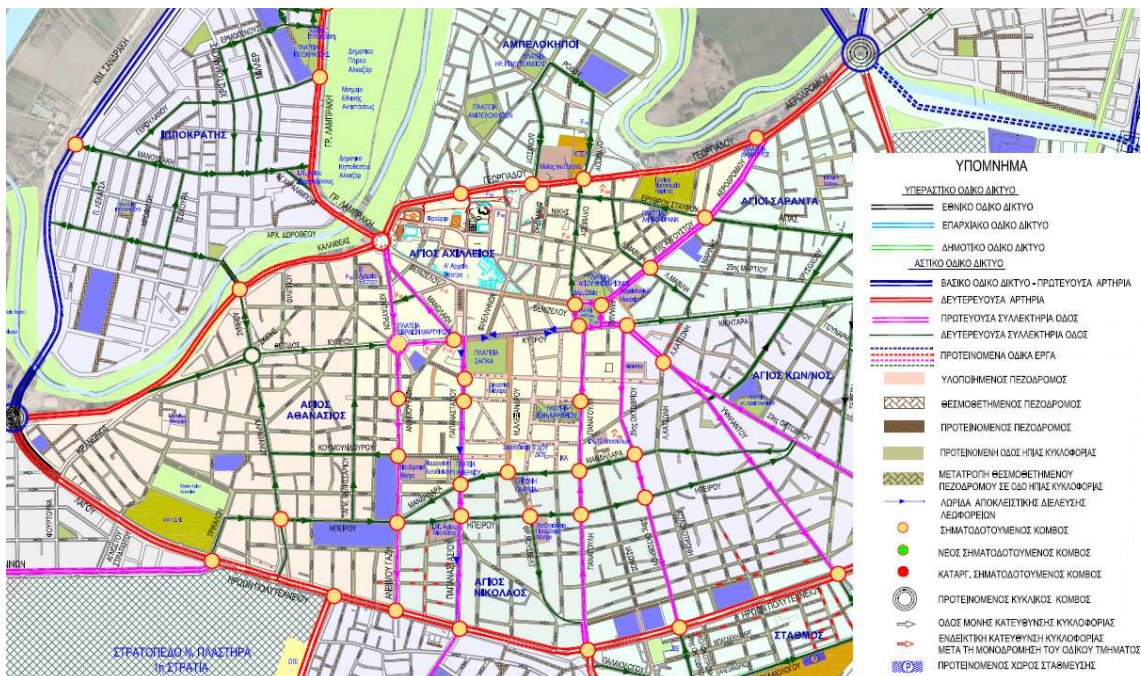
Όσο αφορά το **Οδικό Δίκτυο και τη Διαχείριση Οδικής Κυκλοφορίας**, στο σχέδιο προτείνεται η διαμόρφωση εξωτερικού περιμετρικού δακτυλίου της πόλης και εσωτερικού περιμετρικού δακτυλίου που περιβάλλει την κεντρική περιοχή της πόλης. Σημειώνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος και των δύο δακτυλίων υπάρχει πλέον και απομένει μόνο το δυτικό κομμάτι τους να ολοκληρωθεί. Προτείνονται νέες κυκλοφοριακές παρεμβάσεις στην περικεντρική περιοχή όπως η δημιουργία νέων κυκλικών κόμβων, μονοδρομήσεις, διανοίξεις- συνδέσεις - ολοκληρώσεις υφιστάμενων οδών. Η κυκλοφοριακή οργάνωση της κεντρικής περιοχής περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός βασικού συλλεκτηρίου οδικού δικτύου, τη μετατροπή όλων των τοπικής σημασίας οδών (περιοχές κατοικίας) σε οδούς ήπιας κυκλοφορίας, τη δημιουργία ολοκληρωμένου δικτύου ροής πεζών, την ενίσχυση της χρήσης του ποδηλάτου και την προώθηση των μέσω μαζικής μεταφοράς.

Οι βασικές παρεμβάσεις στην κεντρική περιοχή που προτείνονται είναι οι εξής:

---

⁹ Παράλληλα με τις μελέτες αυτές είναι σε εξέλιξη το Σχέδιο Ολοκληρωμένης Αστικής Παρέμβασης και το Σχέδιο Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης του Δήμου Λαρισαίων που όμως δεν περιλαμβάνουν την περιοχή παρέμβασης που αφορά την παρούσα Διπλωματική Εργασία και περιγράφεται παρακάτω στο μέρος ΙΙΙ.

- Ενοποίηση του δικτύου πεζοδρόμων και δημιουργία ενός ευρύτερου κεντρικού πυρήνα της πόλης, απαλλαγμένου από την κυκλοφορία των οχημάτων. Οι κύριες προτεινόμενες παρεμβάσεις περιλαμβάνουν επέκταση του υφιστάμενου δικτύου πεζοδρόμων και μετατροπές δρόμων σε οδούς αποκλειστικής διέλευσης λεωφορείων.
- Δημιουργία ενός βασικού άξονα ροής πεζών ο οποίος συνδέει την περιοχή του Σιδηροδρομικού Σταθμού με τον κεντρικό πεζόδρομο της οδού Κούμα.
- Μετατροπή όλων των τοπικής σημασίας οδών (περιοχές κατοικίας), σε οδούς ήπιας κυκλοφορίας μονής κατεύθυνσης με συχνές εναλλαγές στη φορά κατεύθυνσης.

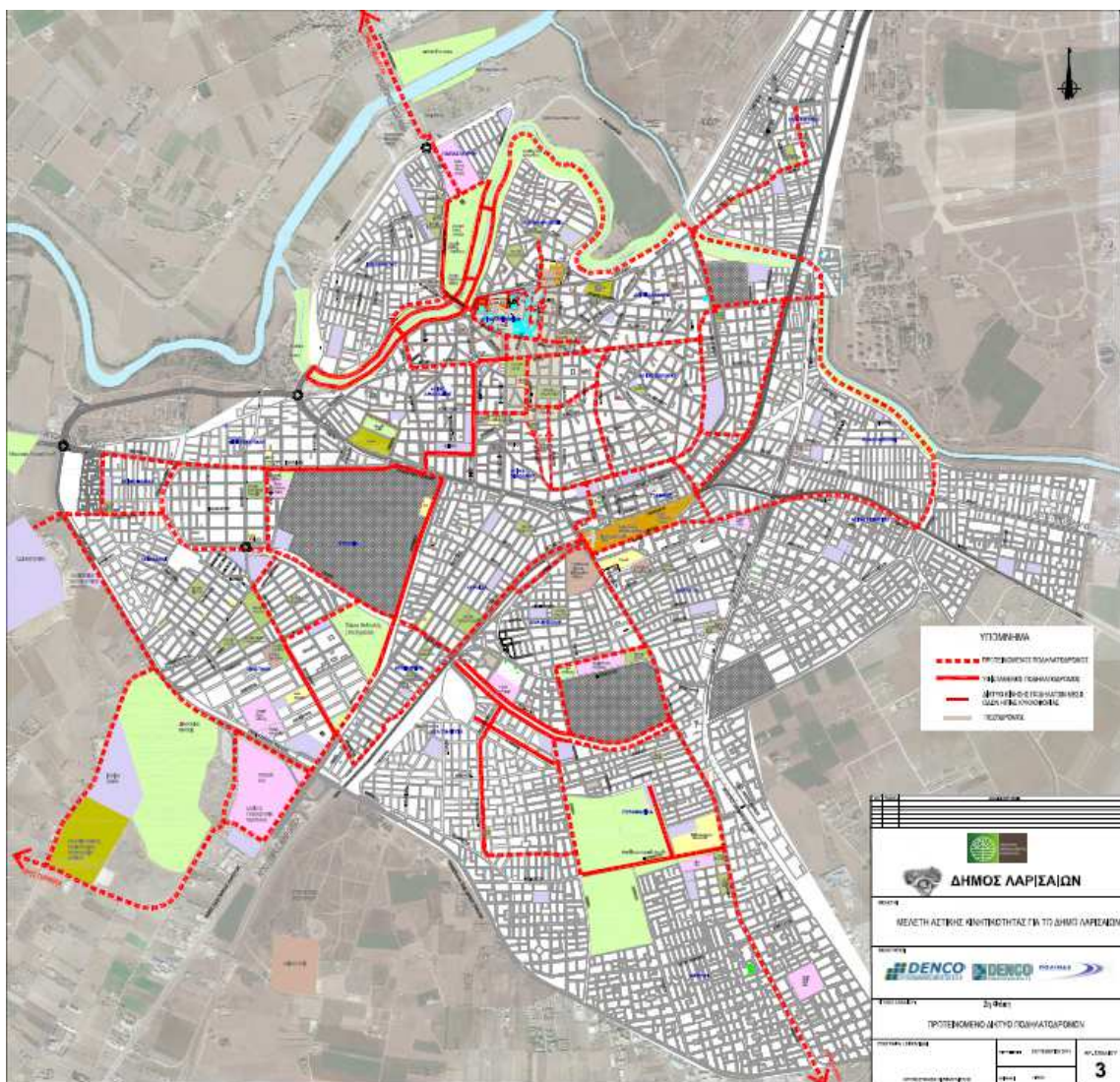
Χάρτης 13: Οι κυκλοφοριακές παρεμβάσεις που προβλέπονται για την κεντρική περιοχή από ΣΒΑΚ (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

Η ενότητα **Διαχείριση Στάθμευσης** περιλαμβάνει κυρίως προτάσεις για την οργάνωση της στάθμευσης στην κεντρική περιοχή με στόχο: α) τη διασφάλιση της στάθμευσης των κατοίκων (με μετατροπή όλων των θέσεων στις οδούς ήπιας κυκλοφορίας και μεγάλου αριθμού θέσεων του συλλεκτηρίου οδικού δικτύου), β) τη δημιουργία θέσεων βραχυχρόνιας στάθμευσης επισκεπτών (με πληρωμή τέλους, έως 3 ώρες) και θέσεων μακροχρόνιας στάθμευσης επισκεπτών και εργαζομένων, με χαμηλή τιμολόγηση και γ) πλήρη εξάλειψη της παράνομης στάθμευσης με συστηματική και αυστηρή αστυνόμευση

Όσο αφορά τα **Δίκτυα Ροών Πεζών και Ποδηλάτων** προβλέπονται τα εξής:

Στην ευρύτερη κεντρική περιοχή, η οποία οριοθετείται από τον εσωτερικό περιμετρικό δακτύλιο (και περιλαμβάνει και την περιοχή του σιδηροδρομικού σταθμού), θα δημιουργηθεί σε χρονικό ορίζοντα δεκαετίας, ένα πλήρως εκσυγχρονισμένο δίκτυο κίνησης πεζών, το οποίο θα αποτελείται από το εκτεταμένο δίκτυο όλων των τοπικών οδών, οι οποίες θα διαμορφωθούν σταδιακά σε οδούς ήπιας κυκλοφορίας, το δίκτυο των υφιστάμενων και προβλεπόμενων πεζόδρομων και τα πεζοδρόμια των κύριων οδών, τα οποία θα ανακατασκευαστούν σταδιακά ώστε να πληρούν τις σύγχρονες προδιαγραφές σχεδιασμού και υλικών. Τέλος, προτείνεται η συντήρηση και επέκταση των περιπατητικών διαδρομών κατά μήκος της όχθης του Πηνειού ποταμού.

Επίσης, προτείνεται η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου δικτύου ποδηλατοδρόμων μήκους 50 περίπου χλμ, το οποίο θα προστεθεί στους ήδη υφιστάμενους, μήκους 10 περίπου χλμ. Στόχος είναι η ασφαλής μετακίνηση από τις συνοικίες τόσο προς το

Χάρτης 14: Το δίκτυο ποδηλατοδρόμων που προβλέπεται από το ΣΒΑΚ (Πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων)

κέντρο της πόλης, όσο και προς τις υπόλοιπες συνοικίες, ενώ ο σχεδιασμός των ροών είναι τέτοιος ώστε να είναι προσπελάσιμες με ποδήλατο όλες οι σημαντικές χρήσεις και δραστηριότητες της πόλης και οι ποδηλατοδρόμοι να καλύπτουν όλο το φάσμα των καθημερινών αναγκών μετακίνησης. Τέλος, για την ενίσχυση της χρήσης του ποδηλάτου, προβλέπεται η δημιουργία θέσεων στάθμευσης των ποδηλάτων σε όλα τα σημεία συνάθροισης κοινού στο κέντρο καθώς και η δημιουργία χώρων ενοικίασης ποδηλάτων, με τοποθέτηση αυτόματων μηχανών πληρωμής, σε επίκαιρες θέσεις τόσο στο κέντρο όσο και στην περίμετρο του.

Τα **Μέτρα Προώθησης MMM** στοχεύουν στην διατήρηση υψηλού επιπέδου λειτουργίας του δικτύου Δημόσιων Συγκοινωνιών. Κάποια από αυτά είναι η δημιουργία λωρίδων αποκλειστικής κίνησης λεωφορείων στην κεντρική περιοχή, η χρήση της τεχνολογίας για Ευφυείς Συγκοινωνίες, τα καθημερινά δρομολόγια σε τακτά χρονικά διαστήματα με επαρκή γεωγραφική κάλυψη με απόσταση βαδίσματος έως 300μ, τα νυχτερινά λεωφορεία που καλύπτουν όλη την επιφάνεια της πόλης κ.ά.

Τέλος προτείνεται η δημιουργία **Κέντρου Διαχείρισης Κυκλοφορίας** ώστε να εφαρμοστεί ένα ολοκληρωμένο "έξυπνο" σύστημα κυκλοφορίας (ITS) με στόχο: α) τη διαχείριση σηματοδοτών και παροχής προτεραιότητας σε λεωφορεία και οχήματα εκτάκτου ανάγκης, β) τη διαχείριση πρόσβασης των πεζοδρόμων στο κέντρο της πόλης για τον έλεγχο της εισόδου οχημάτων σε αυτούς σε 24ωρη βάση και γ) τη διαχείριση στόλου λεωφορείων - πληροφόρηση επιβατικού κοινού.

Ο προγραμματισμός όλων των παραπάνω έργων αφορά 3 χρονικούς ορίζοντες: Τα βραχυπρόθεσμα έργα (εντός πενταετίας), τα μεσοπρόθεσμα έργα (εντός δεκαετίας) και τα μακροπρόθεσμα έργα (εντός εικοσαετίας).

Το Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας 2016-2020

Η Λάρισα είναι η πρώτη πόλη στην Ελλάδα που εκπονεί ένα Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ, αναγνωρίζοντας έτσι την ανάγκη για εξωστρέφεια της εικόνας της στο νέο διεθνοποιημένο περιβάλλον, ενώ το Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ εκπονήθηκε από το Εργαστήριο Τουρισμού, Σχεδιασμού, Έρευνας και Πολιτικής του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το όραμα του Σχεδίου Μάρκετινγκ για την πόλη - το οποίο έχει μακροπρόθεσμο χαρακτήρα 20 ετών- προσδιορίζεται ως εξής: «Να αναδειχθεί η πόλη της Λάρισας σε έναν ανταγωνιστικό επιχειρηματικό και πολιτιστικό τόπο

εξασφαλίζοντας Ανάπτυξη, Αναγνωρισιμότητα και Ανταγωνιστικότητα (3Α) σε Εθνικό και Μεσογειακό επίπεδο. Η αποστολή του Σχεδίου Μάρκετινγκ είναι να σχεδιάσει και να αναπτύξει τα κατάλληλα μέσα και διαδικασίες προκειμένου να βοηθήσει αποτελεσματικά στην επίτευξη του οράματος της πόλης».

Τα σημαντικότερα ευρήματα και στοιχεία της ανάλυσης SWOT και της συγκριτικής ανάλυσης των ερευνών πεδίου, από τη 2^η φάση του Σχεδίου, παρατίθενται στο παράρτημα.

Ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη των 10 ειδικών πακέτων υποστήριξης και προώθησης της εικόνας της Λάρισας δεν είναι τυχαία, αλλά βασίζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλης, ενώ παράλληλα έγινε μια μεγάλη προσπάθεια να ενσωματωθούν όλες οι τοπικές δυναμικές και τα πλεονεκτήματα της πόλης. Στο σχήμα της εικόνας Π2 του παραρτήματος αποτυπώνονται τα ειδικά αυτά πακέτα και ανάμεσα σε αυτά υπάρχουν εξειδικευμένα πακέτα για την προώθηση και ανάδειξη του πολιτιστικού στοιχείου της πόλης (πχ open culture) και του Πηνειού ποταμού (πχ open river). Ειδικά στο δεύτερο, σύμφωνα με το Σχέδιο προβλέπονται:

Ανάδειξη του Πηνειού και ειδικά σχεδιασμένες δράσεις με αναφορά στο σημαντικό αυτό φυσικό και μοναδικό πλεονέκτημα της πόλης. Συντονισμένη προβολή της πόλης ως ‘μιας σύγχρονης Ευρωπαϊκής παραποτάμιας πόλης’ μέσα από τη διεξαγωγή πολιτιστικών, αθλητικών και οικολογικών γεγονότων, για την προσέλκυση τουρισμού για city-breaks και Σαββατοκύριακα χαλάρωσης (αύξηση των διανυκτερεύσεων Σαββατοκύριακου, αξιοποίηση παραποτάμιας διαδρομής για στιγμιαίες αποδράσεις στη φύση)(Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας, Εξειδικευμένο Πακέτο Προώθησης Open Space– Open Rive, 2015: 2).

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019

Στο τρέχον Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Λαρισαίων, σκοπός είναι η προώθηση της ευρύτερης τοπικής αλλά και της εσωτερικής ανάπτυξης του Δήμου, σε εναρμόνιση με τις κατευθύνσεις του αναπτυξιακού σχεδιασμού σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Οι δράσεις που προτείνονται αφορούν τον τομέα της τοπικής ανάπτυξης και τον τομέα της εσωτερικής ανάπτυξης του Δήμου. Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει πιο αναλυτική αναφορά στις δράσεις που αφορούν την παρούσα εργασία και συγκεκριμένα στον τομέα της τοπικής ανάπτυξης όπου προσδιορίζονται οι νέες δραστηριότητες που θα πρέπει να εκτελέσει ο Δήμος σε όλο το φάσμα των αρμοδιοτήτων του με κατεύθυνση:

- Την προστασία και αναβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος της περιοχής του Δήμου (προστασία και αειφόρος διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος, βελτίωση οικιστικού περιβάλλοντος, βελτίωση τεχνικών υποδομών και δικτύων εξυπηρέτησης).
- Τη βελτίωση της κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας των κατοίκων της περιοχής Δήμου (κοινωνική πολιτική, παιδεία, πολιτισμός, αθλητισμός, οικονομική ανάπτυξη και απασχόληση)

Η έμφαση που δίνεται από τον Δήμο Λαρισαίων σε συγκεκριμένες δράσεις, αφορούν 3 θεματικούς άξονες, αποτελούν και υψηλή προτεραιότητα για την πόλη της Λάρισας και παρουσιάζονται στο ανάλογο κεφάλαιο του παραρτήματος. Από τις δράσεις αυτές που αφορούν την περιοχή παρέμβασης και την ευρύτερη περιοχή του κέντρου είναι οι ενέργειες ανάδειξης και προστασίας του Πηνειού, η εφαρμογή του ΣΒΑΚ, η αναβάθμιση οργάνωσης του Φεστιβάλ Πηνειού, η αξιοποίηση των προτάσεων του ΣΣΜΛ και η ολοκλήρωση των πολιτιστικών δομών της περιοχής (Μπεζεστένι, Προσκήνιο Πολιτισμού, Μουσείο Σίτου στο Μύλο Παππά).

2.5 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω – αλλά και τη βιβλιογραφία – προσδιορίζονται καταρχήν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλης και του Δήμου Λαρισαίων. Στο κεφάλαιο 1 αναφέρθηκαν τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία που διαθέτει η πόλη σύμφωνα με το ΠΠΧΣΑΑ (μεγάλο αστικό κέντρο, κεντροβαρική θέση, κέντρο εμπορίου – υπηρεσιών αγροτικής παραγωγής – υπηρεσιών υγείας, αξιόλογα μνημεία κ.ο.κ), επιπλέον στο ΣΣΜΛ εντοπίζονται άλλα 3 χαρακτηριστικά της Λάρισας που προκύπτουν και από την ανάλυση που προηγήθηκε παραπάνω και αυτά είναι:

i. Φυσικό περιβάλλον

Η Περιφερειακή ενότητα Λάρισας και γενικότερα η Περιφέρεια Θεσσαλίας διαθέτουν φυσικό περιβάλλον υψηλής αξίας, καθώς παρατηρούνται εκτεταμένες θεσμοθετημένες προστατευόμενες περιοχές, σημαντικές για το σύνολο της χώρας. Βασικό χαρακτηριστικό της ευρύτερης περιοχής – και ειδικά της πόλης – εκτός από την φημισμένη Θεσσαλική πεδιάδα, είναι ο Πηνειός ποταμός. Ο Δήμος Λαρισαίων με σκοπό την ανάδειξη του φυσικού στοιχείου που τον διακρίνει, στοχεύει σε ανάλογες επεμβάσεις, όπως η ένταξη του Πηνειού στο αστικό τοπίο και η δημιουργία ελεύθερων χώρων και χώρων πρασίνου. Ενδεικτικό είναι ότι η Λάρισα είναι η ελληνική πόλη

μεσαίου μεγέθους με τη μεγαλύτερη επάρκεια πράσινων χώρων, αν και το ποσοστό πρασίνου της πόλης είναι ακόμα πολύ χαμηλό συγκριτικά με τα διεθνή δεδομένα.

ii. Κέντρο πολιτισμού

Η πόλη της Λάρισας παρουσιάζει έντονη πολιτιστική δραστηριότητα που εκφράζεται μέσα από την πληθώρα ενεργών πολιτιστικών υποδομών που η πόλη διαθέτει, ενώ παρουσιάζει σημαντική και με ιστορική παράδοση, σε όλους τους τομείς, πολιτιστική έκφραση και δημιουργία. Με πρωτοστάτη το Θεσσαλικό Θέατρο από το 1975, είναι η πρώτη πόλη που απέκτησε ΔΗΠΕΘΕ. Παράλληλα στον τομέα της διασκέδασης, η πόλη χαρακτηρίζεται από την πληθώρα των καφετεριών και των μπαρ που ανανεώνονται συνεχώς και σε συνδυασμό με τον νεανικό πληθυσμό της αποτελεί πόλο έλξης της νυχτερινής διασκέδασης στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας.

iii. Παρεμβάσεις στο αστικό τοπίο

Τις τελευταίες δεκαετίες έγιναν σημαντικές επεμβάσεις στο αστικό τοπίο μεταβάλλοντας την εικόνα της Λάρισας (π.χ. πεζοδρομήσεις, αντικαταστάσεις χρήσεων, αναπλάσεις περιοχών). Από την απρόσωπη πόλη που διαμορφώθηκε κατά την περίοδο '70 και '80 από την άναρχη αστική ανάπτυξη, να αποτελεί σήμερα ένα παράδειγμα πόλης με ανθρώπινο πρόσωπο και πολιτισμική εικόνα. Οι πεζοδρομήσεις στην κεντρική περιοχή, σε συνδυασμό με την αναμόρφωση των δύο κεντρικών πλατειών της πόλης μέσω υδάτινων στοιχείων, πρασίνου, γλυπτών κλπ, αναβάθμισαν την ποιότητα ζωής των κατοίκων και τις εμπορικές δραστηριότητες, προσδίδοντας έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα στην πόλη. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αποτελεί ο προσανατολισμός προς τη βιώσιμη κινητικότητα με μεγάλο ποσοστό χρήσης ποδηλάτου και πεζοδρόμων.

2.5.1 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η περιοχή συγκέντρωσης των κεντρικών λειτουργιών πόλης, δηλαδή το πολεοδομικό κέντρο ταυτίζεται με τον αρχικό ιστορικό πυρήνα της πόλης. Εκεί υπάρχει ο Λόφος Φρουρίου, όπου η ύπαρξη των δύο αρχαίων θεάτρων, τα οποία, σε συνδυασμό με μνημεία της βυζαντινής εποχής και της Τουρκοκρατίας (πχ Μπεζεστένι) αλλά και της σύγχρονης περιόδου (Μύλος Παππά), διαμορφώνουν πλέον το ιστορικό κέντρο της σημερινής πόλης και θεωρούνται σημαντικά ιστορικά μνημεία τοπικής και εθνικής εμβέλειας. Αυτά τα μνημεία, αντισταθμίζουν την απώλεια της παραδοσιακής

αρχιτεκτονικής κληρονομιάς κατά τον προηγούμενο αιώνα (λόγω φυσικών καταστροφών, της ανεξέλεγκτης ανοικοδόμησης και του συστήματος της αντιπαροχής) αλλά και η απουσία των μνημείων και των μεγάλων ιερών της αρχαίας Λάρισας που δεν έτυχε να σωθούν λόγω της συνεχούς κατοίκησης και ανοικοδόμησης ή δεν είχαν την τύχη να αποκαλυφθούν ακόμη. Από τις πλέον σημαντικότερες δράσεις των Τοπικών Αρχών είναι η ανάδειξη της περιοχής του Α' Αρχαίου Θεάτρου και η προσπάθεια μέσω μελετών και αποκαταστάσεων ώστε να καταστεί το μνημείο λειτουργικό. Καθώς θεωρείται τουλάχιστον ίσης αξίας με το θέατρο της Επιδαύρου, αναμένεται η λειτουργία του να συνεισφέρει σημαντικά στην ανάδειξη της Λάρισας ως πόλη του θεάτρου και στην ενίσχυση της τουριστικής κίνησης.

Από τον Λόφο του Φρουρίου και προς τα νότια (χάρτης 11), αναπτύσσεται το διοικητικό και ένα πολύ δυναμικό εμπορικό κέντρο της πόλης που εκτείνεται σε μια πολύ μεγάλη έκταση με ιδιαίτερη δυναμική αγορά. Επίσης, η συντριπτική πλειοψηφία των καταστημάτων αναψυχής και εστίασης εντοπίζεται στο εμπορικό και το ιστορικό κέντρο της πόλης ενώ ο τομέας της διασκέδασης στη Λάρισα κρίνεται ανεπτυγμένος και διατηρείται σε άνθηση ακόμη και τα τελευταία χρόνια της οικονομικής κρίσης, με σημαντικό τμήμα να καταλαμβάνουν τα café-bar και οι αλυσίδες καφετεριών. Σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της αγοράς της πόλης και στη μεγάλη συγκέντρωση καταστημάτων αναψυχής στην περιοχή έπαιξαν οι αναπλάσεις των κεντρικών πλατειών και η διαμόρφωση των δικτύων πεζοδρόμων.

Σημαντική παρατήρηση επίσης για την περιοχή είναι το γεγονός ότι παρόλο που τα σημαντικά μνημεία της πόλης βρίσκονται στο κέντρο της τα κυριότερα μουσεία της βρίσκονται στην περιφέρεια της (Διαχρονικό Μουσείο, Λαογραφικό Μουσείο, Δημοτική Πινακοθήκη κτλ). Ενώ ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι το κυριότερο φυσικό στοιχείο της πόλης, το ποτάμι της, περνάει βορειοδυτικά του Λόφου του Φρουρίου επομένως γειτνιάζει με την περιοχή του κέντρου, όμως αυτό εκτίνεται προς τα νότια. Έτσι μένει εκτός των δραστηριοτήτων του κέντρου, ο μεγαλύτερος εν δυνάμει κοινόχρηστος χώρος της πόλης, που είναι η περιοχή της παλαιάς κοίτης του Πηνειού, την ίδια στιγμή που εκεί - στο κέντρο της πόλης -, υπάρχει συνωστισμός χρήσεων (παιχνίδι, περίπατος, αναψυχή κλπ), λόγω έλλειψης πράσινων χώρων (πάρκα, άλση κλπ) σε σχέση με τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό της περιοχής, στις πλατείες και τους πεζόδρομους. Τέλος, σημειώνεται ότι οι περιοχές της πόλης που βρίσκονται εκατέρωθεν του ποταμού είναι κυρίως περιοχές κατοικίας και σχετικά υποβαθμισμένες

σε σχέση με το γειτονικό δυναμικό κέντρο, υποβαθμίζοντας έτσι περισσότερο το ρόλο του Πηνειού στην περιοχή.

2.5.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην πόλη της Λάρισας, από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, υπάρχει μια σοβαρή και συνεχόμενη προσπάθεια για την συνολική αναβάθμιση και ανάπτυξη της. Η έντονη για την περίοδο 1960 - 1980 άναρχη αστική ανάπτυξη είχε ως συνέπεια την τροποποίηση της μορφής και του χαρακτήρα της πόλης της Λάρισας (όπως άλλωστε συνέβη και στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις) με αποτέλεσμα τη μονόπλευρη ανάπτυξη σε βάρος των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών αξιών και ιδιαίτερα σε βάρος του δημότη, του δομημένου περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής. Το εγχείρημα της Αστικής Ανάπλασης στη Λάρισα σχεδιαστικά ξεκίνησε το 1988 και μέχρι σήμερα έχουν γίνει σημαντικές επεμβάσεις ώστε να αποτελεί ένα παράδειγμα πόλης με ανθρώπινο πρόσωπο, πολιτισμική εικόνα και ανάπτυξη με αειφορικό προσανατολισμό. Παρόλα αυτά, αναγνωρίζεται ότι η εικόνα της πόλης απέχει αρκετά από την ολοκλήρωση των στόχων που τίθενται από τις αρχές της Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης. Για τον λόγο αυτό υπάρχει η συνεχώς εντεινόμενη προσπάθεια των Τοπικών Αρχών, παρά την δύσκολη οικονομική συγκυρία για την χώρα, για την ανάπτυξη δράσεων που στοχεύουν στην αειφορική εξέλιξη της πόλης. Χαρακτηριστικό της προσπάθειας αυτής είναι οι μελέτες που έχουν εκπονηθεί τα τελευταία χρόνια για την πόλη της Λάρισας και των οποίων η σταδιακή υλοποίηση των προτάσεων τους έχει ήδη αρχίσει.

Σε όλα τα τρέχοντα προγράμματα και τις μελέτες που αναλύθηκαν στο κεφάλαιο 2.4.2, διαπιστώνεται ότι οι προτεινόμενες δράσεις τους, τελικά, στοχεύουν σε κοινά αποτελέσματα για την πόλη, δηλαδή:

- την αναβάθμιση του φυσικού και δομημένου περιβάλλον της και την βελτίωση της ποιότητας ζωής,
- τη βελτίωση της κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας των κατοίκων της,
- τον επαναπροσδιορισμό της Λάρισας ως μιας έξυπνης και βιώσιμης πόλης με στοιχεία μητροπολιτικού χαρακτήρα,
- την αναβάθμιση της ταυτότητας και της εικόνας της πόλης και την ανάδειξη της πολιτισμικής της δημιουργίας.

Στην προσπάθεια της επίτευξης των παραπάνω στόχων μπορεί να συμβάλει ιδιαίτερα εποικοδομητικά μια συμπληρωματική κατεύθυνση σχεδιασμού για την

αξιοποίηση της παραποτάμιας περιοχής της πόλης. Σε όλες τις μελέτες αναγνωρίζεται ως σημαντικό φυσικό χαρακτηριστικό της Λάρισας ο Πηνειός ποταμός ο οποίος όμως, όπως αναφέρθηκε στα σχετικά κεφάλαια, μαζί με άλλες παραμέτρους (πχ άναρχη αυθαίρετη δόμηση, μεγάλες στρατιωτικές εκτάσεις, σιδηροδρομικό δίκτυο κτλ) επέδρασε καθοριστικά στη μορφή της πόλης, καθώς αντί να ενσωματωθεί σε αυτή, λειτούργησε ως φραγμός για την ανάπτυξη της, οδηγώντας την να επεκταθεί προς τα νότια. Στο Επιχειρησιακό πρόγραμμα και στο ΣΣΜΛ γίνεται ειδική αναφορά στην ανάδειξη και προώθηση της πόλης ως 'Ευρωπαϊκή παραποτάμια πόλη'. Η κατεύθυνση αυτή κρίνεται σημαντική καθώς δρα ευεργετικά στην ταυτότητα και στην εικόνα της πόλης, ενώ η παρόχθια ζώνη του Πηνειού αποτελεί το μεγαλύτερο δυνητικά φυσικό πάρκο για την πόλη, με όλα τα οφέλη που μπορεί να αποφέρει στην πόλη τόσο στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της όσο και στην γενικότερη ανάπτυξη της. Οι δράσεις που προτείνονται προς αυτή την κατεύθυνση είναι ενέργειες περαιτέρω ανάδειξης της παλιάς κοίτης του ποταμού και επέκταση των διαμορφώσεων του, καθώς και αναβάθμιση του Φεστιβάλ Πηνειού. Για να αποτελεί και να αναδειχθεί όμως η Λάρισα, πραγματικά, ως μια 'Ευρωπαϊκή παραποτάμια πόλη' θα πρέπει το ποτάμι να ενταχθεί με πιο ουσιαστικό τρόπο στον αστικό ιστό, αναπτύσσοντας νέες δραστηριότητες γύρω από αυτό και επιδιώκοντας την ενοποίηση της περιοχής με το Ιστορικό Κέντρο της πόλης που βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση.

Όσο αφορά ποιες θα είναι οι νέες αυτές δραστηριότητες, στο ΣΣΜΛ τονίζεται ότι η πολιτιστική κληρονομιά (υλική και άυλη) αλλά και ο σύγχρονος πολιτισμός της Λάρισας αποτελούν σημαντικά στοιχεία ταυτότητας της πόλης και μπορούν να αναδειχθούν περαιτέρω. Από την ανάλυση που προηγήθηκε, συμπεραίνεται ότι, οι σύγχρονες πολιτιστικές υποδομές καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα πολιτιστικών δραστηριοτήτων με σημαντική ιστορία και ενεργό παρόν, οι οποίες με την κατάλληλη δικτύωση και συγκέντρωσης τους θα μπορέσουν να συμβάλουν δυναμικά καταρχήν στην πολιτιστική αναβάθμιση της πόλης αλλά και στην αναπτυξιακή προοπτική της. Παράλληλα, σημαντική παρουσία κατέχουν τα φεστιβάλ και οι πολιτιστικές δραστηριότητες καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου που όμως αναγνωρίζεται η ανάγκη (κυρίως στο Επιχειρησιακό πρόγραμμα του Δήμου και στο ΣΣΜΛ) αναβάθμισής τους.

Όλα τα παραπάνω μαζί με την μελέτη των παραδειγμάτων που ακολουθεί στην επόμενη ενότητα, λαμβάνονται υπόψη, στο τελευταίο μέρος της Διπλωματικής Εργασίας για τη διαμόρφωση των προτάσεων που αφορούν την ανάδειξη και

αξιοποίηση παραποτάμιων περιοχών της Λάρισας με σκοπό την ένταξη του ποταμού στον πολεοδομικό ιστό και στην καθημερινή ζωή της Λάρισας αλλά και την περεταίρω ενίσχυση και αναγνωρισιμότητα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πόλης - στη συγκεκριμένη περίπτωση το φυσικό και το πολιτιστικό της στοιχείο - ώστε να συμβάλει στην προσπάθεια επίτευξης των στόχων που έχουν τεθεί από τα τρέχοντα αναπτυξιακά προγράμματα.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: ΜΕΛΕΤΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

3. ΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Στη συνέχεια παρουσιάζονται 3 χαρακτηριστικές περιπτώσεις ανάπλασης παραποτάμιων περιοχών στη Ευρώπη. Η επιλογή των συγκεκριμένων περιπτώσεων για μελέτη έγινε με βάση το είδος της ανάπλασης και ανάπτυξης της παραποτάμιας περιοχής, τις επιλέξιμες χρήσεις γης για την περιοχή και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. **Συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν αστικές αναπλάσεις που έφεραν τις πόλεις πιο κοντά στο ποτάμι τους, είτε ενοποιώντας το υδάτινο στοιχείο τους με το κέντρο τους είτε άλλες περιοχές στις παρυφές της, μέσω της αξιοποίησης και ανάπτυξης υποβαθμισμένων περιοχών, όχι μόνο για αναψυχή – λόγω του πλεονεκτήματός τους να γειτνιάζουν με το ποτάμι – αλλά επίσης προσδίδοντας τους πολιτιστικό ή / και δημιουργικό χαρακτήρα με σκοπό την ανάδειξη και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της πόλης αλλά και τη βελτίωση του περιβάλλοντος της και της ποιότητας ζωής των κατοίκων της.** Κάποια από τα παραδείγματα είναι πολύ μεγαλύτερης κλίμακας συγκρινόμενα με την περιοχή παρέμβασης που ασχολείται η παρούσα Διπλωματική Εργασία, τόσο ως προς την έκταση της περιοχής όσο και ως προς το μέγεθος των κατασκευών και επιδιώξεων αλλά είναι πολύ χρήσιμα για τα συγκεκριμένα κριτήρια που έχουν επιλεγεί.

Τα δύο πρώτα παραδείγματα αφορούν τα επίκεντρα πολιτισμού και αναψυχής στο Μπιλμπάο και στη Βαλένθια. Τα επίκεντρα αυτά προέκυψαν τη δεκαετία του '90 όταν το πολεοδομικό φαινόμενο της 'πολιτιστικοποίησης' των χωρικών ορίων της πόλης με το φυσικό υδάτινο στοιχείο εντατικοποιήθηκε και επεκτάθηκε – μετά την Αμερική και τις πόλεις του Ευρωπαϊκού οικονομικού πυρήνα - στην περιφέρεια της Ευρώπης ενώ οι αναπλάσεις τους χαρακτηρίζονται από καινοτομίες στον αστικό και τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του χώρου και από εμβληματικά έργα (Gospodini, 2006). Το τρίτο παράδειγμα αφορά μια μικρότερης κλίμακας ανάπλαση παραποτάμιας περιοχής στο Μπρίστολ όπου καταλύτης της ήταν η επανάχρηση των παλαιών λιμενικών εγκαταστάσεων για τη στέγαση πολιτιστικών και δημιουργικών επαγγελματιών.

Και τις 3 περιπτώσεις αναπλάσεων παραποτάμιων περιοχών φαίνεται να επηρέασε, ως προς την επιλογή των νέων χρήσεων τους, το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον πολιτισμό

και τις τέχνες στις μεταβιομηχανικές κοινωνίες ενώ είναι ευρέως αναγνωρισμένο πλέον ότι η αστική συγκέντρωση δημιουργικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων παίζει σημαντικό ρόλο στην τουριστική ελκυστικότητα μιας πόλης και την προσέλκυση επενδύσεων σε αυτήν (Kostoroulou, 2013).

3.1 Η ΠΕΡΙΟΧΗ ABANDOIBARRA ΣΤΟ ΜΠΙΛΜΠΑΟ

Το ‘φαινόμενο του Μπιλμπάο’ είναι μοναδικό, εξαιρετικά επιτυχημένο, παράδειγμα παγκόσμια, όπου η κατασκευή ενός εμβληματικού κτιρίου οδήγησε στη μετάλλαξη μιας κοινής βιομηχανικής πόλης σε δημοφιλή Ευρωπαϊκό προορισμό. Το Μουσείο Guggenheim αποτέλεσε σημείο εκκίνησης της αστικής ανάπλασης της βιομηχανικής περιοχής Abandoibarra επιτρέποντας την πολιτιστική αναγέννηση του Μπιλμπάο. Η πόλη του Μπιλμπάο κτισμένη στις όχθες του ποταμού Nervión, έχει περίπου 350.000 κατοίκους, η ευρύτερη αστική περιοχή 900.000 κατοίκους και είναι η μεγαλύτερη πόλη στη Χώρα των Βάσκων και η πρωτεύουσα της Βισκαϊκής επαρχίας της Ισπανία. Το βιομηχανικό παρελθόν της πόλης είχε χαρακτηρίσει έντονα την αστική μορφολογία και

Εικόνα 17: Η περιοχή Abandoibarra αριστερά στην αρχή της επέμβασης το 1996 με το Μουσείο Guggenheim ήδη κατασκευασμένο και δεξιά η περιοχή το 2012 (Πηγή: <http://www.balmori.com/portfolio/abandoibarra-masterplan>)

Jose Rodriguez via <http://www.flickr.com/photos/urugallu/6895800790/>

Titanium boat. It was inspired by the shapes and textures of a fish, but seen from the river, the form resembles a boat. The museum is essentially a shell that evokes the industrial past life and port of Bilbao

Εικόνα 18: Το μουσείο Guggenheim (Πηγή: http://beyondplanb.eu/projects/project_bilbao.html#2)

οικονομικός μετασχηματισμός για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης που υπήρχε στη Χώρα των Βάσκων και το Μπιλμπάο τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Ο στόχος ήταν να μετατραπεί η πρώην βιομηχανική περιοχή του Abandoibarra στο νέο κέντρο του Μπιλμπάο, αποδίδοντας του μια διεθνή ανταγωνιστική ταυτότητα και καινοτομική εικόνα (Sepe, και Di Trapani, 2010).

Το εργαλείο σχεδιασμού ήταν το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο για την αναγέννηση της πόλης, που εγκρίθηκε το 1994 και πρότεινε τη αλλαγή των χρήσεων στην περιοχή Abandoibarra από βιομηχανικές σε μίξη χρήσεων του τριτογενή τομέα και της κατοικίας (Sepe κ.ά., 2010). Στόχευε στο μετασχηματισμό μιας παραδοσιακής οικονομίας βασισμένης στον τομέα των κατασκευών σε μια δυναμική μεικτή οικονομία βασισμένη στη βιομηχανία, στον πολιτισμό, στον τουρισμό και στις νέες τεχνολογίες, στην προσέλκυση τουριστών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Τα χαρακτηριστικά της πόλης που λειτούργησαν ως πλεονέκτημα για αυτό το εγχείρημα ήταν η γεωγραφική της θέση (βρίσκετε κοντά στη Γαλλία και είναι μέρος του

Εικόνα 19: Αποψη του παρόχθιου μετώπου της Abandoibarra (Πηγή: <http://pcparch.com/project/>)

Camino de Santiago¹²), τα Brownfields στις όχθες του ποταμού Nervión, το αξιόλογο κέντρο παλιάς πόλης σε γειτνίαση με την παραποτάμια περιοχή και η σύνδεση με τον Ατλαντικό ωκεανό και την αγροτική ενδοχώρα (Thoele, Rottmann και Sobota, 2013).

Η στρατηγική του σχεδίου ανάπλασης ορίστηκε από κοινού από το συμβούλιο της Βισκαϊκής επαρχίας και τη Βασκική Κυβέρνηση. Για την προσέλκυση τουριστών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο παρουσιάστηκε ένα μοντέλο οικονομικής αναγέννησης που περιλάμβανε τη δημιουργία μιας πρωτοκλασάτης πολιτιστικής εγκατάστασης για την πόλη και η ανάπλαση των εγκαταλελειμμένων περιοχών κοντά στο λιμάνι της αριστερής όχθης του Nervión. Έτσι το Μουσείο ήταν ένα βασικό στοιχείο του αστικού σχεδιασμού, που κατασκευάστηκε δίπλα σε μια παλιά αποβάθρα συμβάλλοντας στη σύνδεση της αριστερής όχθης του ποταμού με την υπόλοιπη πόλη. Η τελική θέση του στις όχθες του ποταμού ήταν πρόταση του Frank O. Gehry καθώς αρχικά προβλεπόταν να εγκατασταθεί σε μια παλιά βιομηχανική αποθήκη (Sepe κ.ά., 2010, Thoele κ.ά., 2013).

Στα πλαίσια της ίδιας στρατηγικής εντάχθηκε η μετεγκατάσταση της βαριάς βιομηχανίας από το κέντρο της πόλης στην περιφέρεια της, η ανάπτυξη επιχειρήσεων

Gehry's Guggenheim. The Bilbao Guggenheim Museum is a museum of contemporary art designed by Canadian architect Frank O. Gehry. He was the forerunner of placing the museum in the estuary.

Εικόνα 20: Νυχτερινή άποψη του μουσείου και του παρόχθιου μετώπου της Abandoibarra (Πηγή: http://beyondplanb.eu/projects/project_bilbao.html#2)

παροχής υπηρεσιών στο κέντρο της πόλης, η ανακαίνιση βιομηχανικών συγκροτημάτων για τη δημιουργία επιχειρησιακών και τεχνολογικών πάρκων. Έτσι η πλειοψηφία των πρώην βιομηχανικών περιοχών μετατράπηκε σε σύγχρονους δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους, οι οποίοι κάποιοι σχεδιάστηκαν από παγκοσμίου φήμης αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες. Παράλληλα, Οι υποδομές της πόλης βελτιώθηκαν σημαντικά με την κατασκευή πεζογεφυρών, αεροδρομίων, δικτύου μετρό και τραμ και τεχνολογικού πάρκου (Thoele κ.ά., 2013).

Σχεδόν αμέσως μετά το άνοιγμά του, το Guggenheim του Μπιλμπάο έγινε ένα δημοφιλές τουριστικό αξιοθέατο προσελκύοντας τουρίστες από όλο τον κόσμο. Κατασκευασμένο από ασβεστόλιθο, γυαλί, και χιλιάδες φύλλα τιτανίου, κατάφερε να χαρακτηριστεί ως το κτίριο της 30ετίας και να ξεχωρίσει (με διαφορά) μεταξύ των πιο

---

¹² Το Camino de Santiago (ο δρόμος του Αγίου Ιακώβου) είναι ένα μεγάλο δίκτυο αρχαίων διαδρομών για προσκυνητές, που εκτείνεται σε όλη την Ευρώπη και συγκλίνουν στον τάφο

σημαντικών έργων από το 1980, σε έρευνα του αμερικανικού περιοδικού "Vanity Fair" του 2010, στην οποία συμμετείχαν οι κορυφαιοί αρχιτέκτονες του κόσμου. Τα πρώτα 4 χρόνια της λειτουργίας, περίπου 4 εκατομμύρια τουρίστες επισκέφθηκαν το μουσείο και τα έσοδα του ήταν περίπου 500 εκατομμύρια ευρώ. **Το αποτέλεσμα της ανάπλασης ήταν το Μπιλμπάο να καθιερωθεί ως πολιτιστικός προορισμός στο διεθνή χάρτη με το μουσείο να δέχεται πάνω από 1 εκατομμύριο επισκέπτες το χρόνο για να δουν τις εκθέσεις του ενώ πολλές πόλεις προσπάθησαν να αντιγράψουν το 'Φαινόμενο του Μπιλμπάο', όμως πολύ λίγα μουσεία ή γκαλερί κατάφεραν να έχουν τόσους πολλούς επισκέπτες (Thoele κ.ά., 2013).**

Για να επιτευχθεί αυτό το ευρύ πρόγραμμα δράσεων ιδρύθηκε το 1992, η εταιρία Bilbao Ria 2000 αποτελούμενη από δημόσιους φορείς. Η εταιρία αυτή μπορούσε να χρηματοδοτήσει μέρος των αναπλάσεων καθώς οι μέτοχοι της, συμπεριλαμβανομένων των Τοπικών Αρχών, κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος των βιομηχανικών περιοχών στο κέντρο της πόλης, τις οποίες αξιοποιούσαν ανάλογα για να τις πουλήσουν και να επενδύσουν τα έσοδα σε άλλα έργα γνωρίζοντας ότι θα χρειαζόταν μια 15ετία περίπου για ολοκληρωθεί το αρχικό όραμα. Μια άλλη εταιρία που δημιουργήθηκε για το σκοπό αυτό ήταν η Metropoli 30, η οποία ήταν συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού φορέα, αποτελούμενη από 30 μέλη τα οποία ήταν διάφορες τοπικές αρχές, τράπεζες και ιδιωτικά κεφάλαια. Η τελευταία ήταν υπεύθυνη για τις υποδομές στην ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή και για την αξιολόγηση του εγχειρήματος ενώ παράλληλα στόχευε και στην κινητοποίηση του συνόλου του πληθυσμού για την επίτευξη του εγχειρήματος.

3.2 CITY OF ARTS AND SCIENCES ΣΤΗ ΒΑΛΕΝΘΙΑ

Η City of Arts and Sciences (CAS, Πόλη των Τεχνών και των Επιστημών) είναι ένα αρχιτεκτονικό συγκρότημα αναψυχής και πολιτισμού στη Βαλένθια της Ισπανίας. Πρόκειται για το σπουδαιότερο σύγχρονο τουριστικό προορισμό της πόλης που κατασκευάστηκε στα πλαίσια ενός ευρύτερου προγράμματος που είχε σκοπό να μετατρέψει τη Βαλένθια σε σημαντικό τουριστικό προορισμό πολιτισμού και αναψυχής. Βρίσκεται στις εκβολές του πρώην ποταμού Turia, ο οποίος μετατράπηκε σε πάρκο πρασίνου μετά τις μεγάλες πλημμύρες του 1957 και όπου πριν την κατασκευή

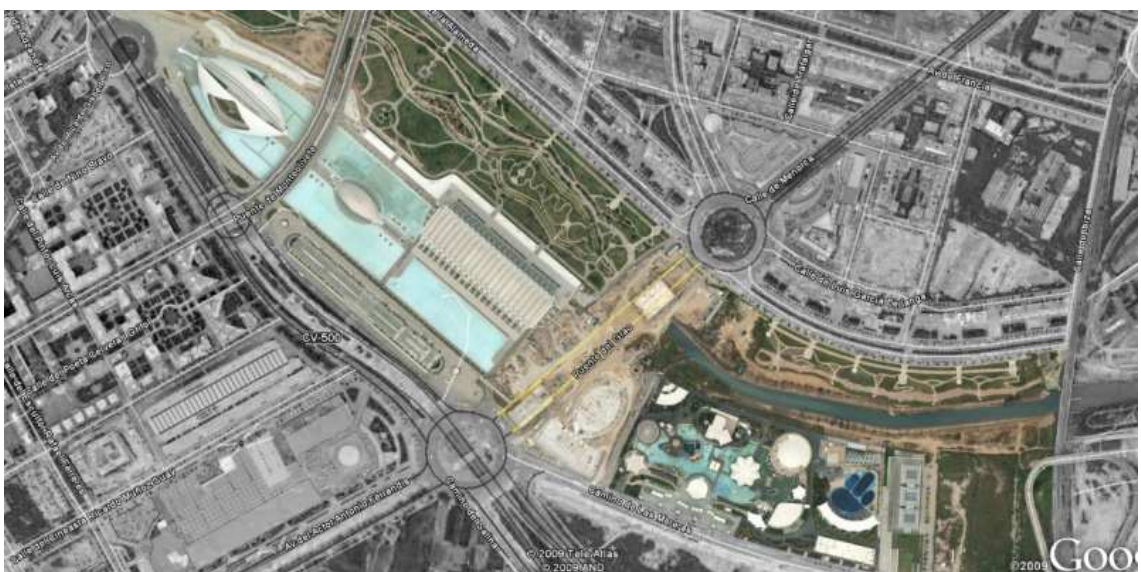
του Αγίου Ιακώβου στο Santiago de Compostela στη βορειοδυτική Ισπανία.

Εικόνα 21: Πανοραμική Αποψη της CASA (Πηγή: <https://en.wikiarquitectura.com/>)

του υπήρχαν παραδοσιακά καλλιεργήσιμες εκτάσεις και εγκαταστάσεις ελαφριάς βιομηχανίας. Το κτηριακό σύμπλεγμα σχεδιάστηκε από τους αρχιτέκτονες Santiago Calatrava και Félix Candela. Η κατασκευή του ξεκίνησε το 1996 και τα εγκαίνια έγιναν τον Απρίλιο του 1998 ενώ το τελευταίο κομμάτι παραδόθηκε τον Οκτώβριο του 2005 (Prytherch και Boira Maiques, 2009). Η χρηματοδότηση του έργου έγινε εξολοκλήρου από την κυβέρνηση της περιφέρειας της Βαλένθια (Prytherch και Huntoon, 2005).

Η αρχική ιδέα, για την κατασκευή ενός μουσείου επιστήμης πάνω στους κήπους του ποταμού Turia, ήταν του καθηγητή της ιστορία της τέχνης του πανεπιστημίου της Βαλένθια, José María López Piñero. Την ιδέα υιοθέτησε, το 1989, ο κυβερνήτης της Βαλένθια, Joan Lerma, και πρότεινε την κατασκευή μιας νέας 'πόλης των επιστημών και της τεχνολογίας' ώστε να συναγωνιστεί η περιοχή τις αναπλάσεις της Βαρκελώνης (για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992) και της Σεβίλλης (για την Expo 92). Ο Lerma εμπιστεύτηκε το σχεδιασμό του εγχειρήματος αυτού σε ομάδα ανθρώπων που εξέτασαν παρόμοιους αρχιτεκτονικούς τόπους στο Μόναχο, το Λονδίνο και τον Καναδά και προσέλαβε τον Santiago Calatrava ως αρχιτέκτονα του εγχειρήματος. Το αρχικό σχέδιο

Εικόνα 22: Αεροφωτογραφία της CASA (Πηγή: <https://en.wikiarquitectura.com/>)

περιελάμβανε την κατασκευή ενός πλανητάριου/IMAX κινηματογράφου, ενός μουσείου επιστημών και ενός πύργου τηλεπικοινωνιών (που προβλεπόταν να είναι ο 3^{ος} ψηλότερος στην Ευρώπη). Το 1991 άλλαξε το masterplan της περιοχής και ακυρώθηκε η κατασκευή του πύργου ενώ προστέθηκαν άλλες 3 κατασκευές (Prytherch και Boira Maiques, 2009).

Το συγκρότημα των κτιρίων εκτείνεται σε γραμμική διάταξη 2 χιλιομέτρων και καταλαμβάνει 350.000 τμ. Κάθε ένα από τα κτίρια έχει το δικό του διαφορετικό σχέδιο και ανταποκρίνεται σε διαφορετικές λειτουργίες. Παρόλα αυτά σε όλα χρησιμοποιήθηκαν τα ίδια υλικά και χρώματα, όπως το λευκό τσιμέντο και τα παραδοσιακά κεραμικά ψηφιδωτά της περιοχής, ώστε να αντιλαμβάνεται κάποιος το κτιριακό σύμπλεγμα ως ένα, συνδυάζοντας τις φουτουριστικές γραμμές με την παράδοση, ενώ ρηχές πισίνες νερού ενώνουν όλα τα κτίρια (Prytherch και Boira Maiques, 2009, <http://www.spacesxplaces.com>).

Το συγκρότημα αποτελείται από τα ακόλουθα κτήρια (με χρονολογική σειρά κατασκευής):

- **L'Hemisferic** (Το ημισφαίριο): Αποτελείται από το πλανητάριο και IMAX κινηματογράφο. Είναι φτιαγμένο σε σχήμα ματιού σε έκταση 13.000 τμ περίπου
- **El Museu de las Ciencias Principe Felipe** (Μουσείο Επιστημών του Πρίγκιπα

Εικόνα 23: Το Hemisferic - πλανητάριο και IMAX κινηματογράφος (Πηγή: <https://en.wikiarquitectura.com/>)

Φίλιππου). Τριώροφο διαδραστικό μουσείο επιφάνειας 40.000 τμ, το σχέδιο του οποίου προσομοιάζει το σκελετό φάλαινας.

Εικόνα 24: Περιβάλλον χώρος της CASA (Πηγή: <http://www.spacesxplaces.com/city-of-arts-and-sciences->

- **L'Umbracle**. Διάδρομος σπαρμένος με ντόπια φυτά και βλάστηση της Βαλένθιας, που επίσης περιλαμβάνει εξωτερική έκθεση αγαλμάτων από σύγχρονους καλλιτέχνες
- **L'Oceanografic** (Το ωκεανογραφικό). Ανοιχτό θαλάσσιο πάρκο με το μεγαλύτερο ενυδρείο της Ευρώπης έκτασης 110,000 τμ. Έχει το σχήμα νούφαρου και σχεδιάστηκε από τον Candela.
- **El Palau de las Arts Reina Sofia** (Παλάτι των Τεχνών της Βασίλισσας Σοφίας). Όπερα και κέντρο θεατρικών και άλλων καλλιτεχνικών παραστάσεων.
- **El Puente de l'Assut de l'Or**. Γέφυρα που ενώνει την νότια πλευρά της πόλης με τη οδό Μινόρκα. Τα δοκάρια που την στηρίζουν φτάνουν τα 125 μέτρα και αποτελούν τα υψηλότερα σημεία της πόλης.
- **L'Agora** (Η αγορά). Κλειστή πλατεία συναυλιών και αθλητικών εκδηλώσεων.

Παράλληλα με την City of Arts and Sciences, αναπτύχθηκε και η γύρω περιοχή αλλάζοντας την ανατολική όψη της πόλης καθώς δημιουργήθηκε μια ολόκληρη νέα γειτονιά με εμπορικές χρήσεις και κατοικίες. Η γειτονιά αυτή δεν υπήρχε μέχρι το 1996 και μέχρι το 2007 είχε 5562 κατοίκους, όπου αναπτύσσονται ουρανοξύστες, εμπορικά κέντρα και βουλεβάρτα. Στο σύνολο της η ανάπλαση αυτή έχει συνδέσει το κέντρο της πόλης με το λιμάνι δημιουργώντας μια νέα περιοχή για τους κατοίκους και τους τουρίστες. Η όλη περιοχή αποδίδει εντυπωσιακά το όραμα της Βαλένθια για τον 21^ο αιώνα το οποίο είναι εμφανώς διαφορετικό από το πρότερο τοπίο με τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις, τις βιομηχανίες και τις γειτονιές της εργατικής τάξης που αντικατέστησε, ενώνοντας κάποιες υπάρχουσες γειτονιές και απομονώνοντας κάποιες άλλες (πχ την περιοχή Natzaret) (Prytherch και Boira Maiques, 2009).

Παρά τον εντυπωσιακό σχεδιασμό της CAS, υπάρχουν πολλοί επικριτές της οι οποίοι αυξάνονται τα τελευταία χρόνια ισχυριζόμενοι ότι η όλη κατασκευή κόστισε πολύ παραπάνω από τον αρχικό προϋπολογισμό του έργου, ξοδεύοντας κρατικό χρήμα χωρίς να υπάρχουν τα αντίστοιχα οικονομικά οφέλη, παράλληλα και με το τεράστιο κόστος λειτουργίας του. Το 2015, τα μισά κτίρια υπολειπούνταν, η τουριστική κίνηση ήταν μειωμένη ενώ μέχρι σήμερα οι κάτοικοι της πόλης είναι αδιάφοροι για το κτιριακό αυτό συγκρότημα με αποτέλεσμα πολλοί να το χαρακτηρίζουν πως ως white elephants (Serra, 2015).

Εικόνα 25: Άποψη της Puente de l'Assut de l'Or και στο βάθος η Agora (Πηγή: <http://www.spacesxplaces.com/city-of-arts-and-sciences-architecture-valencia-calatrava/>)

3.3 TO SPIKE ISLAND ΣΤΟ ΜΠΡΙΣΤΟΛ

Η περιοχή Spike Island είναι μια κεντρική περιοχή στο λιμάνι του Μπρίστολ. Πρόκειται για μια λωρίδα γης ανάμεσα στις δύο κοίτες του ποταμού Avon στην οποία πριν την ανάπλαση της υπήρχαν αποβάθρες, ναυπηγεία, αποθήκες και άλλες λιμενικές εγκαταστάσεις. Σήμερα πλέον έχει αναπτυχθεί σε δημοφιλή περιοχή κατοικίας αλλά και συγκέντρωσης πολιτιστικών χρήσεων και δημιουργικών επαγγελμάτων, με νέα

Χάρτης 15: Η περιοχή Spike Island με σημειωμένη τη θέση του Spike Island Artspace και του M Shed (Πηγή: Google Maps)

Εικόνα 26: Το Spike Island Artspace (Πηγή: <http://ignitebristol.net/2011/03/ignite-bristol-5-to-be-at-spike-island-may-12th/>)

συγκροτήματα πολυτελών κατοικιών, πολιτιστικούς χώρους, συνεργατικά κέντρα νέων επιχειρηματιών και κάποια καλά εστιατόρια και pubs. **Πρόκειται για ένα επιτυχημένο παράδειγμα ανάπλασης παραποτάμιας περιοχής η οποία επένδυσε σε νέες χρήσεις της ‘δημιουργικής βιομηχανίας’¹³ με θετικά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά αποτελέσματα για την ευρύτερη κοινωνία της πόλης (Kostopoulou, 2013).**

Το χαρακτηριστικότερο κτίριο στην περιοχή, κυρίως για τον ρόλο που έπαιξε στην διαμόρφωση του χαρακτήρα της περιοχής, είναι το Spike Island Artspace. Πρόκειται για ένα διεθνές κέντρο παραγωγής και προβολής της σύγχρονης τέχνης και του design, στο νότιο άκρο των ιστορικών αποβάθρων του Μπρίστολ. Στεγάζεται σε ένα πρώην εργοστάσιο συσκευασίας τσαγιού 9.000 τμ, της δεκαετίας του 1950. Περιλαμβάνει 70 studios που ενοικιάζονται με χαμηλό κόστος σε καλλιτέχνες, έναν εκθεσιακό χώρο, εγκαταστάσεις της Σχολής Καλών Τεχνών του University of the West of England και χώρους για νέες μικρές επιχειρήσεις από το χώρο της δημιουργικής βιομηχανίας. Το συγκρότημα αυτό αποτελεί σημαντικό μέρος ενός ζωντανού κέντρου δημιουργικής και πολιτιστικής δραστηριότητας στην παραποτάμια περιοχή της πόλης, προσφέροντας

---

¹³ Για επεξήγηση του όρου βλ. υποσημείωση 15

Εικόνα 27: Το μουσείο M Shed (Πηγή: <https://www.tripadvisor.co.uk/>)

στους επισκέπτες της, όλο το χρόνο, ένα γεμάτο πρόγραμμα εκθέσεων, εκδηλώσεων αλλά και οικογενειακών δραστηριοτήτων. Σαν οργανισμός λαμβάνει κάποια επιδότηση από το κράτος αλλά το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων του προέρχεται από την ενοικίαση των χώρων του (Kostoroulou, 2013).

Άλλα χαρακτηριστικά κτίρια και εγκαταστάσεις στην περιοχή είναι:

- Το μουσείο M Shed σε πρώην λιμενική εγκατάσταση με 3000 εκθέματα από την ιστορία της πόλης
- Το κτίριο μιας πρώην καπναποθήκης που συστεγάζει τα Αρχεία της πόλης και το Create Environment Centre το οποίο συμπεριλαμβάνει ένα πρότυπο ενεργειακό σπίτι ως έκθεμα ενώ φιλοξενεί διάφορες οργανώσεις που εργάζονται στον τομέα της βιώσιμης ανάπτυξης
- Το θρυλικό ατμόπλοιο SS Great Britain, το οποίο σήμερα είναι ένα πλωτό μουσείο ενώ κάποτε ήταν το μακρύτερο επιβατηγό πλοίο (την περίοδο 1845 – 1854) που έκανε την γραμμή Μπρίστολ – Νέα Υόρκη σε 14 μέρες

3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι διαπιστώσεις που προκύπτουν από την περιγραφή των παραπάνω παραδειγμάτων είναι, καταρχήν για την περίπτωση του Μπιλμπάο, ότι η κατασκευή ενός εμβληματικού κτιρίου σε καίριο σημείο ήταν αρκετή για να ξεκινήσει μια επιτυχημένη ανάπλαση μιας υποβαθμισμένης περιοχής που οδήγησε στον ολοκληρωτικό μετασχηματισμό της

οικονομίας και στην εντυπωσιακή αναγέννηση μια ολόκληρης πόλης βάζοντας την στο χάρτη του παγκόσμιου τουρισμού. Στην επίτευξη αυτού του στόχου επιστρατεύτηκε ο καινοτόμος σχεδιασμός αρχικά και η σωστή επιλογή μιας κεντρικής περιοχής, που αν και υποβαθμισμένη βρισκόταν ανάμεσα στο φυσικό στοιχείο της πόλης – το ποτάμι – και το ενδιαφέρον ιστορικό της κέντρο. Χωροθετήθηκαν ανάλογα οι κατάλληλες χρήσεις και η μίξη τους, ανάμεσα στο κέντρο της πόλης και του νέου επικέντρου πολιτισμού και αναψυχής που δημιουργήθηκε. Η ποιότητα του σχεδιασμού σε ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους παρέμεινε ζητούμενο καθ' όλη τη διαδικασία της ανάπλασης ενώ ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που συνέβαλε στην επίτευξη του εγχειρήματος ήταν η επιτυχημένη συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα τόσο στην χρηματοδότηση του σχεδίου όσο και στην ευαισθητοποίηση των πολιτών για την αποδοχή του και τη συμμετοχή τους σε όλη τη διαδικασία.

Στην περίπτωση της Βαλένθια το μέγεθος των κατασκευών του επικέντρου ήταν δυσανάλογο σε σχέση με τη δυνατότητα της περιοχής να αναπτύξει ανάλογου μεγέθους πολιτιστικές και ψυχαγωγικές οικονομικές δραστηριότητες. Το αποτέλεσμα ήταν η κατασκευή ενός πραγματικά εντυπωσιακού φουτουριστικού επικέντρου πολιτισμού και αναψυχής στην περιφέρεια της πόλης που αναβάθμισε αισθητικά στο σύνολο την περιοχή, όμως δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα για την πόλη σε σχέση με το κόστος κατασκευής του και το κόστος λειτουργίας του. Ο ιδιαίτερος σχεδιασμός του επίκεντρο οδήγησε στη δημιουργία νέων σύγχρονων περιοχών κατοικίας που ένωσαν κάποιες περιοχές αλλά κάποιες άλλες τις απομόνωσαν. Ένα βασικό μειονέκτημα του συγκροτήματος είναι ότι οι κάτοικοι της πόλης είναι αδιάφοροι γι αυτό. Έτσι το μεγαλεπήβολο σχέδιο των Τοπικών Αρχών χαρακτηρίζεται πλέον ως white elephant.

Τέλος, το Μπρίστολ επιδίωξε την αναγέννηση της κεντρικής περιοχής του παλιού λιμανιού της πόλης με την εισαγωγή νέων χρήσεων στην περιοχή επενδύοντας στις ‘δημιουργικές βιομηχανίες’ και στις πολιτιστικές υποδομές σε αρμονική συνύπαρξη με τη χρήση κατοικίας. Η δημιουργία ενός συνεργατικού κέντρου αφιερωμένο σε καλλιτεχνικές και δημιουργικές δραστηριότητες με την συμπλήρωση δύο μουσειακών χώρων που αναδεικνύουν την ιστορία της πόλης αποδείχθηκε αρκετό για την ανάδειξη και μετάλλαξη μιας υποβαθμισμένης περιοχής δίπλα στο κέντρο της πόλης. Η συγκεκριμένη περιοχή βέβαια διέθετε ήδη τα κενά κελύφη των κτιρίων (πρώην λιμενικές εγκαταστάσεις) για επανάχρηση που όμως η αξιοποίηση τους και η έκταση των επεμβάσεων στην περιοχή έγινε σε ρεαλιστικά επίπεδα για τις δυνατότητες της πόλης, πετυχαίνοντας θετικά

οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά αποτελέσματα για την ευρύτερη κοινωνία της πόλης.

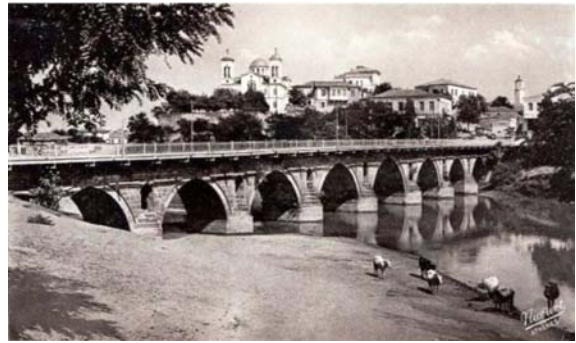
Επομένως, ανακεφαλαιώνοντας όλα τα παραπάνω, τα διδάγματα που αντλούνται από τα συγκριμένα παραδείγματα είναι τα εξής: Ο καινοτόμος σχεδιασμός των νέων χώρων, δημόσιων και ιδιωτικών, είναι σημαντικός παράγοντας της ανάπλασης για την ελκυστικότητα της περιοχής - ειδικά όταν στην περιοχή της επέμβασης δεν υπάρχει το αξιόλογο αρχιτεκτονικό και ιστορικό κτιριακό απόθεμα - που όμως δεν μπορεί να μην γίνεται κατανοητός και αποδεκτός από την πλειοψηφία των κατοίκων. Παράλληλα, η έκταση και οι στόχοι των επεμβάσεων θα πρέπει να είναι σε ρεαλιστικά επίπεδα για τις δυνατότητες της πόλη και επιπλέον, για την επιτυχία του σχεδιασμού, εκτός της επιλογής καίριων σημείων παρέμβασης, θα πρέπει να επιδιώκεται η ανάλογη μείξη χρήσεων για τη δημιουργία 'ζωντανών' περιοχών που λειτουργούν συμπληρωματικά των γειτονικών περιοχών τους χωρίς να δημιουργούνται συγκρούσεις ή ανταγωνιστικές συνθήκες ανάμεσα τους. Τέλος, κρίσιμος παράγοντας των αστικών αναπλάσεων φαίνεται να είναι η αποδοχή του εγχειρήματος από την τοπική κοινωνία επομένως είναι σημαντική η δημόσια διαβούλευση για την ενημέρωση και την ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών σε αυτό.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ ΛΑΡΙΣΑΣ

4. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Σήμερα, το μεγαλύτερο μέρος της πόλης της Λάρισας εκτίνεται μακριά από τον Πηνειό. Το ποτάμι, που από την αρχή της δημιουργίας της αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό της, φαίνεται να μην έχει πια τον πρωταγωνιστικό ρόλο στην λειτουργία της αλλά και στον καθορισμό της ταυτότητας και της εικόνας της. Ο Πηνειός, όπως αναπτύχθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας, κυρίως τον προηγούμενο αιώνα, αντί να ενσωματωθεί στην πόλη, λειτούργησε ως φραγμός για την ανάπτυξη της Λάρισας προς τα βόρεια. Η πόλη εξαπλώθηκε προς το νότο, παρόλο που και εκεί υπήρχαν σημαντικοί φραγμοί και παράμετροι που δημιούργησαν ασυνέχειες στον αστικό ιστό, όπως το σιδηροδρομικό δίκτυο και οι μεγάλες εκτάσεις των στρατοπέδων.

Μέχρι τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, ο Πηνειός, παράλληλα με το εμπορικό και το διοικητικό κέντρο της Λάρισας, καθόρισε και την οικονομική ζωή της πόλης αφού κοντά στις όχθες του οργανώθηκαν οι επαγγελματικές συνοικίες της Λάρισας. Στα Ταμπάκικα (σημερινή συνοικία των Αμπελοκήπων) τα βυρσοδεψεία επεξεργάζονταν δέρματα, λίγο πιο δίπλα στα Μύλια λειτουργούσαν οι παραδοσιακοί νερόμυλοι, στα Σάλια (στην περιοχή της σημερινής οδού Καλλιθέας) γινόταν η μεταφορά και το εμπόριο ξυλείας και στον Πέρα Μαχαλά,

Εικόνα 28: Η γέφυρα του Πηνειού από τον Πέρα Μαχαλά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα (πηγή: <http://xsaitis.blogspot.gr>)

Εικόνα 29: Η νέα κεντρική πεζογέφυρα του Πηνειού (πηγή: www.larissanet.gr)

στην αριστερή όχθη του Πηνειού, το νερό βοηθούσε στην επεξεργασία του μαλλιού και στην ανάπτυξη της υφαντικής. Αλλά και η εμπορική δραστηριότητα της πόλης, το μεγάλο εμπόριο των ζώων και οι εμποροπανηγύρεις, διεξάγονταν κοντά στο ποτάμι.

Σήμερα, οι συνοικίες εκατέρωθεν του ποταμού είναι κυρίως περιοχές κατοικίας και κάποιες σχετικά υποβαθμισμένες σε σχέση με τις όμορες συνοικίες του κέντρου της πόλης. Η ανάπλαση της παρόχθιας περιοχής της παλιάς κοίτης του Πηνειού, τις τελευταίες δεκαετίες, έχει δημιουργήσει έναν νέο πράσινο χώρο αναψυχής, βρίσκεται όμως στο βόρειο άκρο της πόλης, χωρίς να έχει ενοποιηθεί ικανοποιητικά με το ιστορικό κέντρο ώστε να είναι δυνατό να αποτελεί συχνό προορισμό για την πλειοψηφία των κατοίκων της Λάρισας.

Στην παρούσα ενότητα της Διπλωματικής Εργασίας - συμπληρωματικά των κατευθύνσεων του Επιχειρησιακού Προγράμματος του Δήμου και του ΣΣΜΛ - επιχειρείται να δοθεί μια κατεύθυνση σχεδιασμού ανάπλασης και ανάπτυξης των παραποτάμιων περιοχών της Λάρισας που βρίσκονται κατά μήκος της δεξιάς όχθης του Πηνειού και σε γειτνίαση με το κέντρο της, επαναπροσδιορίζοντας τη σχέση της πόλης με το ποτάμι της. **Ο λόγος που προτείνεται η αξιοποίηση της περιοχής αυτής είναι γιατί κρίνεται ότι πρέπει να ενισχυθεί ο ρόλος του Πηνειού στη ζωή και στην εικόνα της πόλης ενώ παράλληλα έχοντας το πλεονέκτημα του φυσικού στοιχείου και το ότι βρίσκεται δίπλα στο ιστορικό κέντρο (και τα σημαντικά μνημεία της πόλης), μπορεί να ευνοηθεί η συγκέντρωση πολιτιστικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων ώστε να εξαχθούν θετικά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά αποτελέσματα για την ευρύτερη κοινωνία της πόλης.** Οι προτάσεις που αναπτύσσονται παρακάτω αφορούν καταρχήν την αισθητική αναβάθμιση της περιοχής μελέτης στο σύνολο της, την βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος για τους κατοίκους και τους επισκέπτες της, την βελτίωση της πεζής πρόσβασης σε αυτήν από το κέντρο της πόλης και τον εμπλουτισμός της με νέες χρήσεις που θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά των χρήσεων του κέντρου της πόλης που βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση και οι οποίες θα προσδώσουν έναν νέο χαρακτήρα στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, όσο αφορά τις νέες χρήσεις στην περιοχή, σκοπός είναι - σε συνδυασμό με την κατοικία - να αναπτυχθούν κυρίως χρήσεις πολιτισμού και αναψυχής και επιχειρήσεις δημιουργικού χαρακτήρα ώστε να γίνει ένας νέος πόλος έλξης της πληθώρας των πολιτιστικών και καλλιτεχνικών σχημάτων που δραστηριοποιούνται στη Λάρισα και να διαμορφωθεί μια περιοχή που ο χαρακτήρας της θα ορίζεται από δυο ισχυρά χαρακτηριστικά της πόλης, το υγρό στοιχείο της, τον Πηνειό, και την πλούσια πολιτιστική και καλλιτεχνική δραστηριότητα που λαμβάνει μέρος σε αυτή. **Στόχος των προτάσεων είναι να καταστεί η συγκριμένη περιοχή πιο ελκυστική για κατοίκηση,**

εργασία και αναψυχή, να ενοποιήσει το ιστορικό κέντρο της πόλης με το ποτάμι και ταυτόχρονα να ενισχύσει την ταυτότητα της πόλης. Σημειώνεται εδώ ότι με την ενίσχυση της ταυτότητας της πόλης, ο απώτερος στόχος τελικά είναι η προσέλκυση νεανικού πληθυσμού, επενδύσεων και η αύξηση τουριστικής κίνησης.

4.1 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ

Η περιοχή μελέτης βρίσκεται στο βόρειο μέρος της πόλης και περιλαμβάνει, όπως φαίνεται στο χάρτη 16, το δυτικό μέρος της συνοικίας των Αμπελοκήπων, το βόρειο τμήμα της συνοικίας Άγιος Αθανάσιος και την όμορη, σε αυτές τις συνοικίες, παρόχθια ζώνη του Πηνειού.¹⁴ Πρόκειται για μια έκταση περίπου 50 Ha εκ των οποίων τα 30 Ha

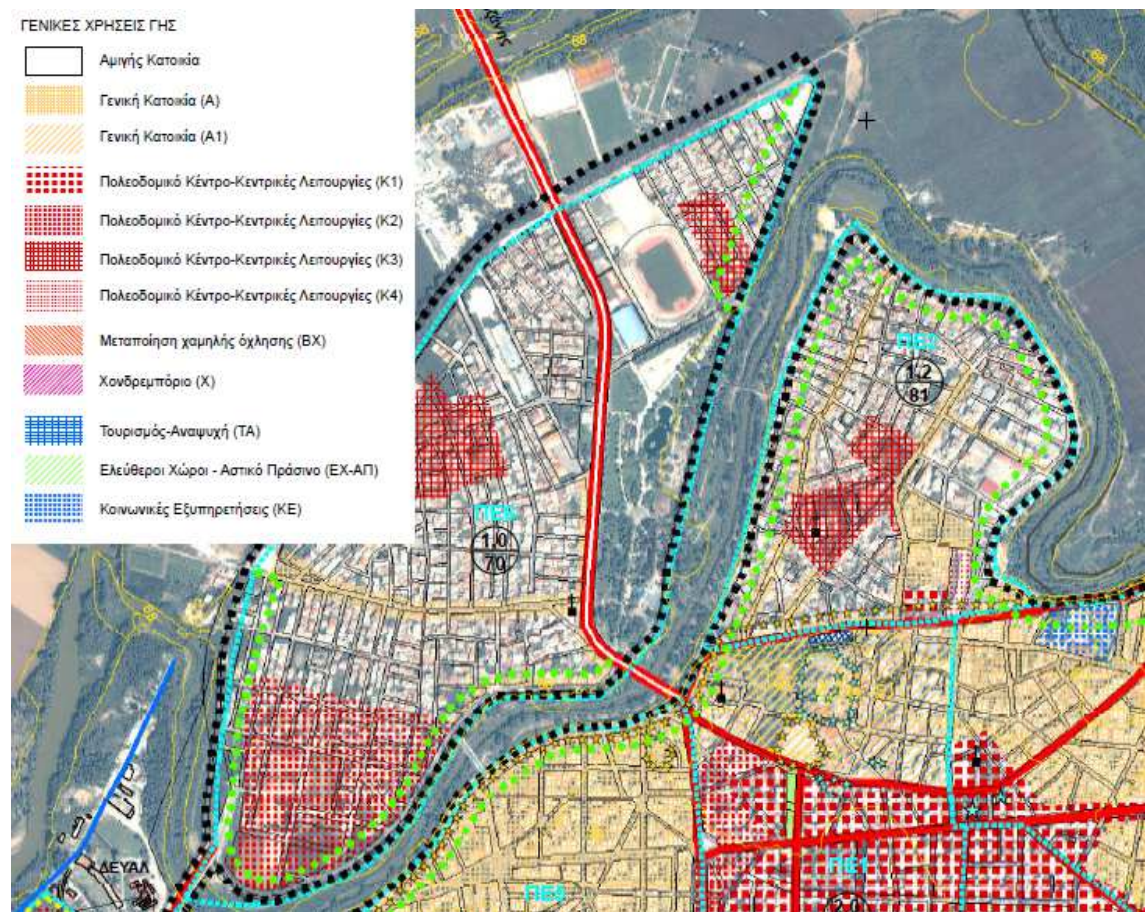

Χάρτης 16: Χωροθέτηση περιοχής παρέμβασης (πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

¹⁴ Με την υπόλοιπη έκταση της συνοικίας των Αμπελοκήπων, δεν θα ασχοληθεί η παρούσα Διπλωματική Εργασία ως προς τις προτάσεις επεμβάσεων – παρόλο που θα λειτουργήσει συμπληρωματικά για το δυτικό τμήμα της συνοικίας - , καθώς εκεί υπάρχει ήδη μια επιθυμητή διαμορφωμένη κατάσταση με το συγκρότημα «Μύλος του Παπά», το οποίο είναι σε απόλυτη αρμονία με τις νέες χρήσεις που προτείνονται στην υπόλοιπη περιοχή, ενώ ένα μεγάλο μέρος της το καταλαμβάνουν τα συγκρότημα των σχολικών κτιρίων της συνοικίας (χάρτης 12, Μέρος I) και τα οποία δεν υπάρχει λόγος να μετακινηθούν ή να μεταβάλουν την χρήσης τους.

περιλαμβάνουν έκταση αστικού ιστού και τα υπόλοιπα 20 Ha είναι η διαμορφωμένη παρόχθια ζώνη προστασίας Πηνειού. Η προτεινόμενη περιοχή παρέμβασης συνορεύει με την σημαντικότερη περιοχή του ευρύτερου κέντρου της πόλης η οποία περιλαμβάνει το ιστορικό και το εμπορικό – διοικητικό κέντρο της πόλης. Παρόλη την γειτνίαση με το δυναμικό κέντρο της Λάρισας, η συγκεκριμένη περιοχή μοιάζει να είναι αποκομμένη από αυτό, γεγονός που οφείλεται κυρίως στον κυκλοφοριακό φόρτο της οδού Γεωργιάδου, η οποία αποτελεί βασική οδική αρτηρία του εσωτερικού δακτυλίου της πόλης και στην ελλιπή ενοποίηση του ιστορικού κέντρου με την περιοχή του ποταμού. Στην αριστερή όχθη του Πηνειού απέναντι από την συνοικία των Αμπελοκήπων, βρίσκεται το μεγάλο αστικό πάρκο Αλκαζάρ.

Πρόκειται για περιοχή με επικρατέστερη τη χρήση κατοικίας σε πλήρη αντίθεση με τη γειτονική περιοχή του κέντρου όπου συναντώνται με ιδιαίτερη ένταση οι χρήσεις του εμπορίου και της αναψυχής - διασκέδασης. Οι επιτρεπόμενες χρήσεις της περιοχής σύμφωνα με το αναθεωρημένο ΓΠΣ του Δήμου φαίνονται στον χάρτη 17. Στο τμήμα της συνοικίας των Αμπελοκήπων, στο μεγαλύτερο μέρος οι επιτρεπόμενες χρήσεις είναι αυτές της **αμιγούς κατοικίας** όπου επιτρέπονται μόνο:

Χάρτης 17: Χρήσεις γης στην περιοχή (πηγή: Αρχείο Δήμου Λαρισαίων και ίδια επεξεργασία)

1. Κατοικία
2. Ξενώνες μικρού δυναμικού (περί της 20 κλίνες)
3. Εμπορικά καταστήματα που εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων της περιοχής (παντοπωλείο, φαρμακείο, χαρτοπωλείο κλπ)
4. Κτίρια κοινωνικής πρόνοιας
5. Κτίρια πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
6. Αθλητικές εγκαταστάσεις
7. Θρησκευτικοί χώροι
8. Πολιτιστικά κτίρια (και γενικά πολιτιστικές εγκαταστάσεις)

Στο τμήμα της συνοικίας του Αγίου Αθανασίου και καταμήκος δύο οδών στο τμήμα των Αμπελοκήπων (οδός Αγ. Βησσαρίωνος και οδός Ζωοδόχου Πηγής) οι επιτρεπόμενες χρήσεις είναι αυτές της **γενικής κατοικίας** όπου επιτρέπονται μόνο:

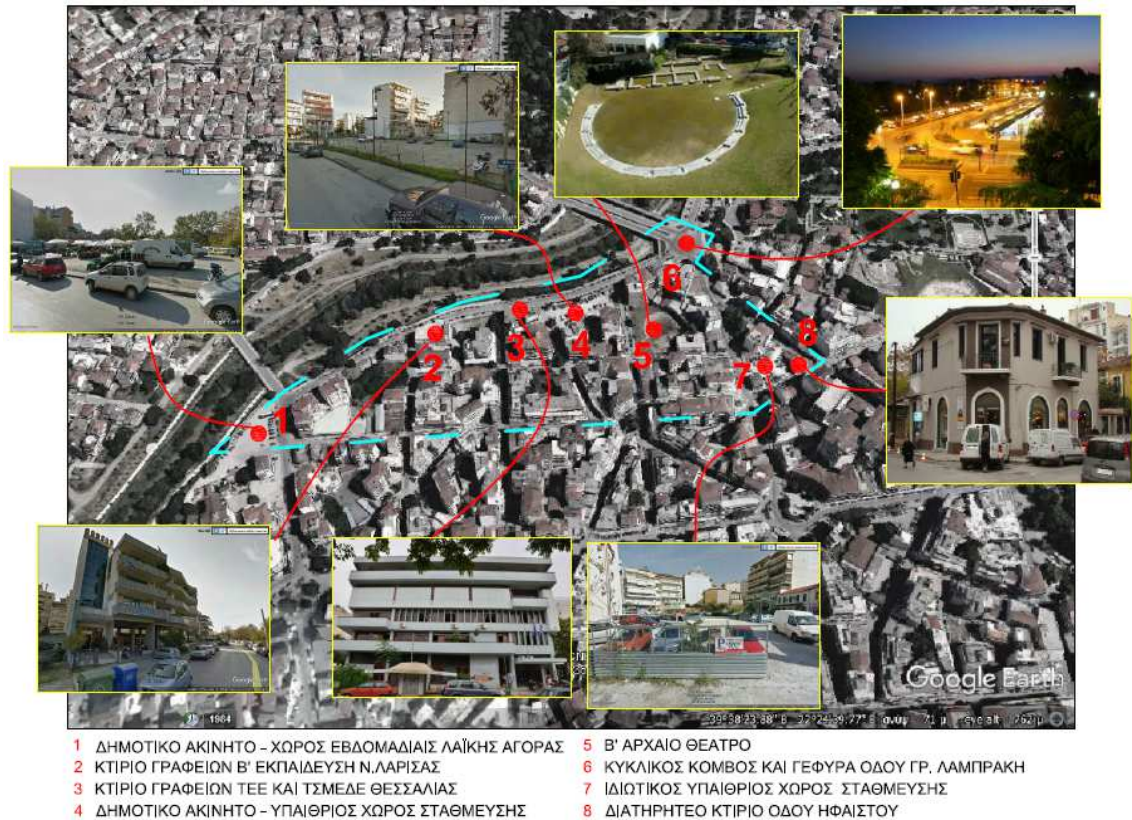
1. Κατοικία
2. Ξενοδοχεία μέχρι 100 κλινών και ξενώνες μικρού δυναμικού
3. Εμπορικά καταστήματα (με εξαίρεση της υπεραγορές και τα πολυκαταστήματα)
4. Γραφεία, τράπεζες, ασφάλειες, κοινωφελείς οργανισμοί
5. Κτίρια εκπαίδευσης
6. Εστιατόρια
7. Αναψυκτήρια
8. Θρησκευτικοί χώροι
9. Κτίρια κοινωνικής πρόνοιας
10. Επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης
11. Πρατήρια Βενζίνης
12. Αθλητικές εγκαταστάσεις
13. Κτίρια, γήπεδα στάθμευσης
14. Πολιτιστικά κτίρια (και γενικά πολιτιστικές εγκαταστάσεις)

Στο κέντρο των Αμπελοκήπων σε μερικά οικοδομικά τετράγωνα οι επιτρεπόμενες χρήσεις είναι αυτές του **πολεοδομικού κέντρου Κ3** (όπως ορίζεται στο ισχύον ΓΠΣ) όπου επιτρέπονται όλες οι χρήσεις που αναφέρονται και στην γενική κατοικία και επιπλέον επιτρέπονται όλες οι τουριστικές εγκαταστάσεις, κτίρια διοίκησης επιπέδου γειτονιάς, χώροι συνάθροισης κοινού και πρατήρια βενζίνης υπό όρους.

4.2 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Στην συνέχεια παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά κτίρια, σημεία, αξιοθέατα και διαμορφώσεις αλλά και οι ιδιαιτερότητες της περιοχής που αφορούν την παρούσα Διπλωματική Εργασία.

Βόρειο Τμήμα Συνοικίας Αγίου Αθανασίου – Οδός Καλλιθέας

Εικόνα 30: Χαρακτηριστικά βόρειου τμήματος συνοικίας Αγίου Αθανασίου (πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

Όσο αφορά τα πολεοδομικά μεγέθη για την συγκεκριμένη περιοχή σύμφωνα με τους ισχύοντες όρους δόμησης ισχύουν τα εξής: Ο συντελεστής δόμησης είναι για τα δύο ΟΤ δυτικά 1,8 και για τα υπόλοιπα ανατολικά ΟΤ είναι 2,4 και η αρτιότητα ορίζεται στα 200τμ με πρόσωπο 10μ. Το ποσοστό κάλυψης και τα μέγιστα ύψη των κτιρίων ορίζονται κατά ΝΟΚ.

Το τμήμα αυτό βόρεια ορίζεται από την οδό Καλλιθέας η οποία είναι διπλής κατεύθυνσης, έχει μέσο πλάτος 10μ και αποτελεί τμήμα του εσωτερικού δακτυλίου της πόλης. Τα χαρακτηριστικά ακίνητα που έχουν πρόσωπο στο δρόμο αυτό φαίνονται στην εικόνα 30 και συγκεκριμένα είναι το κτίριο γραφείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Λάρισας, το κτίριο γραφείων του ΤΕΕ και του ΤΣΜΕΔΕ Θεσσαλίας και δυο δημοτικά ακίνητα που χρησιμοποιούνται ως χώροι στάθμευσης. Στο δυτικό δημοτικό ακίνητο γίνεται η εβδομαδιαία λαϊκή αγορά της συνοικίας, ενώ για το άλλο ακίνητο είχε

εκπονηθεί μελέτη για την κατασκευή του νέου κτιρίου του Δημοτικού Μεγάρου της Λάρισας. Πρόκειται γενικότερα για μια οδό με κτίρια αδιάφορης αρχιτεκτονικής αλλά και διαμόρφωσης αυτής, όπως φαίνεται και στις εικόνες 31, 32 και το μόνο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό της είναι το φυσικό στοιχείο της παρόχθιας ζώνης του Πηνειού με την οποία συνορεύει.

Εικόνα 31: Η οδός Καλλιθέας (πηγή: Google Earth)

Εικόνα 32: Η οδός Καλλιθέας (πηγή: Google Earth)

Στο ανατολικό τμήμα της συγκεκριμένης περιοχής και δίπλα στο δημοτικό χώρο στάθμευσης, περικυκλωμένο από πολυκατοικίες και αποκομμένο από το υπόλοιπο

ιστορικό κέντρο, βρίσκεται το Β' Αρχαίο Θέατρο της πόλης. Τέλος, ανατολικά του αρχαίου θεάτρου διαμορφώθηκε πρόσφατα - έπειτα από κατεδάφιση αρκετών παλαιών ισόγειων κτιρίων - ιδιωτικός χώρος στάθμευσης όπου στην γωνία του υπάρχει ένα από τα ελάχιστα διατηρητέα κτίρια της Λάρισας.

Παρόχθια Ζώνη Προστασίας Πηνειού – Παλαιά Κοίτη

Σύμφωνα με το αναθεωρημένο ΓΠΣ του Δήμου (αριθμ. απόφασης 5625/59708, ΦΕΚ 523/ΑΑΠ/2009) στη τμήμα της Ζώνης Προστασίας Πηνειού Ποταμού που διέρχεται μέσα από την πόλη επιτρέπονται:

- Αντλητικές εγκαταστάσεις
- Η διαμόρφωση χώρων πρασίνου
- Υπαίθριες αθλητικές εγκαταστάσεις με τις απολύτως απαραίτητες κτιριακές εγκαταστάσεις (αποδυτήρια, χώροι υγιεινής, αναψυκτήρια, γραφεία κλπ.). Ο ΣΔ δεν μπορεί να υπερβαίνει το 0,01.

Στην ίδια απόφαση αναφέρεται ότι «Ειδικότερα στην περιοχή του μαιανδρισμού του Πηνειού ισχύουν οι χρήσεις και οι δυνατότητες δόμησης που προβλεπόταν βάσει της απόφασης 63819/2836/23.9.1986 (ΦΕΚ 1042Δ/31.10.1986)» δηλαδή αυτά που αναφέρονταν στο ΓΠΣ του Δήμου του 1986. Συγκεκριμένα προβλεπόταν, έπειτα από

- ☒ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΝΑΨΥΧΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΚΟΙΤΗΣ
- 1 ΟΔΟΓΕΦΥΡΑ "ΝΑΪΆΔΩΝ ΝΥΜΦΩΝ"
  - 2 ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ
  - 3 ΥΨΗΛΗ ΠΕΖΟΓΕΦΥΡΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΟΔΟΓΕΦΥΡΑΣ
  - 4 ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΣ ΛΙΜΕΝΑΣ
  - 5 ΧΑΜΗΛΗ ΠΕΖΟΓΕΦΥΡΑ
  - 6 ΥΨΗΛΗ ΠΕΖΟΓΕΦΥΡΑ

Χάρτης 18: Υφιστάμενη κατάσταση διαμορφώσεων παρόχθιας ζώνης Πηνειού (πηγή: Google Earth, προσωπικό αρχείο και ίδια επεξεργασία)

την εκπόνηση ειδικής μελέτης, η οργανική ένταξη των παρόχθιων εκτάσεων της παλαιάς κοίτης του Πηνειού στην πόλη και η απόδοση τους για αναψυχή και πολιτιστικές λειτουργίες.

Στην συνέχεια το αναθεωρημένο ΓΠΣ συμπληρώνει σχετικά «Επιτρέπεται η δημιουργία χώρων πρασίνου με λειτουργίες αναψυχής τουρισμού κατά μήκος της

Εικόνες 33 και 34: Οι υφιστάμενες διαμορφώσεις στις όχθες του Πηνειού σήμερα (πηγή: προσωπικό αρχείο)

παλαιάς κοίτης του Πηνειού με την οργανική ένταξη τμημάτων της στην πόλη. Παράλληλα ισχύουν οι περιορισμοί που απορρέουν από θεσμοθετημένες υδραυλικές μελέτες».

Το 1998 ξεκίνησε η εκπόνηση μελετών για την διαμόρφωση της έκτασης κατά μήκος της παλαιάς κοίτης του ποταμού και μέχρι το 2008 είχαν ολοκληρωθεί έργα διαμορφώσεων που καλύπτουν την περιοχή που απεικονίζεται με πράσινο στο χάρτη 18 Συγκεκριμένα τα έργα αυτά αφορούσαν:

- ✓ Διαμόρφωση πεζοδρόμων – ποδηλατοδρόμων συνολικού μήκους 2700 μέτρων
- ✓ Κατασκευή μικρού λιμανιού λέμβων με μικρή ξύλινη προβλήτα
- ✓ Κατασκευή ραμπών πρόσβασης από τους περιμετρικούς δρόμους και το πάρκο Αλκαζάρ στην κοίτη
- ✓ Καθαρισμός χώρων πρασίνου και νέες φυτεύσεις πολλών ανθεκτικών δένδρων

Εικόνα 35: Η βλάστηση και τα λασπωμένα νερά του Πηνειού (πηγή: προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 36: Το ποτάμι κατά την περίοδο του Φεστιβάλ Πηνειού (πηγή: <http://www.larissanet.gr>)

- ✓ Κατασκευή αυτόματου αρδευτικού δικτύου των χώρων πρασίνου
- ✓ Κατασκευή δικτύου φωτισμού σε όλη την έκταση
- ✓ Κατασκευή νέας οδογέφυρας 'Ναϊάδων νυμφών' μεταξύ των οδών Αθηνάς – Γληνού για την αποσυμφόρηση της μοναδικής υπάρχουσας.
- ✓ Κατασκευή τριών πεζογεφυρών (η θέση τους φαίνεται στο χάρτη 18)
- ✓ Κατασκευή κυκλικού κόμβου στη σύγκλιση όλων των οδών, στην είσοδο της γέφυρας Αλκαζάρ

Στις εικόνες 33 και 34 φαίνονται οι διαμορφώσεις πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων κατά μήκος του ποταμού σήμερα, ενώ το λιμανάκι κατασκευάστηκε αλλά ποτέ δεν λειτούργησε πραγματικά. Ακόμα, σε πολλά σημεία στις όχθες του ποταμού η πυκνή βλάστηση εμποδίζει την οπτική επαφή με το νερό ενώ το περισσότερο χρόνο τα νερά του ποταμού είναι λασπωμένα (εικόνες 35, 36).

Το 2008 η συνέχιση νέων έργων διαμορφώσεων και εκβάθυνσης του ποταμού δημιούργησαν δημόσια διαμάχη, για το αν θα έπρεπε να κοπούν κάποια δέντρα στις όχθες του ποταμού ή όχι. Η διαμάχη κατέληξε στα δικαστήρια με αποτέλεσμα να μη συνεχιστούν τα προβλεπόμενα έργα παράλο που η δικαστική απόφαση είχε δώσει το πράσινο φως για τη συνέχιση τους (Λάρισα - Larisaios Blog, 2008).

Αυτική Συνοικία Αμπελοκήπων

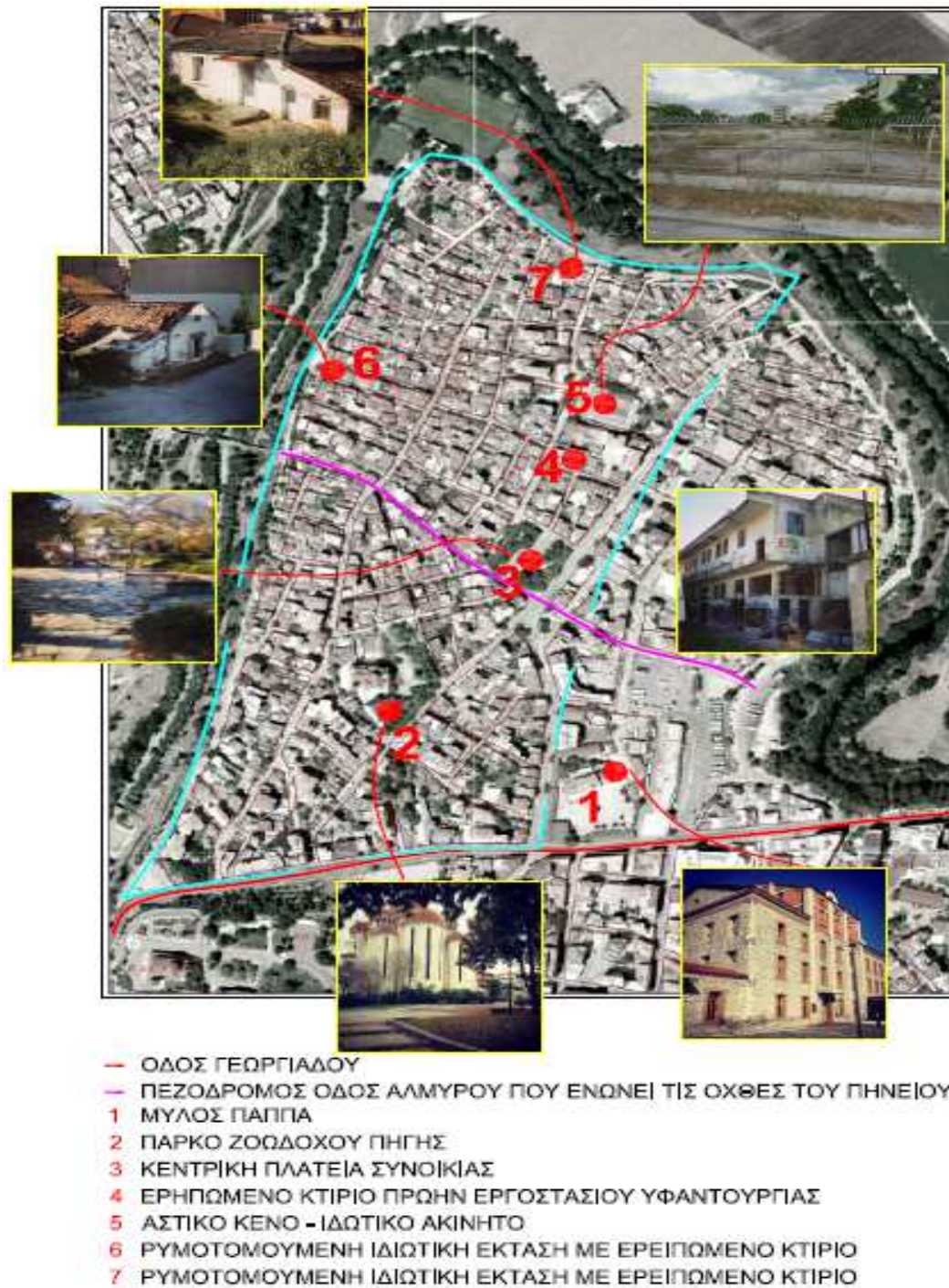
Τα πολεοδομικά μεγέθη για την συγκεκριμένη περιοχή, σύμφωνα με τους ισχύοντες όρους δόμησης είναι: Συντελεστής δόμησης 1,4 για όλη την περιοχή εκτός από 3 ΟΤ στην βορειοδυτική άκρη της γειτονιάς όπου ο

Εικόνα 37: Χαρακτηριστικός δρόμος στους Αμπελόκηπους (πηγή: προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 38: Το ερειπωμένο εργοστάσιο υφαντουργίας στους Αμπελόκηπους (πηγή: προσωπικό αρχείο)

Εικόνα 39: Χαρακτηριστικά δυτικού τμήματος συνοικίας Αμπελοκήπων (πηγή: Google Earth, προσωπικό αρχείο και ίδια επεξεργασία)

συντελεστής δόμησης είναι 0,8. Η αρτιότητα ορίζεται στα 200τμ με πρόσωπο 10μ. Το ποσοστό κάλυψης και τα μέγιστα ύψη των κτιρίων ορίζονται κατά ΝΟΚ.

Η συνοικία των Αμπελοκήπων, είναι μια από τις παλαιότερες γειτονιές της Λάρισας όπου μέχρι τις αρχές του προηγούμενου αιώνα υπήρχαν παραδοσιακά βυρσοδευεία και για αυτό ονομαζόταν η περιοχή Ταμπάκικα. Συνορεύει με το κέντρο της Λάρισας, δεν αποτελεί όμως συνέχεια αυτού (λειτουργικά και οικιστικά) και πρόκειται για μια

αποκομμένη, σχεδόν απομονωμένη, γειτονιά. Σε αυτό συντελούν, (α) το ποτάμι που σχεδόν την κυκλώνει, (β) ο λόφος του Φρουρίου που από την μεριά προς τους Αμπελόκηπους είναι αναξιοποίητος, έτσι δεν προσφέρεται για περίπατο και (γ) η οδός Γεωργιάδου, λόγω του κυκλοφοριακού φόρτου της λειτουργεί σαν ένα δεύτερο ποτάμι που αποκόβει την περιοχή από την υπόλοιπη πόλη.

ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΜΕΤΡΙΚΗ ΟΔΟ ΣΤΟ ΑΝΑΧΩΜΑ ΟΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΕΩΣ

ΑΔΙΕΞΟΔΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΜΕΤΡΙΚΗ ΟΔΟ ΣΤΟ ΑΝΑΧΩΜΑ

ΣΗΜΕΙΟ ΜΕΧΡΙ ΟΠΟΥ ΕΧΕΙ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΕΩΣ

Κοντά στην οδό Γεωργιάδου, τα

Εικόνα 40: Υφιστάμενη κατάσταση στο ανάχωμα και την περιμετρική οδό στους Αμπελόκηπους (πηγή: Google Earth, προσωπικό αρχείο και ίδια επεξεργασία)

περισσότερα παλιά ισόγεια κτίρια έχουν αντικατασταθεί με νέες πολυκατοικίες, αδιάφορης αρχιτεκτονικής με pilotis. Στο κέντρο της συνοικίας παλαιά ισόγεια, διώροφα και νεότερα πολυώροφα κτίρια κατοικιών συνυπάρχουν στα ίδια Ο.Τ. Στο δυτικό και βόρειο μέρος της περιοχής κυριαρχούν οι παλαιές ισόγειες κατοικίες και κάποιες στα όρια με το ανάχωμα είναι ερειπωμένες. Στο κέντρο και προς βόρεια της περιοχής υπάρχει σημαντικό αστικό κενό στο χώρο όπου λειτουργούσε κάποτε εργοστάσιο υφαντουργίας και σήμερα όλη η έκταση εξακολουθεί να είναι ιδιωτική. Χαρακτηριστικό οικοδόμημα και σημαντικό πολιτιστικός πολυχώρος στην περιοχή είναι το κτιριακό συγκρότημα του «Μύλου του Παππά».

Εικόνα 41: Υφιστάμενη κατάσταση στον πεζόδρομο της οδού Αλμυρού (πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

Ακόμα, όλες οι ιδιοκτησίες περιμετρικά στο όριο με το ανάχωμα είναι ρυμοτομούμενες, είτε μέρος αυτών είτε και ολόκληρες ιδιοκτησίες με σκοπό μελλοντικά να διαπλατυνθεί ο περιφερειακός παραποτάμιος δρόμος γύρω από την γειτονιά. Το σχέδιο πόλης έχει εφαρμοστεί μέχρι ένα ορισμένο σημείο της περιμετρικής οδού και μέχρι αυτό το σημείο το επίπεδο του αναχώματος έχει υποβαθμιστεί ενώ στην υπόλοιπη έκταση η υψομετρική διαφορά με την συνοικία δημιουργεί αδιέξοδα για τα μεταφορικά μέσα.

Οι ελεύθεροι χώροι πρασίνου είναι περιορισμένοι στην γειτονιά, σύμφωνα με την αναθεωρημένη μελέτη του ΓΠΣ (2006), έχουν συνολική έκταση 8.160τμ (το 2,2% της συνολικής έκτασης της περιοχής). Οι δύο μεγαλύτεροι χώροι πρασίνου στην περιοχή είναι η πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου και η πλατεία Αμπελοκήπων. Τέλος, το ανάχωμα του Πηνειού που περιβάλλει την συνοικία, έχει ελλείψεις υποδομών για να αποτελεί ελκυστικό χώρο αναψυχής και περιπάτου. Έτσι, ενώ το περιαστικό πράσινο είναι το χαρακτηριστικό στα όρια της περιοχής, εντός του πολεοδομικού ιστού απουσιάζει το στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος.

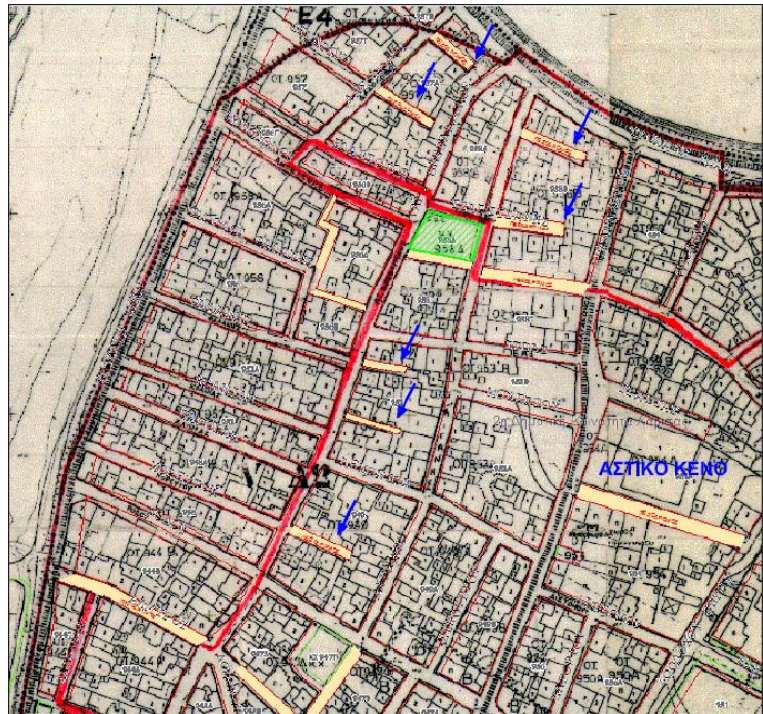
Τη συνοικία διατρέχει στο κέντρο της από δεξιά προς τα αριστερά ο πεζόδρομος της οδού Αλμυρού που όμως δεν παρουσιάζει κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τη

διαμόρφωση του (εικόνα 41). Ο πεζόδρομος περνάει και νότια από την κεντρική πλατεία της συνοικίας και καταλήγει στην πεζογέφυρα που ενώνει την συνοικία με το πάρκο Αλκαζάρ και την απέναντι συνοικία Παπασταύρου.

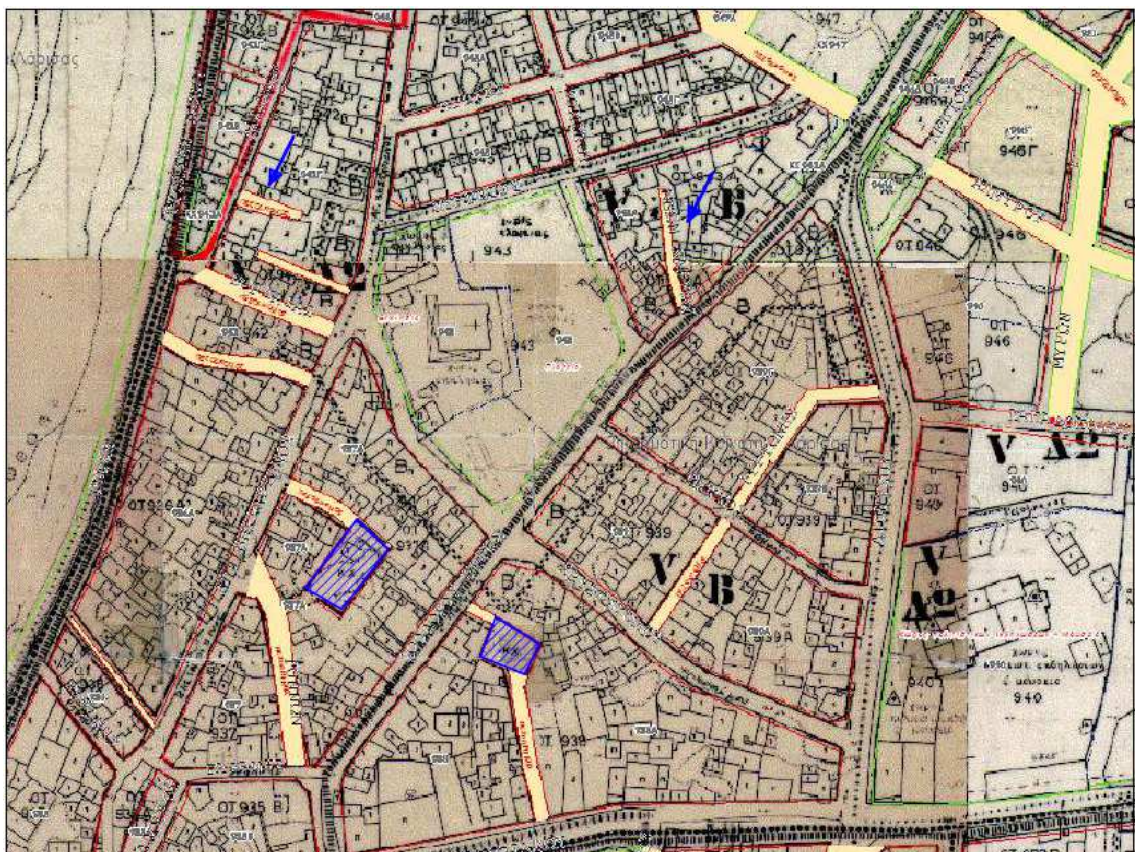
Καθώς πρόκειται για μια από τις παλαιότερες γειτονιές της πόλης, τα οικοδομικά τετράγωνα

διαμορφώθηκαν χωρίς

σχεδιασμό, αρκετές δεκαετίες πριν, σε ακανόνιστα σχήματα από τις πολλές μικρές ιδιοκτησίες, με αποτέλεσμα να σχηματιστεί ένα δαιδαλώδες δίκτυο δρόμων που πολλές φορές καταλήγουν σε αδιέξοδα. Τα αδιέξοδα αυτά στην υπό μελέτη περιοχή φαίνονται

Χάρτης 19: Σχέδιο πόλης, κοινόχρηστοι χώροι και αδιέξοδα στο βορειοδυτικό τμήμα των Αμπελοκήπων (πηγή: GIS Δήμου Λαρισαίων και ίδια επεξεργασία)

Χάρτης 20: Σχέδιο πόλης, κοινόχρηστοι χώροι και αδιέξοδα στο νοτιοδυτικό τμήμα των Αμπελοκήπων (πηγή: GIS Δήμου Λαρισαίων και ίδια επεξεργασία)

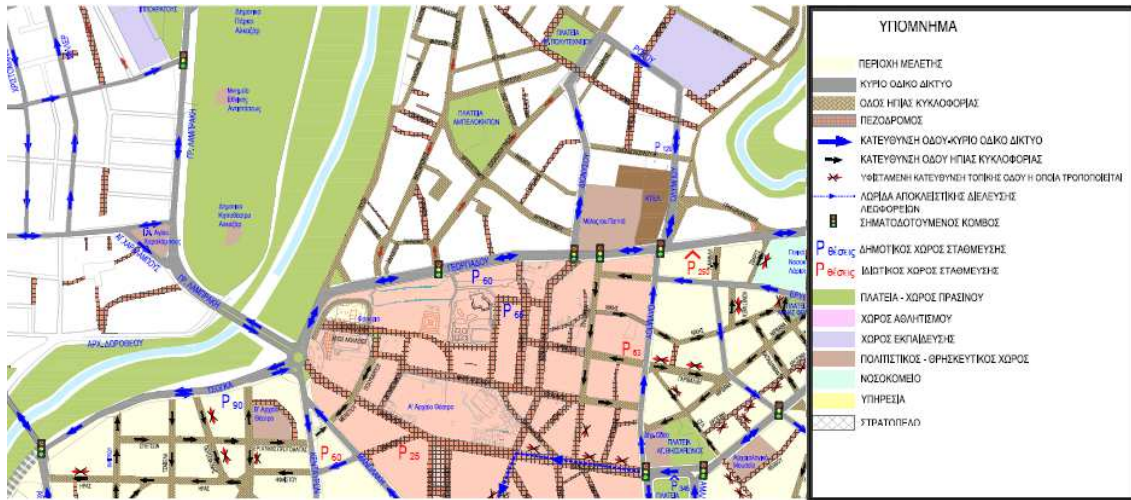
στους χάρτες 19 και 20, ενώ στους ίδιους χάρτες σημειώνονται και οι χαρακτηρισμένοι κοινόχρηστοι χώροι οι οποίοι παραμένουν αδιαμόρφωτοι μέχρι σήμερα.

Οι Προβλεπόμενες Νέες Διαμορφώσεις Για Την Περιοχή Από Τη Μελέτη Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας

Αρχές Ιανουαρίου 2017 αναρτήθηκαν στην επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Λαρισαίων τα σχέδια της Μελέτης Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας που αφορούν την κεντρική περιοχή της πόλης, ώστε να ξεκινήσει η διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης. Στο χάρτη 22 με γκρι χαρακτηρίζονται οι οδοί που θα αποτελούν το κύριο οδικό δίκτυο και όσο αφορά τις υπόλοιπες οδούς στην περιοχή μελέτης αυτές μετατρέπονται σε οδούς ήπιας κυκλοφορίας στην πλειοψηφία τους και σε πεζόδρομους. Σημαντικός είναι ο πεζόδρομος που προβλέπεται να διαμορφωθεί περιμετρικά του Β' Αρχαίου Θεάτρου καθώς μέχρι σήμερα εκεί είναι αδιέξοδο που χρησιμοποιείται σαν χώρος στάθμευσης. Τέλος, στο χάρτη 21 παρουσιάζονται τα προτεινόμενα δρομολόγια λεωφορείων της αστικής συγκοινωνίας και παρατηρείται ότι δεν προβλέπεται δρομολόγιο να εξυπηρετεί το εσωτερικό της συνοικίας των Αμπελοκήπων.

Χάρτης 21: Πρόταση Σχεδίου Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας δρομολόγιο Αστικής Συγκοινωνίας στην περιοχή (πηγή: www.larissa-dimos.gr)

Χάρτης 22: Πρόταση Σχεδίου Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας για την περιοχή (πηγή: www.larissadimos.gr)

5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι παρεμβάσεις που προτείνονται για την συγκεκριμένη περιοχή στοχεύουν στην αισθητική αναβάθμιση της, την ποιοτική βελτίωση του περιβάλλοντος της, στην ενοποίηση της με το ιστορικό κέντρο της πόλης και στην ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων σε αυτήν με την προσέλκυση συγκεκριμένων επιχειρήσεων που θα διαμορφώσουν το νέο χαρακτήρα της. Επομένως, η κατεύθυνση σχεδιασμού που παρουσιάζεται στην συνέχεια επικεντρώνεται σε ανάλογες προτάσεις ανάπλασης και μίξης χρήσεων, και στη δημιουργία νέων τοπόσημων και σημείων συνάντησης για την ενίσχυση των νέων λειτουργιών και το νέο χαρακτήρα της περιοχής αλλά και την ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής ταυτότητας της. Για την διαμόρφωση της πρότασης λήφθηκαν υπόψη η υπάρχουσα διαμορφωμένη κατάσταση καθώς και η ύπαρξη της ρεαλιστικής δυνατότητας ανάπτυξης συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στην περιοχή και στη πόλη.

5.1 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟΥ

Ένα από τα κύρια ζητούμενα της πρότασης γενικότερα είναι η προσέλκυση συγκεκριμένων επαγγελματιών στην περιοχή, αυτών της «Πολιτιστικής και Δημιουργικής Βιομηχανίας»¹⁵. Σκοπός είναι η περιοχή να γίνει πιο ζωντανή αλλά να λειτουργεί συμπληρωματικά του κέντρου της πόλης και όχι ανταγωνιστικά, ενώ ταυτόχρονα να ενισχύει την εικόνα της. Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας, η πόλη της Λάρισας παρουσιάζει έντονη πολιτιστική δραστηριότητα που εκφράζεται μέσα από την πληθώρα ενεργών πολιτιστικών υποδομών που η πόλη διαθέτει, ενώ παρουσιάζει σημαντική και με ιστορική παράδοση, σε όλους τους τομείς, πολιτιστική έκφραση και δημιουργία. **Έτσι η διαμόρφωση ενός πολιτιστικού και δημιουργικού επικέντρου στην πόλη είναι δυνατή αλλά έχει και νόημα ενώ η συγκέντρωση και η περαιτέρω ανάδειξη του πολιτιστικού και δημιουργικού στοιχείου της Λάρισας σαφώς μπορεί να ενισχύσει την εικόνας της προς τα έξω,**

---

¹⁵ Ο όρος πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες ή κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας συνήθως περιλαμβάνει τις βιομηχανίες των εκδόσεων και εκτυπώσεων, την αρχιτεκτονική και το ειδικευμένο σχέδιο (design), την τηλεόραση και το ραδιόφωνο, την παραγωγή μουσικής και κινηματογραφικών ταινιών, τις αναπαραστατικές και εικαστικές τέχνες, την παραγωγή διαφημίσεων, τα μουσεία και τις βιβλιοθήκες, τη φωτογραφία και την παραγωγή λογισμικού. Έτσι, μπορεί να περιλαμβάνει αμιγώς πολιτιστικά αγαθά, αλλά και αγαθά τα οποία είναι προϊόντα μιας ευρύτερης δημιουργικής διαδικασίας (Αυδίκος, 2014).

πράγμα το οποίο αποτελεί ένα ζητούμενο που απασχολεί τα τελευταία χρόνια. Η χωροθέτηση του επίκεντρου αυτού στην συγκεκριμένη περιοχή προτείνεται καταρχήν γιατί βρίσκεται σε άμεση γειτνίαση με το κέντρο αλλά και με το μοναδικό φυσικό περιβάλλον του Πηνειού ενώ με την ανάπτυξη του η πόλη έρχεται πιο κοντά στο ποτάμι της – ένα ακόμη βασικό στοιχείο της εικόνας και της ταυτότητας της. Παρόλα αυτά, δεν επιδιώκεται η μονόπλευρη ανάπτυξη των νέων χρήσεων της περιοχής αλλά η συνύπαρξη αυτών σε αρμονία με την κατοικία.

Στοχεύοντας στην προσέλκυση των συγκεκριμένων επαγγελματιών των Πολιτιστικών και Δημιουργικών Βιομηχανιών θα πρέπει καταρχήν να δοθούν και ανάλογα κίνητρα. Από οικονομική άποψη τα κίνητρα αυτά μπορούν να είναι φοροαπαλλαγές από δημοτικά τέλη και δημοτικούς φόρους για τα πρώτα χρόνια εγκατάστασης στην περιοχή των συγκεκριμένων επαγγελματιών. Σε επίπεδο σχεδιασμού, τα κίνητρα αυτά έχουν να κάνουν με τη δημιουργία ανάλογων χώρων, από τις Τοπικές Αρχές, σε καίρια σημεία με τον ανάλογο πολιτιστικό και δημιουργικό χαρακτήρα και την ανάλογη λειτουργία ώστε να δοθεί το έναυσμα για τη συγκρότηση της ταυτότητας του επίκεντρου.

5.2 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ

Ένα άλλο βασικό ζητούμενο της πρότασης είναι η αισθητική αναβάθμιση και η βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος της περιοχής ώστε όλη η παραποτάμια περιοχή να γίνει πιο ελκυστικός προορισμός για όλους του κατοίκους της πόλης αλλά και για τους

επισκέπτες της. Σύμφωνα με τον Hirate (2008, όπως παρατίθεται στη Rasal,

Εικόνα 41: Διαμόρφωση πεζοδρομίου στις όχθες του ποταμού στο Toronto (πηγή: www.archdaily.com)

2012), η έλλειψη ενδιαφέροντος σχεδιασμού στις παρόχθιες περιοχές μπορεί να τις κάνει μονότονες και να τις μεταβάλει σε κοινωνικά δυσλειτουργικούς και πολιτιστικά κενούς χώρους. Σε όλους τους κοινόχρηστους χώρους της περιοχής μελέτης τόσο στην παρόχθια ζώνη του Πηνειού όσο και στα δομημένα τμήματα της, ο σχεδιασμός δεν παρουσιάζει κάποιο ενδιαφέρον ή καινοτόμο χαρακτηριστικό, με εξαίρεση ίσως την

χαρακτηριστική κεντρική πεζογέφυρα του ποταμού κάτω από τον Άγιο Αχίλλειο. Ακόμα, στην περιοχή τα δημοτικά – δημόσια ακίνητα είναι ελάχιστα επομένως το βάρος του σχεδιασμού πέφτει περισσότερο στην ανάπλαση των κοινόχρηστων χώρων του ποταμού και των συνοικιών (δρόμοι, πλατείες κτλ),

Εικόνα 42: Διαμόρφωση πεζοδρομίου από ανθεκτικά υλικά στο Seattle των ΗΠΑ (πηγή: www.pupla.com)

τόσο για να καταστεί η περιοχή πιο ελκυστική για περιπάτους και αναψυχή αλλά και για την εγκατάσταση των επιχειρήσεων ‘στόχος’. Προτείνεται όλες οι διαμορφώσεις και οι αναπλάσεις των κοινόχρηστων χώρων - μαζί με τις μελέτες των νέων προς ανέγερση προτεινόμενων κτιρίων – να είναι προϊόντα αρχιτεκτονικού διαγωνισμού με έμφαση στον καινοτόμο σχεδιασμό που θα δώσει τα χαρακτηριστικά στοιχεία στην περιοχή για να ξεχωρίσει αλλά ακόμη και να αποτελέσουν σημείο αναφοράς.

Ακόμα σημαντικότερο κρίνεται όλες οι παρεμβάσεις που θα πραγματοποιηθούν να γίνουν σύμφωνα με τις αρχές του πράσινου σχεδιασμού και τις βιώσιμες ανάπτυξης, όχι μόνο γιατί πλέον ο βιώσιμος αστικός σχεδιασμός έχει γίνει επιτακτική ανάγκη αλλά επειδή το επιβάλλουν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής. Καταρχήν η περιοχή περιλαμβάνει ένα ευαίσθητο οικοσύστημα και σημαντικό φυσικό στοιχείο – το ποτάμι – και θα πρέπει να

Εικόνα 43: Διαμόρφωση με ανθεκτικά υλικά στο Highline Park της Νέας Υόρκης (πηγή: [Architectural Digest](https://www.architecturaldigest.com) στο Pinterest)

αναβαθμιστεί και να διασφαλιστεί η ποιότητα του αλλά και να γίνει αποδεκτή η νέα κατάσταση από το σύνολο των πολιτών. Ενώ όσο αφορά τη διαμόρφωση των κοινόχρηστων χώρων στο ήδη δομημένο περιβάλλον της περιοχής, η χρήση ψυχρών υλικών, η πρόβλεψη για υδατοπερατές επιφάνειες, ο εμπλουτισμός του φυσικού στοιχείου με τις κατάλληλες δενδροφυτεύσεις κτλ, είναι ενέργειες που μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση του ιδιαίτερου μικροκλίματος που επικρατεί στην περιοχή (βλ. κεφαλαίο 1.1 του Μέρους Ι). Τέλος, η ορθολογική διαχείριση των απορριμμάτων και τον όμβριων υδάτων, η μείωση κατανάλωσης της ενέργειας, η χρήση κατάλληλων

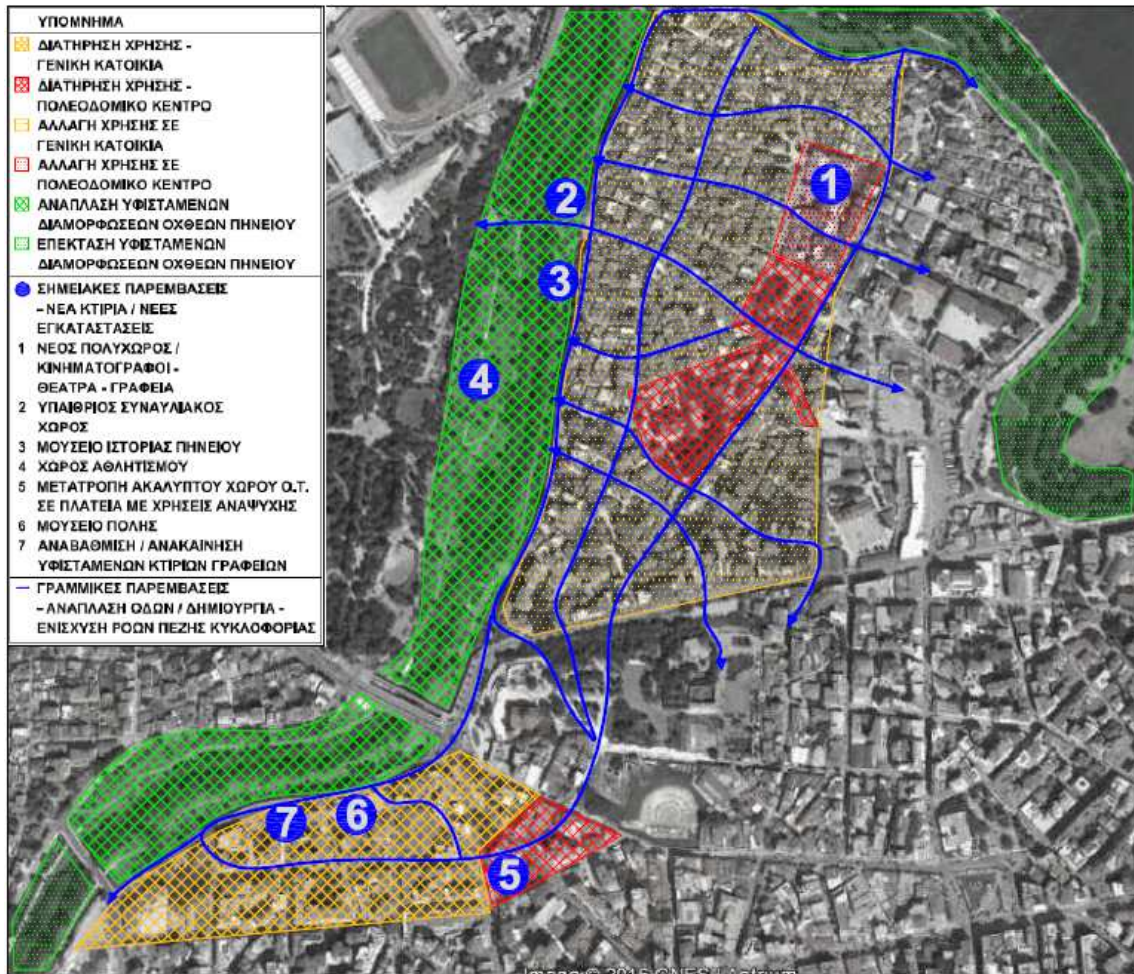
και ανθεκτικών υλικών στο σχεδιασμό κτλ, εκτός από την βελτίωση του περιβάλλοντος, συμβάλουν και στη μείωση του κόστους συντήρησης και λειτουργίας των κοινόχρηστων χώρων.

Για τις περιοχές των δύο συνοικιών είναι ευκαιρία, παράλληλα με την εφαρμογή του Σχεδίου Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας στο οποίο προβλέπεται το σύνολο σχεδόν των οδών να μετατραπούν σε οδούς ήπιας κυκλοφορίας και πεζόδρομους, κατά τη διαμόρφωση αυτή να προκύψουν νέοι χώροι συνάντησης με ιδιαίτερο χαρακτήρα και νέες λειτουργίες.

5.3 ΟΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Οι βασικές επεμβάσεις που προτείνονται απεικονίζονται στον χάρτη 23 και αφορούν τα εξής:

- ✓ Την ανάπλαση των υφιστάμενων διαμορφώσεων της παρόχθιας ζώνης του Πηνειού και την επέκτασή τους σε όλο το μήκος του ποταμού που διαπερνάει την πόλη.
- ✓ Την αλλαγή των επιτρεπόμενων χρήσεων γης στο δυτικό τμήμα της συνοικίας των Αμπελοκήπων από χρήσεις αμιγούς κατοικίας σε χρήσεις γενικής κατοικίας, ώστε να επιτρέπονται σε όλη την περιοχή μελέτης και γραφεία, εργαστήρια χαμηλής όχλησης, καταστήματα (επιπλέον αυτών που εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων της περιοχής), εστιατόρια, αναψυκτήρια.
- ✓ Μικρή επέκταση των χρήσεων πολεοδομικού κέντρου Κ3 των Αμπελοκήπων προς τα βόρεια ώστε να επιτρέπεται στα συγκεκριμένα ΟΤ επιπλέον και οι χώροι συνάθροισης κοινού.
- ✓ Ανέγερση δύο νέων μουσείων σε καίρια σημεία. Ένα ‘Μουσείο Πόλης’ στο δημοτικό ακίνητο επί της οδού Καλλιθέας και ένα ‘Μουσείο Ιστορίας Πηνειού’ στις όχθες του ποταμού δίπλα στην πεζογέφυρα που καταλήγει η οδός Αλμυρού.
- ✓ Η διαμόρφωση της έκτασης του πρώην υφαντουργείου στους Αμπελόκηπους σε νέο πολυχώρο ως νέα έδρα του κινηματογραφικού φεστιβάλ Λάρισας, με χώρους κλειστών κινηματογραφικών αιθουσών, υπαίθριο χώρο κινηματογράφου και θεατρικής σκηνής, χώροι γραφείων, καλλιτεχνικά studios και αίθουσες πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- ✓ Νέος χώρος αθλητισμού στις όχθες του Πηνειού για νέους (όπως π.χ. πίστες εξάσκησης του bmx, skateboarding και inline skating).

Χάρτης 23: Προτεινόμενες επεμβάσεις στην περιοχή μελέτης – Γενική πρόταση (πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

- ✓ Αισθητική αναβάθμιση όψεων κτιρίων ΤΕΕ και β'/θμιας εκπαίδευσης που βρίσκονται επί της οδού Καλλιθέας.
- ✓ Μετατροπή ακαλύπτου χώρου του ΟΤ που περικλείεται από τις οδούς Ηφαιστου – Κενταύρων - Μανωλάκη, από ιδιωτικό χώρο στάθμευσης σε κοινόχρηστο χώρο πλατείας με χρήσης αναψυχής για να διευκολυνθεί και ενθαρρυνθεί η ροή πεζών προς το Β' Αρχαίο Θέατρο και το ποτάμι.
- ✓ Ανάπλαση κοινόχρηστων χώρων σε όλο το εύρος της περιοχής μελέτης (δρόμοι, πλατείες κτλ). Αισθητική αναβάθμιση και δημιουργία / ενίσχυση ροών πεζής κυκλοφορίας.

Στην συνέχεια αναλύονται περισσότερο και αιτιολογούνται οι προτάσεις ανά τμήμα της περιοχής μελέτης:

Παρόχθια Ζώνη Προστασίας Πηνειού – Παλαιά Κοίτη

Πριν από όλα, όσο αφορά την ανάπλαση της παρόχθιας ζώνης του Πηνειού, θα πρέπει να διασφαλιστεί η ποιότητα του νερού του ποταμού. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να

υπάρχει μέριμνα από τις αρμόδιες Υπηρεσίες για τον έλεγχο, την πρόληψη και την αποφυγή της μόλυνσης του νερού, ώστε οι όχθες του Πηνειού να είναι πάντα ένας υγιής χώρος αναψυχής και περιπάτου. Ακόμη, η ποιότητα του νερού δεν αφορά μόνο τη σύνθεση του και τον βαθμό τυχόν μόλυνσης του αλλά την καθαρότητα του από άποψη εμφάνισης του. Το τμήμα του Πηνειού που διασχίζει την πόλη, είναι συνήθως θολό και θυμίζει περισσότερο ποτάμι λάσπης, έτσι η δυνατότητα βελτίωσης της όψης του τρεχούμενου νερού είναι ένας γεγονός που θα πρέπει να διερευνηθεί.

Εικόνα 44: Όχθες ποταμού στην περιοχή Southwater one στο Telford (πηγή: www.landezine.com)

Κάτι ακόμη που θα πρέπει να διερευνηθεί είναι η δυνατότητα διαπλάτυνσης και εκβάθυνσης της κοίτης αλλά και η αποκατάσταση της οπτικής επαφής με το νερό από το επίπεδο των οδών και των μονοπατιών, τόσο για αισθητικούς λόγους όσο και για να ενισχυθεί η αλληλεπίδραση με το νερό, όπως π.χ. μέσω ανάπτυξης διαφόρων σπορ στο νερό. Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή αυτής της ενότητας, την προηγούμενη δεκαετία είχαν εκπονηθεί ανάλογες μελέτες όμως προκάλεσαν έντονες αντιδράσεις διαφόρων φορέων με αποτέλεσμα η εφαρμογή τους να αποτελέσει δικαστική διαμάχη. Επομένως θα πρέπει να προηγηθεί ουσιαστικός δημόσιος διάλογος πριν από τις όποιες ενέργειες ώστε οποιαδήποτε απόφαση διαμόρφωσης της κοίτης του ποταμού να είναι πρωτίστως βιώσιμη αλλά και αποδεκτή από το κοινωνικό σύνολο.

Για την ενίσχυση του ρόλου του ποταμού στη ζωή της πόλης προτείνεται στις όχθες του η κατασκευή του 'Μουσείου Πηνειού', υπαίθριου συναυλιακού χώρου και χώρου

Εικόνα 45: Η Race Street Pier στον ποταμό Delaware στη Φιλαδέλφεια (πηγή: www.visitphilly.com)

άθλησης νέων, στις θέσεις που φαίνονται στους χάρτες 23 και 26. Το κέλυφος του μουσείου θα πρέπει να είναι από ελαφριά κατασκευή (π.χ. από μέταλλο και γυαλί) ώστε να έχει όσο το δυνατόν μικρό περιβαλλοντικό αποτύπωμα και να μην έρχεται σε αντίθεση με τα προβλεπόμενα

από τη νομοθεσία για την περιοχή. Η κατασκευή του μουσείου προτείνεται για την ενίσχυση της ιστορικής ταυτότητας του χώρου ενώ η θέση του – στο τέλος του πεζοδρόμου της οδού Αλμυρού όπου συναντά την πεζογέφυρα για την απέναντι όχθη – θεωρείται καίριας σημασίας και για την επιθυμητή ανάπτυξη της συνοικίας των Αμπελοκήπων. Σκόπιμο κρίνεται στο χώρο του μουσείου να λειτουργεί και μικρό αναψυκτήριο ώστε να παρατείνεται ο χρόνος διαμονής των επισκεπτών στο ποτάμι. Ο υπαίθριος συναυλιακός χώρος προτείνεται να δημιουργηθεί στην ίδια θέση κοντά στο μουσείο με στόχο να χρησιμοποιείται, τους μήνες που το επιτρέπει ο καιρός,

Εικόνα 46: Πρόταση διαμόρφωσης οχθών ποταμού στην Ολλανδία (πηγή: www.mecanoo.nl)

Εικόνα 47: Περίπτερο στις όχθες του Ljubljana από τον BB Arhitekti Saša Pančič (πηγή: www.citythinker.gr)

από την πληθώρα των μουσικών σχημάτων που δραστηριοποιούνται στην πόλη. Ο νέος χώρος αθλητισμού προτείνεται να απευθύνεται σε νέους και έφηβους (π.χ. διαμόρφωση χώρου με πίστες εξάσκησης για bmx, skateboarding και inline skating, πχ εικόνα 49), ώστε να αποτελεί ένα νέο σημείο συνάντησης και για αυτές τις ηλικίες το ποτάμι.

Όσο αφορά την ανάπλαση των υφιστάμενων διαμορφώσεων και μονοπατιών έχει ήδη

Εικόνα 48: Α΄ Βραβείο Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού για την Ανάπλαση του Παλαιού Πυρήνα Στροβόλου – διαμορφώσεις οχθών ποταμού (πηγή: <http://www.architecture.org.cy>)

Εικόνα 49: Α΄ Βραβείο Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού για την Ανάπλαση του Παλαιού Πυρήνα Στροβόλου – διαμορφώσεις αθλητικού πάρκου (πηγή: <http://www.architecture.org.cy>)

αναπτυχθεί η σημασία του καινοτόμου σχεδιασμού που θα πρέπει να υιοθετηθεί ενώ θα πρέπει οι νέες διαμορφώσεις, εκτός από το περπάτημα και την ποδηλασία, να προτρέπουν και να διευκολύνουν την παραμονή δίπλα στο νερό (εικόνες 45 έως 47). Τέλος, δυνητικά όλη η έκταση της περιγραφόμενης παρόχθιας ζώνης, εκτός από χώρος αναψυχής, θα λειτουργεί και σαν χώρος ικανός να φιλοξενήσει πολιτιστικές εκδηλώσεις και φεστιβάλ.

Εικόνα 50: Ποταμός Tanghe στην Πόλη Qinhuangdao της Κίνας. Πάρκο Κόκκινης Κορδέλας. Η κόκκινη κατασκευή προσδίδει ταυτότητα στον χώρο (πηγή: <http://www.citythinker.gr>)

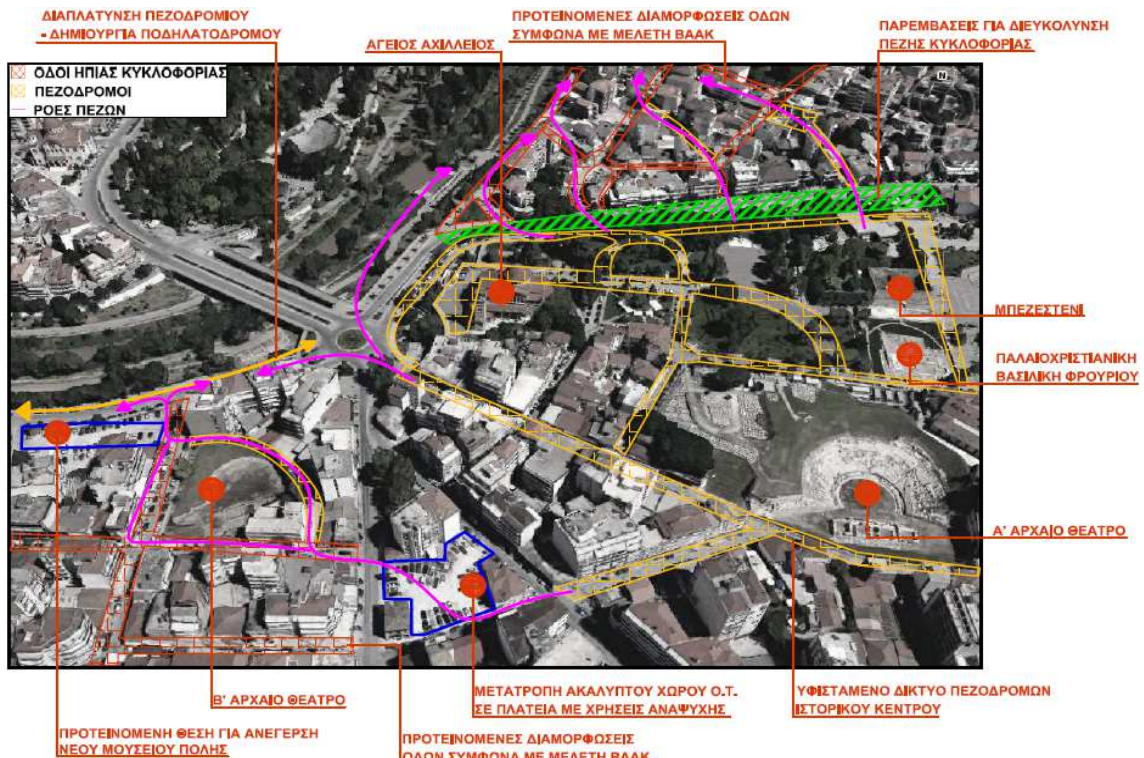

Εικόνα 51: Ποταμός Tanghe στην Πόλη Qinhuangdao της Κίνας. Πάρκο Κόκκινης Κορδέλας (πηγή: <http://www.citythinker.gr>)

Ενοποίηση Περιοχής Μελέτης Με Το Ιστορικό Κέντρο Της Πόλης

Οι ροές πεζών που θα πρέπει να δημιουργηθούν ή να ενισχυθούν από το Ιστορικό Κέντρο της πόλης προς το ποτάμι και την περιοχή μελέτης γενικότερα αλλά και οι προτεινόμενες επεμβάσεις για το σκοπό αυτό απεικονίζονται στον χάρτη 24.

Ο μόνος διαμορφωμένος πεζόδρομος που οδηγεί από το Λόφο Φρουρίου προς το ποτάμι σήμερα είναι η οδός Βενιζέλου η οποία περνάει μπροστά από το Α' Αρχαίο

Χάρτης 24: Προτεινόμενες επεμβάσεις για την ενοποίηση Ιστορικού Κέντρου και περιοχής μελέτης (πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

Θέατρο και καταλήγει στην κεντρική γέφυρα του Πηνειού. Από εκεί, ο πεζός μπορεί να κατευθυνθεί ανατολικά ή δυτικά στην παραποτάμια περιοχή.

Για να διευκολυνθεί η πεζή πρόσβαση προς την συνοικία του Αγίου Αθανασίου και την οδό Καλλιθέας μέσω του Β' Αρχαίου Θεάτρου, προτείνεται η μετατροπή του ακαλύπτου χώρου ΟΤ που σήμερα λειτουργεί ως ιδιωτικός χώρος στάθμευσης σε κοινόχρηστο χώρο πλατείας με χρήσεις αναψυχής, δίνοντας ταυτόχρονα κίνητρα στους ιδιοκτήτες του χώρου για τη μετατροπή αυτή. Το ΟΤ περικλείεται από τις οδούς Μανωλάκη – Κενταύρων – Ηφαίστου, με τις δύο πρώτες σήμερα να θεωρούνται οδοί του βασικού οδικού δικτύου και οι οποίες θα εξακολουθούν να έχουν αυτό το ρόλο σύμφωνα με το ΣΒΑΚ. Επομένως κρίνεται απαραίτητη η μετατροπή αυτή στο συγκεκριμένο ΟΤ ακόμα και για την ενοποίηση των δύο αρχαίων θεάτρων.

Για τη διευκόλυνση της πεζής πρόσβασης στη συνοικία των Αμπελοκήπων από τη βόρεια πλευρά του Λόφου, μια οικονομική λύση είναι η παραχώρηση προτεραιότητας στους πεζούς με τη δημιουργία διαβάσεων πεζών με φωτεινούς σηματοδότες σε όλες τις οδούς – εισόδους της συνοικίας που βρίσκονται επί της οδού Γεωργιάδου. Η ενοποίηση μπορεί να γίνει και με πεζογέφυρα, από το Λόφο και την πλατεία του Αγίου Αχιλλείου προς την περιμετρική παραποτάμια οδό της συνοικίας, με την πεζογέφυρα να λειτουργεί και ως νέο τοπόσημο. Μια πρόταση όμως που θα ήταν αρκετά αποτελεσματική αλλά πιο δαπανηρή, είναι η μερική υπογειοποίηση της οδού Γεωργιάδου, της έκτασης που σημειώνεται με πράσινο χρώμα στο χάρτη 24 και η μετατροπή του επιπέδου του υφιστάμενου οδοστρώματος σε οριζόντια συνέχεια του πάρκου και του χώρου πρασίνου του Λόφου Φρουρίου.

Βόρειο Τμήμα Συνοικίας Αγίου Αθανασίου – Οδός Καλλιθέας

Στον χάρτη 25 φαίνονται οι προτεινόμενες παρεμβάσεις ειδικότερα για το βόρειο τμήμα της συνοικίας του Αγίου Αθανασίου. Η ύπαρξη του δημοτικού ακινήτου επί της οδού Καλλιθέας δίνει τη δυνατότητα ανέγερσης ενός νέου χώρου για την πόλη, ο οποίος θα αποτελέσει ένα νέο σημείο αναφοράς ενώ με τη λειτουργία του θα ενισχύσει την εικόνα και την ταυτότητα της. Προτείνεται στο σημείο αυτό να ανεγερθεί ένα 'Μουσείο Πόλης' στα πρότυπα του αντίστοιχου μουσείου της πόλης των Αθηνών και του Βόλου, ικανό να φιλοξενεί επιπλέον περιοδικές εκθέσεις και άλλες εκδηλώσεις και με σχεδιασμό τέτοιο που θα συμβάλει στη γενικότερη αναβάθμιση του γύρω περιβάλλοντος αλλά και στην ενίσχυση του νέου χαρακτήρα της περιοχής. Το συγκεκριμένο ακίνητο βρίσκεται δίπλα στο Β' Αρχαίο Θέατρο και η αξιοποίηση του

Χάρτης 25: Προτεινόμενες επεμβάσεις στο βόρειο τμήμα συνοικίας Αγίου Αθανασίου (πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

ευνοεί και την ανάδειξη του αρχαίου μνημείου. Όσο αφορά το Β' Αρχαίο Θέατρο, είναι σημαντικό να προχωρήσει άμεσα η διάνοιξη του πεζοδρόμου που προβλέπεται από το ΣΒΑΚ (χάρτες 24 και 25) καθώς και να διερευνηθεί η δυνατότητα μετατροπής κάποιου από τα κενά καταστήματα των όμορων πολυκατοικιών σε στοά ώστε να βελτιωθεί η πρόσβαση στο μνημείο.

Όσο αφορά τα δύο μεγάλα κτίρια γραφείων του ΤΕΕ και της β'/θμιας εκπαίδευσης, ο Δήμος θα πρέπει να έρθει σε συνεννόηση με τους φορείς διαχείρισης τους για την ανακαίνιση των όψεων τους ώστε μαζί με το νέο Μουσείο να διαμορφωθεί μια σύγχρονη και εμβληματική 'βιτρίνα' της παραποτάμιας οδού Καλλιθέας.

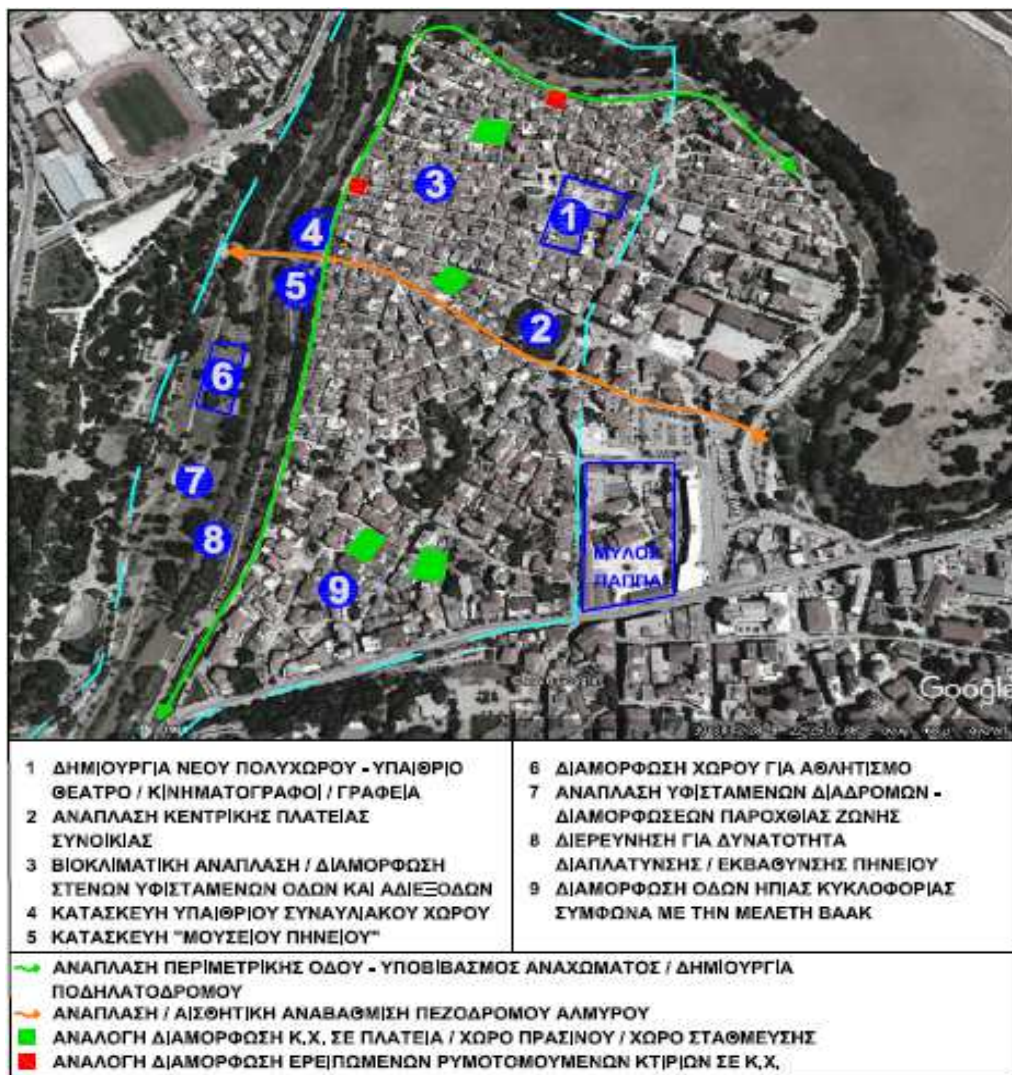
Τέλος, στην οδό Καλλιθέας, παρόλο που αποτελεί τμήμα του περιφερειακού δακτυλίου του κέντρου της Λάρισας, θα πρέπει να γίνει διαπλάτυνση του πεζοδρομίου από την

μεριά του ποταμού ώστε να δημιουργηθεί και ποδηλατόδρομος εκτός από άνετος χώρος περιπάτου. Επομένως θα πρέπει να απαγορευτεί η στάθμευση στην οδό για να είναι δυνατή η λειτουργία ως οδός διπλής κατεύθυνσης και μετά την διαπλάτυνση του πεζοδρομίου και για το λόγο αυτό θα πρέπει στο ακίνητο του μουσείου να δημιουργηθεί ανάλογος υπόγειος χώρος στάθμευσης.

Δυτική Συνοικία Αμπελοκήπων

Στην περιοχή αυτή, η έλλειψη δημοτικών ακινήτων ρίχνει το βάρος του σχεδιασμού στην ανάπλαση και διαμόρφωση των κοινόχρηστων χώρων αλλά και στην αναζήτηση κατάλληλης συνεργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για την ανάλογη αξιοποίηση ιδιωτικού ακινήτου. Έτσι οι προτάσεις παρέμβασης στο δυτικό τμήμα της συνοικίας των Αμπελοκήπων διαμορφώνονται όπως απεικονίζονται στον χάρτη 26.

Στο ιδιωτικό ακίνητο όπου βρίσκεται το ερειπωμένο κτίριο του πρώην εργοστασίου

Χάρτης 26: Προτεινόμενες επεμβάσεις στο δυτικό τμήμα συνοικίας Αμπελοκήπων (πηγή: Google Earth και ίδια επεξεργασία)

υφαντουργίας με το μεγάλο αύλειο χώρο - συνολικής έκτασης 4,7 στρέμματα περίπου - θα πρέπει να διερευνηθεί η δυνατότητα συνεργασίας του Δήμου και του ιδιοκτήτη του ακινήτου (π.χ. μέσω κατάλληλης Σύμπραξης Δημόσιου Και Ιδιωτικού Τομέα) για την αξιοποίηση του ακινήτου με σκοπό να δημιουργηθεί ένας νέος πολυχώρος και συνεργατικό κέντρο. Η διαμόρφωση του χώρου αυτού θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να στεγάσει διάφορα καλλιτεχνικά και πολιτιστικά σχήματα της πόλης αλλά κυρίως να γίνει η έδρα της Κινηματογραφικής Λέσχης της Λάρισας και του Ετήσιου Διεθνούς Κινηματογραφικού Φεστιβάλ Λάρισας.

Εικόνα 52: Δρόμος ήπιας κυκλοφορίας στο Delft (πηγή: Τροβά, 2015)

Εικόνα 53: Δρόμος ήπιας κυκλοφορίας στο Delft (πηγή: Τροβά, 2015)

Εικόνα 54: Αστικός εξοπλισμός πεζοδρόμων (πηγή: <http://www.contemporist.com/11-parklets-you-wish-your-city-had/>)

Πιο συγκεκριμένα, προτείνεται στην έκταση αυτή να διαμορφωθούν νέες αίθουσες κινηματογράφου, θερινός κινηματογράφος και θεατρική σκηνή, χώροι γραφείων, καλλιτεχνικά studios και αίθουσες πολιτιστικών εκδηλώσεων. Το νέο αυτό κτιριακό συγκρότημα παράλληλα με τη λειτουργία του συγκροτήματος του 'Μύλου του Παππά' στα νοτιοανατολικά της περιοχής, θα δώσει το έναυσμα για την δημιουργία του νέου επικέντρου από το εσωτερικό της συνοικίας προς τις όχθες του ποταμού.

Στο υπόλοιπο τμήμα της περιοχής θα πρέπει να δοθεί έμφαση στον σχεδιασμό των κοινόχρηστων χώρων ώστε να γίνει μια γειτονιά με πιο ελκυστικό περιβάλλον χωρίς όμως να χάσει τον χαρακτήρα της. Πρόκειται για μια γειτονιά με παλιό κτιριακό απόθεμα αδιάφορης αρχιτεκτονικής, όμως με αρκετές

Εικόνα 55: Α΄ Βραβείο Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού για την Ανάπλαση του Παλαιού Πυρήνα Στροβόλου – διαμορφώσεις πάρκου (πηγή: <http://www.architecture.org.cy>)

ισόγειες κατοικίες, όπου ο δρόμος ακόμη μέχρι σήμερα λειτουργεί ως προέκταση των αυλών. Έτσι, ανάλογος θα πρέπει να είναι ο σχεδιασμός στους εξωτερικούς χώρους (π.χ. δρόμοι ήπιας κυκλοφορίας που επιτρέπουν την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων, όπως στις εικόνες 52, 53), ενώ θα πρέπει να θεσπιστούν ειδικοί όροι δόμησης για να διασφαλιστεί αυτή η σχέση κτιρίου – δρόμου όπως π.χ. η απαγόρευση *pilotis* σε νέα κτίρια.

Εικόνα 56: Παράδειγμα διαμόρφωσης πλατείας (πηγή: www.contemporist.com)

Ο πεζόδρομος της οδού Αλμυρού και η κεντρική πλατεία της συνοικίας θα πρέπει να διαμορφωθούν σε ελκυστικούς δημόσιους χώρους στάσης παρέχοντας ποικιλία δυνατοτήτων, όπως το παιχνίδι, την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων μέχρι τη διοργάνωση εκδηλώσεων. Τα αστικά έπιπλα θα διαμορφώνουν τον χαρακτήρα της πλατείας ενθαρρύνοντας τους χρήστες για μια στάση στον χώρο της.

Εικόνα 57: Αστικός εξοπλισμός (πηγή: <https://gr.pinterest.com/pin/485966616027138395/>)

Το ίδιο ισχύει και για την περιμετρική οδό της συνοικίας που βρίσκεται στο ανάχωμα του ποταμού, η οποία προβλέπεται από το ΣΒΑΚ να λειτουργεί ως οδός ήπιας κυκλοφορίας. Για την συγκεκριμένη οδό προτείνεται ο υποβιβασμός του αναχώματος (που στη σημερινή κατάσταση της παλαιάς κοίτης του ποταμού δεν έχει πλέον

Εικόνες 58 και 59: Αριστερά Αμπέλοψη στη Ρόδο και δεξιά Γλυτσίνια στη Λέσβο (πηγή: Προσωπικό αρχείο Στελίνας Τσιάντου)

χρησιμότητα), ώστε να αποκατασταθεί η οπτική επαφή, με το νερό, των κτιρίων που βρίσκονται ανατολικά από αυτό.

Στα στενά δρομάκια τα οποία οδηγούν από τον περιμετρικό δρόμο του αναχώματος στο εσωτερικό της συνοικίας, η ενίσχυση της φύτευσης είναι εφικτή με την χρήση φυλλοβόλων αναρριχητικών φυτών (εικόνες 58 και 59) τα οποία με την κατάλληλη στήριξη μπορούν να προσφέρουν σκιά το καλοκαίρι και να βελτιώσουν το μικροκλίμα της περιοχής (κατάλληλα αναρριχητικά φυτά για δημόσιους χώρους και για το κλίμα της Λάρισας θεωρούνται η Αμπέλοψη και η Γλυτσίνια).

Όσο αφορά τα πολλά αδιέξοδα που υπάρχουν στην περιοχή, όσων η διάνοιξη δεν είναι εφικτή, μπορούν να μετατραπούν σε rocket parks (πχ εικόνες 61 και 62), ενώ θα πρέπει να διαμορφωθούν ανάλογα και οι ΚΧ που επισημάνθηκαν στους χάρτες 19 και 20.

Εικόνα 60: Διαμόρφωση αδιεξόδου στο Phuket (πηγή: phuketon στο Pinterest)

Εικόνα 61: Το Parley Park στη Νέα Υόρκη (πηγή: Pinterest)

Τέλος για τα κενά οικόπεδα που υπάρχουν μέσα στη συνοικία και τις ερειπωμένες ρυμοτομούμενες ιδιοκτησίες στην οδό του αναχώματος, προτείνεται η δημιουργία πολιτικής, για την εκμετάλλευση και αξιοποίηση των άδειων οικοδομικών αυτών τεμαχίων, σε

στρατηγικά επιλεγμένα σημεία της περιοχής με τρόπο που ο Δήμος σε

διακανονισμό με τους ιδιώτες- ιδιοκτήτες θα εκμεταλλεύεται τα άδεια οικόπεδα μέχρι που ο χρήστης να επιθυμεί την εκμετάλλευσή τους. Στόχος των παραπάνω είναι ο εμπλουτισμός του πράσινου δημόσιου χώρου, να αναβαθμίσουν την καθημερινότητα των κατοίκων, να προσφέρουν συνοχή στη γειτονιά, να βελτιωθεί το μικροκλίμα της και να καταστεί μια ελκυστική περιοχή για κατοικία και εργασία.

Εικόνα 62: Το John F. Collins στη Φιλαδέλφεια (πηγή: Pinterest)

5.4 ΤΡΟΠΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΑΒΟΥΛΕΥΣΗΣ

Ανεξάρτητα από το αν κατά καιρούς υπάρχει κάποιο τρέχον πρόγραμμα χρηματοδότησης μέσω του Περιφερειακού Επιχειρησιακού προγράμματος Θεσσαλίας ή του ΕΣΠΑ για την περιοχή, για τα έργα και τις δράσεις που προτείνονται στο παρόν κεφάλαιο θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα χρηματοδότησης τους μέσω χρηματοδοτικών εργαλείων τύπου JESSICA¹⁶. Άλλωστε, σύμφωνα με ανακοίνωση του

¹⁶ Ακρωνύμιο του Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas (Κοινή Ευρωπαϊκή Στήριξη για Βιώσιμες Επενδύσεις σε Αστικές Περιοχές). Πρόκειται για πρόγραμμα ενταγμένο στο ευρύτερο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007 – 2013, το οποίο έδινε την δυνατότητα στη Τοπική Αυτοδιοίκηση αλλά και σε ιδιώτες να έχουν πρόσβαση σε σημαντικά χρηματοδοτικά κεφάλαια, με προνομιακά σε πολλές περιπτώσεις επιτόκια, προκειμένου να χρηματοδοτήσουν έργα και δράσεις που συνδέονται με την αστική ανάπτυξη (www.jessicafund.gr).

Υφυπουργού, Ανάπτυξης και Τουρισμού τον Οκτώβρη του 2016, μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2017 αναμένεται να ενεργοποιηθεί το νέο Ταμείο Υποδομών (νέο JESSICA) που θα κινηθεί στους άξονες του περιβάλλοντος, της ενέργειας και της αστικής ανάπτυξης (espa.gr, 2016).

Τέλος, επισημαίνεται ότι κάθε πρόταση ανάπτυξης και ανάπλασης της περιοχής, για να είναι βιώσιμη, θα πρέπει να αναπτύσσεται όχι μόνο από οικολογική και οικονομική άποψη αλλά και κοινωνικά. Για το λόγο αυτό, η όποια διαδικασία σχεδιασμού θα πρέπει να είναι διαφανής και να παρέχει ουσιαστικές ευκαιρίες συμμετοχής των πολιτών από την αρχή και συνεχώς. Η συμμετοχή του κοινού σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων συνήθως οδηγεί σε περισσότερο ισορροπημένες αποφάσεις, οι οποίες είναι πιο εύκολο να τεθούν σε εφαρμογή. Η διαβούλευση για τη διαμόρφωση και λήψη αποφάσεων είναι αναμφίβολα μία πολύπλοκη και χρονοβόρος διαδικασία, συγκριτικά με αποφάσεις που λαμβάνονται μονάχα από μια δημόσια αρχή. Ωστόσο, μια απόφαση συνδιαμορφωμένη από κοινωνικούς εταίρους και άλλα εμπλεκόμενα μέρη έχει πιθανότητες να είναι περισσότερο ισορροπημένη, αφού θα έχει λάβει υπόψη της διαφορετικές προσεγγίσεις και απόψεις ενώ ελαχιστοποιείται η πιθανότητα, να αντιμετωπίσει δυσκολίες και ενστάσεις κατά την υλοποίησή της.

Σε πολλές περιπτώσεις, η απουσία διαβούλευσης και δημόσιας συμμετοχής, ακόμη και σε θέματα όπως η προστασία του περιβάλλοντος, οδηγεί σε διαξιφισμούς και καθυστερήσεις (όπως είχε συμβεί το 2008 με τη δημόσια διαμάχη για τη συνέχιση νέων έργων διαμορφώσεων και εκβάθυνσης του Πηνειού), ή σε αδυναμία χάραξης πολιτικών, εξαιτίας λανθασμένης πληροφόρησης, αναπαραγωγής στερεοτύπων, ή της διαιώνισης παρεξηγήσεων και δυσπιστίας. Πολλά από αυτά τα προβλήματα μπορούν να λυθούν και να ξεπεραστούν μέσω της διαβούλευσης και δημόσιας συμμετοχής, από τα αρχικά στάδια σχεδιασμού για τη λήψη αποφάσεων. Μια τέτοια προσέγγιση θεωρείται σημαντικό στοιχείο βιωσιμότητας και σωστού σχεδιασμού στην ανάπτυξη της παρόχθιας περιοχής της πόλης όπως και για κάθε άλλο εγχείρημα αστικής ανάπλασης.

6. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην αρχή της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας τέθηκαν κάποια ερωτήματα σχετικά με τον περιορισμένο ρόλο που έχει σήμερα ο Πηνειός στη λειτουργία και την αναπτυξιακή προοπτική της Λάρισας. Η προσπάθεια να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα διαμόρφωσε και την τελική πρόταση. Αρχικά μέσα από την ανάλυση της πολεοδομικής εξέλιξης της Λάρισας διαπιστώθηκε ότι οι λόγοι που οδήγησαν την πόλη να αναπτυχθεί σε αντίθετη κατεύθυνση από το ποτάμι ήταν καταρχήν οι καταστροφές που προκαλούσε όταν αυτό πλημμύριζε και η δυσκολία στην επικοινωνία των περιοχών εκατέρωθεν τον οχθών του. Στη συνέχεια συνέβαλλαν σημαντικά στην άναρχη εξάπλωση της πόλης προς το νότο η αυθαίρετη δόμηση, η έλλειψη σχεδιασμού και η στάση της πολιτείας. Το αποτέλεσμα ήταν ο χώρος του ποταμού αντί να ενσωματωθεί στην πόλη να λειτουργήσει ως φραγμός για την ανάπτυξη της. Έτσι δόθηκε η απάντηση στο ερώτημα ‘Ποιοι παράγοντες διαμόρφωσαν τη σημερινή ελλιπή σχέση της πόλης με το ποτάμι της;’.

Η απάντηση στο ερώτημα για το ποιες είναι οι υφιστάμενες διαμορφωμένες συνθήκες στην πόλη και ποιες στην περιοχή του ποταμού, αναζητήθηκε κατά την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης. Οι αδυναμίες και οι ελλείψεις που διαπιστώθηκαν έδωσαν το λόγο για τον οποίο προτείνεται η αξιοποίηση της παραποτάμιας περιοχής της Λάρισας ενώ παράλληλα τα δυνατά σημεία της πόλης και της περιοχής συνέβαλλαν στη διαμόρφωση μιας εφικτής πρότασης. Έτσι διαπιστώθηκε η ανάγκη για περεταίρω ανάδειξη του φυσικού αλλά και του πολιτιστικού στοιχείου της πόλης με σκοπό τη βελτίωση του περιβάλλοντος και τη ποιότητα ζωής των κατοίκων της αλλά και την ενίσχυση της ταυτότητας και ανταγωνιστικότητας της. Ταυτόχρονα, ίδιοι στόχοι τίθενται και από τα τρέχοντα αναπτυξιακά προγράμματα της Λάρισας (πχ Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου, ΣΣΜΛ) επομένως η πρόταση της εργασίας επιχειρεί να δώσει μια κατεύθυνση σχεδιασμού συμπληρωματικά των κατευθύνσεων των προγραμμάτων αυτών, αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα της ανάδειξης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πόλης καθώς έτσι πολλαπλασιάζονται τα οφέλη που μπορούν να αποφέρουν στην γενικότερη ανάπτυξη της.

Τέλος, τα συμπεράσματα από την μελέτη των ευρωπαϊκών παραδειγμάτων και η πρόταση που παρουσιάστηκε σε αυτό το τελευταίο μέρος της εργασίας απάντησαν στο ερώτημα ‘Με ποιο τρόπο μπορεί να αποκατασταθεί η σχέση της πόλης με το ποτάμι της’. Η πρόταση που διαμορφώθηκε για την αξιοποίηση της παραποτάμιας περιοχής της

Λάρισας στηρίχτηκε κυρίως στις υπάρχουσες υποδομές, στα δυνατά σημεία της περιοχής και της πόλης και στις δυνατότητες ανάπτυξης της ώστε η υλοποίηση της να είναι εφικτή. Έτσι το σενάριο της περεταίρω ανάδειξης και αξιοποίησης της παλαιάς κοίτης του Πηνειού και των παραποτάμιων περιοχών της Λάρισας και η δημιουργία ενός επικέντρου πολιτιστικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων, μπορεί να είναι υλοποιήσιμο καθώς στην πόλη υπάρχει ήδη το ανάλογο υπόβαθρο των δράσεων αυτών ενώ οι προτάσεις των επεμβάσεων εστίασαν κυρίως σε δημόσιους χώρους και δημοτικά ακίνητα και οι προτάσεις για τα ιδιωτικά ακίνητα περιορίστηκαν σε ρεαλιστικές λύσεις. Ακόμα, η προτεινόμενη περιοχή επέμβασης βρίσκεται σε ευνοϊκή θέση καθώς γειτνιάζει με το κέντρο της πόλης και μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά με αυτό χωρίς να είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί μια νέα περιοχή κεντρικότητας. Τέλος, η ίδια η πόλη λόγω της γεωγραφικής θέσης της στο κέντρο της χώρας, της εύκολης προσβασιμότητας και της πληθυσμιακή δυναμική της δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη μιας τέτοιας πρότασης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο συνολικός πληθυσμός του Δήμου Λαρισαίων είναι 161.339 κάτοικοι (πραγματικός πληθυσμός) σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της χώρας το 2011. Αναλυτικά ο μόνιμος και πραγματικός πληθυσμός ανά δημοτική / κοινοτική ενότητα παρουσιάζεται στον πίνακα Π1.

	Μόνιμος πληθυσμός	Πραγματικός πληθυσμός
ΔΗΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	162.591	161.339
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΑΡΙΣΑΣ	146.926	145.867
1η Δημοτική Κοινότητα Λάρισας	31.522	31.338
2η Δημοτική Κοινότητα Λάρισας	42.135	42.156
3η Δημοτική Κοινότητα Λάρισας	32.785	32.072
4η Δημοτική Κοινότητα Λάρισας	36.472	36.310
Τοπική Κοινότητα Τερψιθέας	1.992	2.019
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ	12.496	12.280
Δημοτική Κοινότητα Γιάννουλης	7.885	7.739
Δημοτική Κοινότητα Φαλάννης	4.611	4.541
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΟΙΛΑΔΑΣ	3.169	3.192
Τοπική Κοινότητα Αμυγδαλέας	336	330
Τοπική Κοινότητα Ελευθερών	520	527
Τοπική Κοινότητα Κοιλάδος	628	635
Τοπική Κοινότητα Κουτσοχέρου	327	321
Τοπική Κοινότητα Λουτρού Λαρίσης	332	353
Τοπική Κοινότητα Μάνδρας	512	512
Τοπική Κοινότητα Ραχούλας	514	514

Πίνακας Π1: Μόνιμος και πραγματικός πληθυσμός Δήμου Λαρισαίων κατά την απογραφή του 2011 (Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, Α' Μέρος, 2015: 12)

Στον πίνακα Π2 παρουσιάζεται η εξέλιξη των πληθυσμιακών μεγεθών στον Δήμο Λαρισαίων καθώς και η ποσοστιαία μεταβολή του πληθυσμού μεταξύ των απογραφών 1981-1991, 1991-2001 και 2001-2011. Από τα στοιχεία του πίνακα είναι προφανές ότι

Χωρική Ενότητα	Πραγματικός πληθυσμός						Ποσοστιαία μεταβολή (%)		
	1961	1971	1981	1991	2001	2011	'81-'91	'91-'01	'01-'11
ΧΩΡΑ	8.388.553	8.768.641	9.740.417	10.259.900	10.964.020	10.939.727	5,30%	6,90%	-0,22%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	695.385	659.913	695.654	734.589	753.888	737.485	5,60%	2,63%	-2,16%
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΑΡΙΣΑΣ	237.778	232.226	254.295	270.612	279.305	282.507	6,42%	3,21%	1,15%
	ΔΗΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ								
Δημοτική Ενότητα. ΛΑΡΙΣΑΣ	57.043	73.848	103.468	114.334	126.076	145.867	10,50%	10,27%	15,70%
Δημοτική Ενότητα ΚΟΙΛΑΔΟΣ	4.752	3.989	3.625	3.514	3.305	3.192	-3,06%	-5,95%	-3,42%
Δημοτική Ενότητα ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ	3.125	3.683	4.864	6.327	10.022	12.280	30,07%	58,40%	22,53%

Πίνακας Π2: Διαχρονική εξέλιξη (1961-2011) του πληθυσμού του ΟΤΑ (Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, Α' Μέρος, 2015: 12)

συνολικά η Λάρισα παρουσιάζει συνεχή αύξηση πληθυσμού τις τελευταίες δεκαετίες. Τοπικά παρατηρείται συνεχής μείωση μόνο στη Δημοτική Ενότητα Κοιλάδος η οποία αποτελεί την αγροτική περιοχή του Δήμου.

Από στοιχεία πινάκων ταξινόμησης και σύγκρισης δημογραφικών εξελίξεων της Λάρισας σε σχέση με το σύνολο της χώρας αλλά και με τα άλλα μεγάλα αστικά κέντρα που παρατίθενται στο τρέχον Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου, γίνεται αντιληπτός ο κεντρικός ρόλος της πόλης της Λάρισας στο σύστημα αστικών κέντρων της χώρας, αλλά και ο κεντρικός της ρόλος ως αστικός σχηματισμός στην Περιφέρεια Θεσσαλίας. Η Λάρισα είναι η 5^η σε μέγεθος ελληνική πόλη μετά την Αθήνα, την Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και το Ηράκλειο και η συγκέντρωση πληθυσμού της πόλης έχει αυξητικές τάσεις από το 1971 και μετά. Παράλληλα, ενώ η συγκέντρωση πληθυσμού της Περιφέρειας Θεσσαλίας παρουσιάζει μειωτική τάση σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού της χώρας την ίδια στιγμή ο πληθυσμός της Λάρισας βαίνει αυξητικός σε σχέση με τον πληθυσμό της Θεσσαλίας. Τα δεδομένα αυτά καθιστούν φανερή την ανάδειξη της πόλης σε μητροπολιτικό κέντρο της περιοχής και την ενίσχυση του ρόλου της σε εθνική κλίμακα.

Η τάση αστικοποίησης εκφράζεται δυναμικά στην πόλη της Λάρισας όπου κατοικούν το 51,63% των κατοίκων του νομού, ενώ την ίδια στιγμή συγκεντρώνει το 19,78% του συνολικού πληθυσμού της περιφέρειας και το 1,33% του αστικού πληθυσμού της

	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΔΗΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ
ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ			
0-9	1.049.839	71.731	18.905
10-19	1.072.705	74.730	18.296
20-29	1.350.868	82.355	21.882
30-39	1.635.304	101.907	26.296
40-49	1.581.095	102.144	24.312
50-59	1.391.854	94.582	20.694
60-69	1.134.045	82.908	14.782
70+	1.600.576	122.405	17.424
Σύνολο αμφοτέρων των φύλλων	10.816.286	732.762	162.591
Άρρενες	5.303.223	362.194	79.762
Ποσοστό άρρενες	49,03%	49,43%	49,05%
Θήλειες	5.513.063	370.568	82.829
Ποσοστό θήλειες	50,97%	50,57%	50,94%
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ 20-59 ΣΤΟ			
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ΠΟΣΟΣΤΟ 20-59 ΣΤΟΝ	5.959.121	380.988	93.184
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ	55,09%	51,99%	57,31%

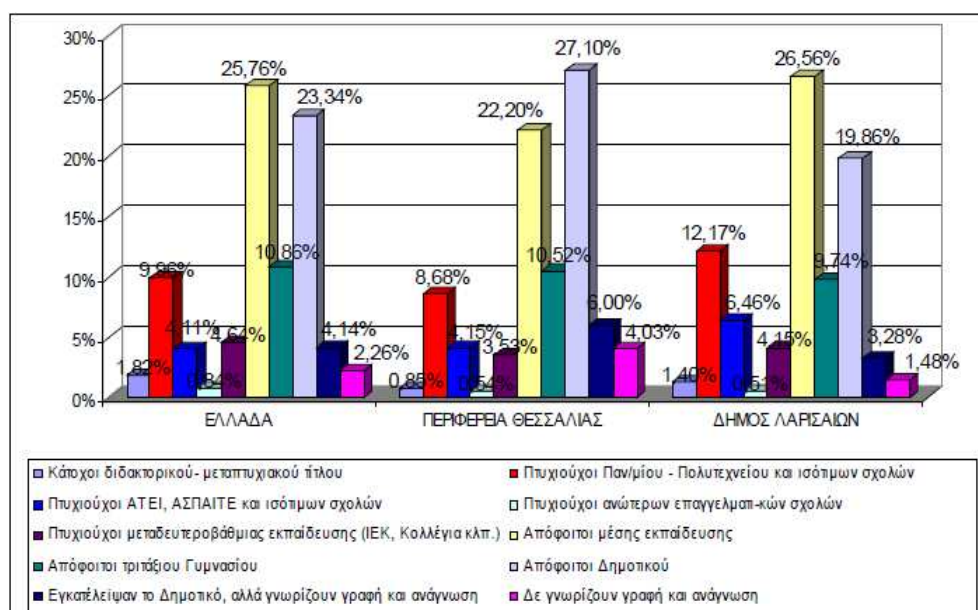
Πίνακας Π3: Σύνθεση Πληθυσμού ανά φύλο, ηλικιακές ομάδες (2011) (Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, Α' Μέρος, 2015: 15)

Ελλάδας. Η πόλη αναγνωρίζεται ως παραγωγικό κέντρο και αποτελεί πόλο έλξης για την συγκέντρωση πληθυσμών και παραγωγικών δραστηριοτήτων (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

Στον πίνακα Π3 παρουσιάζεται η σύνθεση του πληθυσμού ανά φύλο, ηλικιακές ομάδες και συμμετοχή ηλικιών 20-59 στο σύνολο του πληθυσμού, του Δήμου Λαρισαίων σε σύγκριση με τη χώρα και την Περιφέρεια Θεσσαλίας κατά την απογραφή του 2011. Διαπιστώνεται ότι, η κατανομή του πληθυσμού ανά φύλο είναι στα ίδια επίπεδα με αυτά της χώρας ενώ το ποσοστό των ηλικιών 20-59 στο συνολικό πληθυσμό είναι μεγαλύτερα από αυτά της χώρας και της περιφέρειας.

Η μέση ηλικία στον Δήμο Λαρισαίων σύμφωνα με την απογραφή του 2011 είναι 38,7 ετών και είναι χαμηλότερη σε σχέση με της Ελλάδας (41,9 ετών) και της Περιφέρειας Θεσσαλίας (43 ετών). Επίσης σύμφωνα με τα στοιχεία του Επιχειρησιακού Προγράμματος, ο δείκτης γήρανσης του Δήμου Λαρισαίων (0,85) είναι χαμηλός σε σχέση με τον δείκτη της χώρας (1,34) και της Περιφέρειας Θεσσαλίας (1,49). Όλα τα παραπάνω, επιτρέπουν τον σημαντικό χαρακτηρισμό του πληθυσμού του Δήμου και της πόλης ως νεανικού και αποτελεί θετική ένδειξη της δυναμικής του αναφορικά με τη μελλοντική του εξέλιξη (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

Τέλος, στην εικόνα Π1 παρουσιάζεται το επίπεδο εκπαίδευσης στο Δήμο Λαρισαίων και σε σχέση με την Ελλάδα και την Περιφέρεια Θεσσαλίας. Το ποσοστό του πληθυσμού του Δήμου που κατέχει διδακτορικό ή μεταπτυχιακό δίπλωμα είναι

Εικόνα Π1: Επίπεδο Εκπαίδευσης στον Δήμο Λαρισαίων (2011) (Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, Α' Μέρος, 2015: 18)

μεγαλύτερο από τα ποσοστά της χώρας και της Περιφέρειας (13,57% έναντι 11,78% και 9,53%). Το ποσοστό του πληθυσμού που έχει λάβει μόνο στοιχειώδη εκπαίδευση είναι μικρότερο από το αντίστοιχο της χώρας και της περιφέρειας (19,86% έναντι 23,34% και 27,10%). Δηλαδή, σε επίπεδο Δήμου παρατηρούνται ευνοϊκότερες περιπτώσεις στο θέμα της εκπαίδευσης σε σχέση με το μέσο όρο των δύο υπερκείμενων χωρικών επιπέδων (χώρας και Περιφέρειας).

ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Όσο αφορά τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του πολεοδομικού συγκροτήματος της Λάρισας, τα στοιχεία που παραθέτονται στους πίνακες Π4, Π5 και Π6, αναφέρονται στο Δήμο Λαρισαίων, αλλά είναι αντιπροσωπευτικά και του πολεοδομικού συγκροτήματος, καθώς αποτελεί το μεγαλύτερο αστικό κέντρο ολόκληρης της ευρύτερης περιοχής του δήμου. Στον πίνακα Π4 αποτυπώνεται η διάρθρωση της απασχόλησης/ανεργίας του Δήμου, σε σύγκριση με την αντίστοιχη διάρθρωση στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και την Ελλάδα κατά την απογραφή του 2011. Διαπιστώνεται ότι το ποσοστό ανεργίας στο πολεοδομικό συγκρότημα της Λάρισας,

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Σύνολο μόνιμου πληθυσμού	Σύνολο	Ποσοστό των οικονομικά ενεργών επί του συνόλου	Οικονομικά ενεργοί		Οικονομικά μη ενεργοί			
				Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Μαθητές-σπουδαστές	Συνταξιούχοι	Εισοδήματες	Οικιακά
ΣΥΝΟΛΟ									
ΧΩΡΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	10.816.286	4.586.636	42,40%	3.727.633	34,46%	859.003			
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΔΗΜΟΣ	732.762	283.427	38,68%	230.405	31,44%	53.022			
ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	162.591	68.914	42,38%	56.186	34,56%	12.728			
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Σύνολο μόνιμου πληθυσμού	Σύνολο	Ποσοστό των οικονομικά μη ενεργών επί του συνόλου	Μαθητές-σπουδαστές	Συνταξιούχοι	Εισοδήματες	Οικιακά	Λοιποί	
ΣΥΝΟΛΟ									
ΧΩΡΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	10.816.286	6.229.650	57,60%	1.737.074	2.407.222	22.804	1.224.095	838.455	
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΔΗΜΟΣ	732.762	449.335	61,32%	116.130	187.139	983	88.855	56.228	
ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	162.591	93.677	57,62%	31.799	29.686	0	18.010	14.182	

Πίνακας Π4: Διάρθρωση απασχόλησης / ανεργίας, 2011 (Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, Α' Μέρος, 2015: 21)

κατά το 2011, ήταν ήδη αρκετά υψηλό (18,47%), πλησιάζοντας το 1/5 του συνολικού οικονομικά ενεργού πληθυσμού και το αντίστοιχο εθνικό ποσοστό. Όμως, εξαιτίας της οικονομικής κρίσης στην χώρα την τελευταία δετία και σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., η ανεργία σε εθνικό επίπεδο έχει αυξηθεί σημαντικά σε αυτό το διάστημα και το ίδιο ισχύει και σε τοπικό επίπεδο. Στον πίνακα Π5 παρουσιάζεται το μέσο ετήσιο

ποσοστό ανεργίας σε σημαντικές Περιφερειακές Ενότητες και στο σύνολο της χώρας για την περίοδο 2007-2015.

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΤΤΙΚΗΣ	7,8	6,7	9,1	12,6	18,0	25,8	28,7	27,3	25,2
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	8,9	8,6	11,5	15,1	22,0	28,9	32,2	30,2	27,0
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΧΑΪΑΣ	9,8	10,4	10,4	13,8	19,6	29,4	37,7	38,8	35,1
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	5,3	6,8	9,1	13,3	18,3	23,6	24,9	25,2	24,2
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΛΑΡΙΣΑΣ	9,5	9,7	10,5	13,1	15,4	20,3	22,1	21,8	23,3
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	6,0	8,2	9,5	13,4	22,9	33,3	37,5	34,6	33,4
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	8,7	9,8	11,3	11,4	15,8	22,9	28,1	26,6	22,9
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΒΑΛΑΣ	10,8	9,4	9,7	13,2	20,4	20,5	23,2	22,4	16,8
ΠΕΡΙΦΕΡ. ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	7,2	5,9	6,8	7,9	14,0	23,1	24,0	25,8	27,5
ΧΩΡΑΣ	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,4	27,5	26,5	24,9

Πίνακας Π5: Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας ανά Περιφερειακή Ενότητα (2007 – 2015)(Πηγή: ΕΣΥ και ίδια επεξεργασία)

Παρατηρείται ότι το μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας στην Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας είναι συνεχώς αυξανόμενο από το 2007 και μετά, παρόλο που στις υπόλοιπες χωρικές ενότητες (πλην της Μεσσηνίας) διαπιστώνεται μικρή υποχώρηση του ποσοστού κατά το 2015.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΑΕΔ ο επίσημος αριθμός των καταγεγραμμένων ανέργων στα μητρώα του, τις πρώτες μέρες του Αυγούστου 2015, για το νομό Λάρισας ήταν 24.638 εκ των οποίων οι 17.823 άνεργοι καταγράφηκαν στο Δήμο Λαρισαίων (έναντι 12.728 τις πρώτες μέρες του Μάη 2011), (Eleftheria.gr., 2015).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΑΝΑ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ				ΠΟΣΟΣΤΑ		
	ΣΥΝΟΛΟ	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής	Α' γενής	Β' γενής	Γ' γενής
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	3.727.633	372.209	654.377	2.701.047	9,99%	17,55%	72,46%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	230.405	41.954	40.351	148.100	18,21%	17,51%	64,28%
ΔΗΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	56.186	3.077	9.698	43.411	5,48%	17,26%	77,26%

Πίνακας Π6: Απασχόληση ανά τομέα παραγωγής, 2011 (Πηγή: Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, Α' Μέρος, 2015: 23)

Τέλος, σχετικά με τους παραγωγικούς τομείς, κυρίαρχος στο Δήμο Λαρισαίων παρατηρείται να είναι ο τριτογενής παραγωγικός τομέας (77,26%), παρά τη μείωση που υπέστη κατά την τελευταία δεκαετία λόγω της οικονομικής συγκυρίας (πίνακας 6). Στη συνέχεια, ακολουθούν ο δευτερογενής τομέας παραγωγής με ποσοστό (17,26 %) και ο πρωτογενής με (5,48 %). Το μεγάλο προβάδισμα του τριτογενή τομέα στην περιοχή έναντι των άλλων οφείλεται στην κεντρική θέση της πόλης σε ότι αφορά τα οδικά δίκτυα της χώρας, στην ανάδειξη της σε περιφερειακό διοικητικό κέντρο και στην γειννίαση της με σημαντικά τοπικά κέντρα. Τέλος, παρόλο που στην Λάρισα η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα κατέχει το 5,48%, η οικονομία της επηρεάζεται σημαντικά από αυτόν καθώς βρίσκεται στο κέντρο του νομού που έχει τη μεγαλύτερη

καλλιεργούμενη έκταση από όλους τους νομούς της Ελλάδας (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2019, 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Το Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας 2016-2020

Η Ανάλυση SWOT, της 2^{ης} φάσης του Σχεδίου, ανέδειξε ορισμένα αναμφισβήτητα πλεονεκτήματα σε σχέση με τη νοητική εικόνα και τη φήμη της Λάρισας όπως:

- η κεντροβαρής γεωγραφική θέση της πόλης
- η 'ζωντάνια' της πόλης στον τομέα της παραγωγής, της διασκέδασης και του πολιτισμού,
- η Λάρισα ως διοικητικό κέντρο υπηρεσιών, βάση μεγάλων στρατιωτικών οργανισμών και κέντρο εγκατάστασης επιχειρησιακών αλυσίδων και δυναμικών επιχειρήσεων που ταυτίζονται με την πόλη,
- η σημασία της πόλης ως έδρας της Περιφέρειας Θεσσαλίας,
- η συγκέντρωση της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας σε συνδυασμό με το Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο, άλλα Πανεπιστημιακά Τμήματα και μονάδες, την καθιστά πόλη ιατρικής έρευνας,
- η δυναμική που έχει στον τομέα του πολιτισμού και του αθλητισμού - για τον αθλητισμό κυρίως διαμέσου της ιστορικής ομάδας της ΑΕΛ.

Επιμέρους σημαντικά φυσικά στοιχεία της εικόνας αποτελούν

- το Α' Αρχαίο Θέατρο,
- ο λόφος του Φρουρίου,
- το αστικό πράσινο (πάρκο Αλκαζάρ, Αισθητικό Άλσος, Παραπήνεια ζώνη),
- το δίκτυο των πεζοδρόμων και η τέχνη στην πόλη, και
- ο Πηνειός ποταμός.

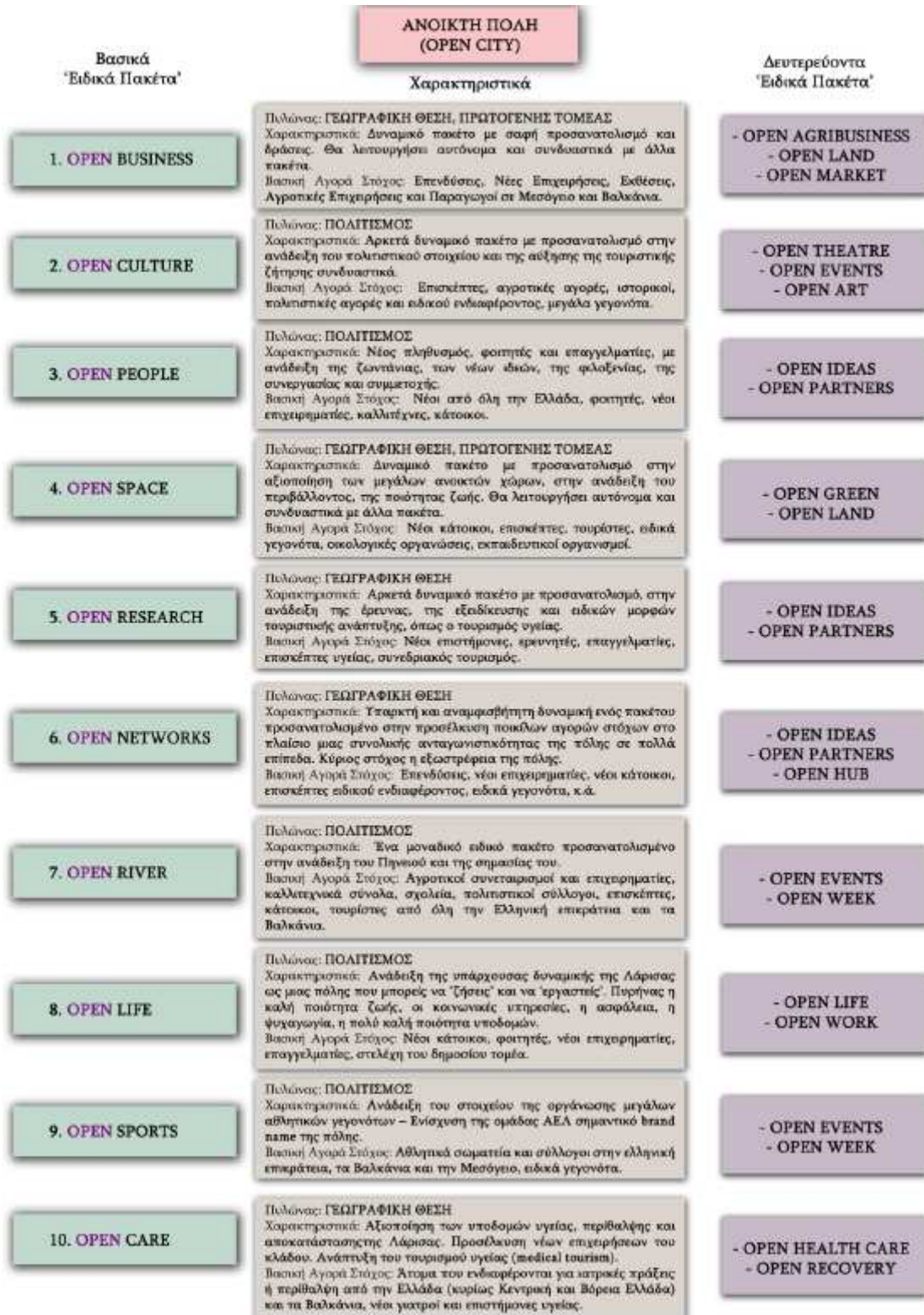
Τα σημαντικότερα στοιχεία από τη συγκριτική ανάλυση των ερευνών πεδίου, επίσης της 2^{ης} φάσης του Σχεδίου, είναι τα εξής:

- Υπάρχει μια κοινή διαπίστωση όλων των ομάδων που δραστηριοποιούνται στο περιβάλλον της πόλης ότι η παρούσα δυναμική της Λάρισας είναι άγνωστη στο εξωτερικό της περιβάλλον. Όλες οι ομάδες κατέθεσαν πολύ έντονα ότι η Λάρισα είναι μια πόλη 'με ισχυρή γεωγραφική θέση και οικονομικό υπόβαθρο στην Ελληνική επικράτεια' ή ότι είναι 'μια σύγχρονη ελληνική πόλη με ισχυρή

οικονομική ταυτότητα'. Η Λάρισα, μια πόλη που χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια, παρουσιάζει μια ελλειμματική υποστήριξη της εικόνας της.

- Βασικό πλεονέκτημα της Λάρισας κρίνεται η κεντροβαρής γεωγραφική της θέση.
- Ένα σαφές πλεονέκτημα της Λάρισας είναι ο πρωτογενής τομέας που συντίθεται από πολλές καλλιέργειες, όπως βιομηχανικά φυτά με κύριο το βαμβάκι, σιτηρά, κριθάρι, καλαμπόκι, δημητριακά, ζαχαρότευτλα, καπνά, δενδροκαλλιέργειες (μήλα, ροδάκινα, αχλάδια, αμύγδαλα κ.ά.) και αμπελώνες. Η δυναμική αυτή, σε συνδυασμό με την κτηνοτροφία και σημαντικότερους κλάδους την αιγοπροβατοτροφία, τη βοοτροφία με την παραγωγή γάλακτος και κρέατος, που καλύπτει τις ανάγκες της περιοχής και μέρος των αναγκών της χώρας και τη χοιροτροφία, καθιστούν τη Λάρισα και την ευρύτερη περιοχή της μια από τις περισσότερες ανταγωνιστικές και παραγωγικές περιοχές στην ελληνική επικράτεια και την ευρύτερη ζώνη της Νότιας Ευρώπης.
- Αναφορικά με το επιχειρηματικό κλίμα, η Λάρισα αποτελεί ένα σύγχρονο και ζωντανό εμπορικό κέντρο με πολλές τοπικές επιχειρήσεις, αλλά και μεγάλες μη τοπικές αλυσίδες πολυκαταστημάτων πολλές εκ των οποίων ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Λάρισας τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, η εμπορική δραστηριότητα τείνει τα τελευταία χρόνια να λάβει το χαρακτήρα μιας ανησυχητικής 'εμπορικής μονοκαλλιέργειας', καθώς οι περισσότερες επιχειρήσεις του κέντρου της πόλης είναι επισιτιστικού ενδιαφέροντος και κυρίως καταστήματα πώλησης καφέ.
- Η Λάρισα του πολιτισμού, της διασκέδασης και της έντονης ζωής είναι διαστάσεις που προκύπτουν ως πλεονεκτήματα. Το πολιτιστικό στοιχείο είναι έντονο καθώς συνδυάζει μια ευρεία γκάμα αξιοθέατων όπως το Α' Αρχαίο Θέατρο, ο Λόφος του Φρουρίου, ο Μύλος του Παπά, η Τούρκικη Αγορά (Μπεζεστένι), η Δημοτική Πινακοθήκη, ο Πηνειός και το Πάρκο Αλκαζάρ. Παρόλα αυτά, ο τομέας του τουρισμού, με βάση τα αποτελέσματα των εμπειρικών ερευνών, είναι σχεδόν ανύπαρκτος.
- Το πληθυσμιακό μέγεθος της Λάρισας αποτελεί ένα ισχυρό πλεονέκτημα, το οποίο συνδυαζόμενο με το αρκετά υψηλό κ.κ. ΑΕΠ των κατοίκων δημιουργεί μια ιδιαίτερα ελκυστική αγορά για την ανάπτυξη επιχειρήσεων ή την προσέλκυση νέων.

- Η πόλη διαθέτει σημαντικές υποδομές στους τομείς της παιδείας και της υγείας. Είναι έδρα ενός από τα μεγαλύτερα ΤΕΙ της χώρας και των τριών τμημάτων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που συνθέτουν τη Σχολή Επιστημών Υγείας.

Εικόνα Π2: Τα ειδικά πακέτα υποστήριξης και προώθησης της εικόνας της Λάρισας του ΣΣΜΑ (Πηγή: Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας, Περίληψη Β' Φάσης, 2014: 28)

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΥ ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ 2015-2019

Η έμφαση που δίνεται από τον Δήμο Λαρισαίων σε συγκεκριμένες δράσεις που αφορούν στους παρακάτω 3 θεματικούς τομείς αποτελούν και υψηλή προτεραιότητα για την πόλη της Λάρισας:

Στον άξονα "**Βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος**" οι δράσεις είναι οι εξής:

- ✓ Ενέργειες ένταξης στον ιστό της πόλης δημοσίων χώρων (στρατόπεδα, ΕΘΙΑΓΕ) και υποβαθμισμένων περιοχών και κτηρίων με στόχο τη βελτίωση και ανάπλαση του αστικού και περιαστικού περιβάλλοντος (ήδη έχει παραχωρηθεί στον Δήμο έκταση 230 στρ από τις εκτάσεις του ΕΘΙΑΓΕ).
- ✓ Ενέργειες για την προστασία και ανάδειξη του Πηνειού ποταμού - επέκταση των διαμορφώσεων και ανάδειξη και αξιοποίηση Γεωργικής Σχολής με στόχο τη διατήρηση και προστασία του τοπίου και της ιστορικής, φυσικής και αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα πρόκειται για ενέργειες περαιτέρω ανάδειξης της παλιάς κοίτης του Πηνειού, ο εσωτερικός κλάδος που διασχίζει την πόλη ώστε να συμπεριλάβει όλο το μήκος της κοίτης σε ένα πάρκο - χώρο πρασίνου που θα ενοποιεί το Αρχαίο Θέατρο, το ποτάμι στο ύψος του Αλκαζάρ, το πάρκο του Αλκαζάρ, θα συνεχίζει κατά μήκος του ποταμού και θα συμπεριλάβει και το Αισθητικό Άλσος, ενώ προς την άλλη κατεύθυνση το πάρκο θα συνεχίζει κατά μήκος του ποταμού μέχρι το υδραγωγείο και τον Άγιο Θωμά. Επιπλέον βελτίωση του χώρου για τις παραποτάμιες εκτάσεις στην εξωτερική κοίτη. Καθαρισμός, αξιοποίηση και ανάδειξη σε επισκέψιμους χώρους των μοναδικής ομορφιάς παραποτάμιων περιοχών (περιοχές NATURA) στην Αμυγδαλέα, στο Κουτσόχερο, την Τερψιθέα και σε άλλα σημεία.
- ✓ Ενεργειακή αναβάθμιση δημοτικών κτιρίων, κοινόχρηστων χώρων, σχολείων, εξοικονόμηση και διαχείριση ενέργειας και τοποθέτηση Φ/Β σταθμών (ήδη έχουν αναβαθμιστεί ενεργειακά 5 δημοτικά κτίρια).
- ✓ Εξοικονόμηση και διαχείριση ενέργειας στο δημοτικό φωτισμό.
- ✓ Με στόχο την πολεοδομική οργάνωση του Δήμου περιλαμβάνονται δράσεις και στρατηγικές σχεδιασμού για την πολεοδομική ανασυγκρότηση της πόλης, εκπόνηση πολεοδομικής μελέτης Αγ. Θωμά, ολοκλήρωση ΣΧΟΟΑΠ Κοιλιάδας, Τροποποίηση ΓΠΣ Λάρισας και Γιάννουλης, πολεοδότηση Φαλάνης και οριοθετημένων οικισμών < 2000 κατοίκων και Τερψιθέας, ενεργοποίηση

εκπόνησης μελετών στις καθοριζόμενες περιοχές αναπλάσεων, εφαρμογή σχεδίου πόλης, απαλλοτριώσεις ΚΧ για την ανάδειξη του Αρχαίου Θεάτρου, αναθεώρηση Σχεδίου Πόλεως Λάρισας και εναρμόνιση χρήσεων με αυτές που καθορίζει το ΓΠΣ.

- ✓ Σχέδιο ολοκληρωμένης αστικής παρέμβασης.
- ✓ Όσο αφορά τις κυκλοφοριακές ρυθμίσεις για τη βελτίωση λειτουργίας της πόλης και των περιαστικών μετακινήσεων προβλέπονται ολοκληρωμένες κυκλοφοριακές παρεμβάσεις - δράσεις εφαρμογής της μελέτης βιώσιμης αστικής κινητικότητας, διαμορφώσεις οδών - κόμβων, αντικατάσταση μέρους του συστήματος φωτεινής σηματοδότησης - εφαρμογή τηλεδιαχείρισης στο σύστημα, βελτίωση αστικής συγκοινωνίας σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς, εγκατάσταση συστήματος ελέγχου διέλευσης οχημάτων στο δίκτυο πεζοδρόμων, διερεύνηση δημιουργίας Αστικού Κέντρου Ομαδοποιημένων Εμπορευμάτων (ΑΚΟΕ) - city logistics.
- ✓ Αναβάθμιση - επέκταση δικτύου ποδηλατοδρόμων και πεζοδρόμων ώστε να αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο.
- ✓ Διερεύνηση αξιοποίησης περιφερειακών χώρων στάθμευσης και αναπροσαρμογή συστήματος στάθμευσης.
- ✓ Όσο αφορά την προστασία του φυσικού και τεχνητού περιβάλλοντος, την καθαριότητα και διαχείριση στερεών αποβλήτων αλλά και την αντιμετώπιση της ρύπανσης προβλέπονται δράσεις που αφορούν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των πολιτών - ενεργοποίηση φορέων και ενίσχυση εθελοντισμού, εξοπλισμό αποκομιδής απορριμμάτων, βελτίωση ποσοστού διαθεσιμότητας στόλου οχημάτων καθαριότητας, τοπικό σχέδιο διαχείρισης απορριμμάτων - κατασκευή πράσινων σημείων - 5η κυψέλη ΧΥΤΑ, διαχείριση ειδικών ρευμάτων αποβλήτων και αποβλήτων κατασκευών & κατεδαφίσεων, σταδιακή εφαρμογή συστημάτων διαλογής στην πηγή, δημιουργία αστικών - δορυφορικών πράσινων σημείων και δικτύου συμπιεστών απορριμμάτων, λειτουργία ΚΑΕΔΙΣΠ σε πράσινα σημεία, αντιμετώπιση ρύπανσης υδάτων, Πηνειού κ.α., αντιμετώπιση ατμοσφαιρικής και ηχητικής ρύπανσης.

Στον άξονα "**Αναβάθμιση της κοινωνικής πολιτικής και των παρεχόμενων υπηρεσιών παιδείας, πολιτισμού και αθλητισμού**" οι δράσεις επικεντρώνονται κυρίως στον τομέα του πολιτισμού και είναι οι εξής:

- ✓ Για την ολοκλήρωση των παλιών και δημιουργία νέων δομών για τον πολιτισμό σχετικά με το κτίριο "Προσκήνιο Πολιτισμού", το Μουσείο Σίτου και τις υπόλοιπες πολιτιστικές υποδομές στο "Μύλο Παππά" και το ιστορικό "Μπεζεστένι".
- ✓ Στα πλαίσια ανάπτυξης, διερεύνησης και λειτουργίας πολιτιστικών και ψυχαγωγικών προγραμμάτων, εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων έγινε η διεκδίκηση θεσμού Πολιτιστικής Πρωτεύουσας Ευρώπης 2021, η πρόταση αναβάθμισης - οργάνωσης Φεστιβάλ Πηνειού και του Φεστιβάλ Μύλου Παραστατικών Τεχνών και Κουκλοθέατρου.
- ✓ Ανάδειξη περιοχής Αρχαίου Θεάτρου και εγκατάσταση Σημείου Πολιτιστικής Διασύνδεσης της πόλης στο Γενί Τζαμί.
- ✓ Αναδιοργάνωση λειτουργίας και αισθητική αναβάθμιση Παζαριού, αναδιοργάνωση βελτίωση λειτουργίας λαϊκών αγορών και αξιοποίηση τουριστικών πόρων - πρόγραμμα για την οργάνωση πολιτιστικών περιπάτων και ενίσχυση νέων "πολιτιστικών διαδρομών" με παρεμβάσεις βιώσιμης κινητικότητας (η ομάδα αυτή δράσεων εμπίπτει και στον επόμενο θεματικό άξονα)

Στον άξονα "**Τοπική Οικονομία και Απασχόληση**" οι δράσεις είναι οι εξής:

- ✓ Συνεργασία για την αξιοποίηση ακινήτων για ενίσχυση επιχειρηματικότητας.
- ✓ Ενέργειες για την λειτουργία εμπορευματικού κέντρου Λάρισας (ΟΣΕ).
- ✓ Μόνιμη αγορά παραδοσιακών τοπικών προϊόντων.
- ✓ Σχεδιασμός και υλοποίηση προγράμματος αγροτικού χώρου.
- ✓ Διερεύνηση δυνατότητας πρότυπου δημοτικού αγροκτήματος.
- ✓ Αξιοποίηση προτάσεων κατευθύνσεων Σχεδίου Marketing.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγέλη Ε., Αργυρακούλη Ι., Κολέλη Κ., Κωτούλα Μ., Πούσιος Π. (2016). *Το φαινόμενο της συρρίκνωσης των πόλεων – Η περίπτωση της Λάρισας*. Εργασία ΠΜΣ, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Αϊβαλιώτου, Α. (2010). *Η Λάρισα και ο Πηνειός - Μια αρχέγονη σχέση από τα βάθη των αιώνων στην ιστορία και τη σύγχρονη πραγματικότητα*. [online] <http://library.tee.gr>. Available at: http://library.tee.gr/digital/larlib/ekdiloseis/3675/3675_aivaliotou.pdf [Accessed 13 Jan. 2017].

Αυδίκος, Β. (2014). *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα*. [online] Citybranding.gr. Available at: http://www.citybranding.gr/2014/01/blog-post_21.html [Accessed 15 Jan. 2017].

Δήμος Λαρισαίων, (2015). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λαρισαίων 2015-2020*. Λάρισα.

Λυτροκάπης, Γ. και Μανίκα, Σ. (2009). *Βιώσιμος Αστικός Σχεδιασμός στην Πόλη της Λάρισας, Ασκήσεις επί Χάρτου*. Βέροια: Διπλωματική Εργασία, ΑΠΘ, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης.

Μάτσακα, Α. (2012). *Η Εξέλιξη του Λόφου του Φρουρίου στη Λάρισα*. *Greek Architects*. Retrieved 3 November 2016, from http://www.greekarchitects.gr/site_parts/doc_files/50.12.2012.07.pdf

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, (2015). *Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας*. Λάρισα: Δήμος Λαρισαίων.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, (2015). *Open Space - Open River*. Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας. Λάρισα: Δήμος Λαρισαίων.

Παπαδοπούλου, Α. (2006). *Η Πολεοδομική Εξέλιξη της Λάρισας*. *Τεχνικό Επαγγελματικό Επιμελητήριο*. Retrieved 4 November 2016, from <http://library.tee.gr/digital/larlib/3561.pdf>

Σταθακόπουλος, Π. (2011). *Αστικές αναπλάσεις: το εγχείρημα της Λάρισας 20 χρόνια μετά*. Retrieved 16 November 2016, from <http://nomosphysis.org.gr/12323/astikes-anaplasteis-to-egxeirima-tis-larisas-20-xronia-meta-oktobrios-2011/>

Τροβά, Β. (2015). *Διάλεξη Μαθήματος: Πράσινος Αστικός Σχεδιασμός και Ανασχεδιασμός - ΠΜΣ Αστική Ανάπλαση Και Ανάπτυξη Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*.

Gospodini, A. (2006). Portraying, classifying and understanding the emerging landscapes in the post-industrial city. *Cities*, 23(5), pp.311-330.

Kostopoulou, S. (2013). On the Revitalized Waterfront: Creative Milieu for Creative Tourism. *Sustainability*, 5(11), pp.4578-4593.

Pekin, U. (2013). Urban Waterfront Regenerations. *Advances in Landscape Architecture*.

Prytherch, D. and Huntoon, L. (2005). Entrepreneurial Regionalist Planning in a Rescaled Spain: The Cases of Bilbao and València. *GeoJournal*, 62(1-2), pp.41-50.

Prytherch, D. and Boira Maiques, J. (2009). City profile: Valencia. *Cities*, 26(2), pp.103-115.

Rasal, S. (2012). *"Revitalization of an Urban Riverfront to Revitalize the Socio-Economic" by Sneha Rasal*. [online] Scholarworks.umass.edu. Available at: http://scholarworks.umass.edu/larp_ms_projects/42/ [Accessed 13 Jan. 2017]

Sepe, M. Di Trapani, G. (2010), "Cultural tourism and creative regeneration: two case studies", *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, Vol. 4 Iss 3 pp. 214 – 227

Serra, M. (2015). *Valencia's herd of white elephants*. [online] EL PAÍS. Available at: http://elpais.com/elpais/2015/04/20/inenglish/1429529343_396066.html [Accessed 28 Jan. 2017]. Thoele, H., Rottmann, M. and Sobota, M. (2013). *Beyond Plan B - Workbook I, Project Analysis*. 1st ed. Beyond Plan B, pp.50-51.

Thoele, H., Rottmann, M. and Sobota, M. (2013). *Beyond Plan B - Workbook I, Project Analysis*. 1st ed. Beyond Plan B, pp.50-51.

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Εκδήλωση στο Δημοτικό Συμβούλιο για τη παραχώρηση εκτάσεων ΕΘΙΑΓΕ (Τρίτη 12/07/2016). (2016). *Larissa-dimos.gr*. Retrieved 16 November 2016, from <http://www.larissa-dimos.gr/new/printarticle.asp?aID=11119>

Λάρισα - Αίτηση για το Ευρωπαϊκό Βραβείο Πράσινης Πρωτεύουσας 2016. (2013). *larissa-dimos.gr*. Retrieved 10 June 2016, from http://www.larissa-dimos.gr/new/pdf/GREEN_CAPITAL.pdf

Λάρισα :Προωθεί την ταυτότητά της με στρατηγικό σχεδιασμό του μάρκετινγκ : Πόλεις και Πολιτικές. (2015). *Citybranding.gr*. Retrieved 10 June 2016, from http://www.citybranding.gr/2015/03/blog-post_26.html#more

Πολιτιστική Πύλη της Πόλης της Λάρισας. (2008). *Culture.larissa-dimos.gr*. Retrieved 2 November 2016, from http://culture.larissa-dimos.gr/viewitems.php?topic_id=75&level=2&belongs=1&area_id=1&lang=gr

Eleftheria.gr. (2015). *Σπάει ρεκόρ η ανεργία στον νομό Λάρισας!*. [online] Available at: <http://www.eleftheria.gr/%CE%BB%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B1/item/24048-%CF%83%CF%80%CE%AC%CE%B5%CE%B9-%CF%81%CE%B5%CE%BA%CF%8C%CF%81-%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CF%8C-%CE%BB%CE%AC%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%B1%CF%82.html> [Accessed 7 Feb. 2017].

espa.gr. (2016). *Εισήγηση του Υφυπουργού Οικονομίας για το ΕΣΠΑ 2014-2020 και τα χρηματοδοτικά εργαλεία στο Thessaloniki Summit*. [online] Available at: <https://www.espa.gr/el/Pages/NewsFS.aspx?item=868> [Accessed 5 Feb. 2017].

Jessicafund.gr. (n.d.). *JESSICA | Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*. [online] Available at: <https://www.jessicafund.gr/> [Accessed 5 Feb. 2017].

<http://www.larissa-culturestories.gr/el/mnimeia/mpezesteni>

<http://www.larissa-dimos.gr/new/>

<http://culture.larissa-dimos.gr/index.php?lang=gr>

<http://www.intechopen.com/books/advances-in-landscape-architecture/urban-waterfront-regenerations>

<http://www.riverlifepgh.org/resources/>

<http://www.pps.org/reference/stepstocreatingagreatwaterfront/>

<http://www.ecrr.org/RiverRestoration/Whatisriverrestoration/tabid/2614/Default.aspx>

<https://www.pps.org/reference/stepstocreatingagreatwaterfront/>

<https://www.pps.org/reference/turnwaterfrontaround/>

<http://reviews.in.gr/agro/environment/article/?aid=1231082058>

<http://www.citythinker.gr/2016/12/10.html>

<http://www.architecture.org.cy/index.php/architektonika-themata/arxitektonikoi-diagwnismoi/item/266-a-vraveio-pirinas-strovolou>

<http://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/>

<http://citiscopes.org/story/2016/cities-turn-implementing-sustainable-development-goals>

https://www.uclg.org/sites/default/files/sustainable_development_paper_satterthwaite_final_by_david_satterthwaite.pdf

<http://pcparch.com/project/abandoibarra-master-plan>

<http://ex-amaxis.gr/?p=5505>

<http://www.rudi.net/books/8939>

<http://www.gmfus.org/commentary/transformation-bilbao%E2%80%99s-abandoibarra-district>

<http://www.publicspace.org/en/works/w013-rheinufer-promenade>

http://beyondplanb.eu/projects/project_bilbao.html

<http://www.rudi.net/books/18355>

http://www.ethnos.gr/taksidi_europi/arthro/balenthia_aenai_metamorfosi-64020663/

<http://www.publicspace.org/en/works/g072-preureditve-nabrezij-in-mostovi-na-ljubljajnici>

<http://www.bristolpost.co.uk/harbourside-regeneration-ndash-desolation-des-res/story-21345755-detail/story.html>

<https://landarchs.com/20-million-euro-investment-urban-waterfront-regeneration-pays-ljubljajnica-embankment-slovenia/>

<http://www.spacesxplaces.com/city-of-arts-and-sciences-architecture-valencia-calatrava/>

<https://skift.com/2012/07/29/spains-tourism-development-excess-is-crushing-as-debt-piles-up/>

<http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/9573568/Valencia-the-ghost-city-thats-become-a-symbol-of-Spains-spending-woes.html>

<http://www.telegraph.co.uk/news/10541734/Valencia-sues-opera-house-architect-as-white-elephants-rot.html>

<http://www.archdaily.com/795913/white-elephants-over-budget-unsuccessful-and-embarrassing-architecture-projects-from-around-the-world>

http://elpais.com/elpais/2015/04/20/inenglish/1429529343_396066.html

https://en.wikiarquitectura.com/index.php/City_of_Arts_and_Sciences